

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ
Π.Μ.Σ. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ:
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

Γκοτσοπούλου Μαρία Α.Μ. : 4242021005

2023-2024

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ποτίτσα Ξανθάκου Ομ. Καθηγήτρια	Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ. Πανεπιστήμιο Αιγαίου	ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ/ΟΥΣΑ
Βασίλειος Παπαβασιλείου Καθηγητής	Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ. Πανεπιστήμιο Αιγαίου	ΜΕΛΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
Παναγιώτης Σταμάτης Καθηγητής	Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ. Πανεπιστήμιο Αιγαίου	

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Με το παρόν κείμενο υπογράφω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο Εναλλακτικός Τουρισμός Και Τοπική Ανάπτυξη: Η Περίπτωση Του Νομού Αιτωλοακαρνανίας, αντιπροσωπεύει δικό μου αυθεντικό έργο. Στην εργασία αναφέρονται σε μορφή παραπομπής όλες οι σχετικές πηγές (βιβλιογραφία, αρθρογραφία, ηλεκτρονικές πηγές) από τις οποίες αντλήθηκε περιεχόμενο ακολουθώντας τα προβλεπόμενα επιστημονικά πρότυπα.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να εκφράσω τις εγκάρδιες ευχαριστίες μου στον διδάσκοντα κύριο Αγαπητό Ξάνθη, για τη χρήσιμη καθοδήγηση που μου παρείχε και το χρόνο που διέθεσε προσφέροντάς μου ωφέλιμες συμβουλές και οδηγίες για την ολοκλήρωση της εργασίας μου.

Οφείλω να ευχαριστήσω επίσης την οικογένειά μου. Η δική τους προσήλωση και αγάπη για τη φύση με οδήγησε στο να σέβομαι, να εκτιμώ και να θαυμάζω την ομορφιά του φυσικού περιβάλλοντος. Το παράδειγμά τους αποτελεί θεμέλιο για την περιβαλλοντική μου συνείδηση. Είναι πηγή έμπνευσης και ψυχικής δύναμης για εμένα, που με ωθεί καθημερινά να δραστηριοποιούμαι για τη διατήρηση της φύσης και για τη διασφάλιση ενός βιώσιμου μέλλοντος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	5
ABSTRACT	7
ΜΕΡΟΣ 1 ^ο	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Τουρισμός και αειφορία: Δύο πυλώνες ανάπτυξης.	8
Εισαγωγή κεφαλαίου	8
Ο τουρισμός ως μέσο ανάπτυξης των χωρών .	8
Τουρισμός στην Μεσόγειο.	8
Τουρισμός Βορείων χωρών	11
Τουρισμός Ανατολικών χωρών	12
Η Αειφόρος τουριστική ανάπτυξη.	14
Ορισμός και Ερμηνεία της Βιώσιμης Ανάπτυξης	20
Στόχοι και Αρχές Βιώσιμου Τουρισμού	22
Κριτικές στον αειφόρο τουρισμό	25
Η Ύπαρξη Του Τουριστικού Πόρου	27
Εναλλακτικός τουρισμός και το μέλλον	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Τα Χαρακτηριστικά του εναλλακτικού τουρισμού.	31
Εισαγωγή κεφαλαίου	31
Ιστορική οριοθέτηση του εναλλακτικού τουρισμού.	31
Χαρακτηριστικά του εναλλακτικού τουρισμού	34
Είδη εναλλακτικού τουρισμού	36
Εναλλακτικές μορφές τουρισμού: Η απάντηση στην αειφορία	40
Η τοπικότητα ως πεδίο εξέτασης για την προώθηση της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Μελέτη Περίπτωσης - Η περίπτωση της Αιτωλοακαρνανίας	50
Εισαγωγή κεφαλαίου	50
Η μέθοδος της μελέτης περίπτωσης.	50
Παρουσίαση της περιοχής ως δείγμα μελέτης.	53
Τουριστικές ιδιαιτερότητες περιοχής.	56
Εναλλακτικές μορφές τουρισμού στο νομό.	61

Τουρισμός , οικονομία και τοπική ανάπτυξη.	64
Αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού στην τοπική κοινωνία .	69
ΜΕΡΟΣ 2ο	75
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	75
Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα	75
Ερευνητική μέθοδος	76
Ομάδα Υποκειμένων (Target group) Και Ερευνητική Διαδικασία	76
Ερευνητικά εργαλεία- Το ερωτηματολόγιο	77
Δείγμα – Δειγματοληψία	78
Συλλογή δεδομένων	78
Στατιστική ανάλυση και επεξεργασία δεδομένων	78
Ηθικές εκτιμήσεις	78
Περιορισμοί πρωτογενούς έρευνας	79
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	80
Γενικές πληροφορίες	80
Αειφόρος ανάπτυξη	86
Μοναδικότητα του νομού	89
Εκπαίδευση και αειφόρος τουριστική ανάπτυξη	93
Εναλλακτικός τουρισμός και οικονομική ανάπτυξη	97
Στατιστικός έλεγχος ερευνητικών ερωτημάτων	103
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	107
Συμπεράσματα – Σχέση των αποτελεσμάτων με την βιβλιογραφία.	107
Αποτελέσματα Έρευνας	110
Συζήτηση αποτελεσμάτων	112
Προτάσεις για μελλοντική μελέτη	113
Βιβλιογραφία	115
Ξένη βιβλιογραφία	115
Ελληνική βιβλιογραφία	120

Περίληψη

Ο τουρισμός έχει αποτελέσει ένα μέσο ανάπτυξης των χωρών καθώς μέσω αυτού μπορούν να παρουσιαστούν οικονομικά οφέλη για κάθε χώρα τα οποία εν συνεχεία μπορούν να συμβάλουν στη γενικότερη ανάπτυξη κάθε μιας. Σε μία προσπάθεια για άμεση εμπλοκή με την αειφορία έχουν παρουσιαστεί νέα είδη τουρισμού. Ο βιώσιμος τουρισμός αποσκοπεί στο να αναδείξει τη σημασία της προστασίας του περιβάλλοντος έτσι ώστε να μην καταπατώνται τα δικαιώματα κανενός. Ο τουρίστας συνυπάρχει με τους ντόπιους πολίτες αρμονικά. Απολαμβάνει την επίσκεψή του σεβόμενος τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τόπου που έχει επισκεφθεί υποστηρίζοντας παράλληλα την οικονομία της περιοχής. Τα αποτελέσματα της αλληλεπίδραση ανάμεσά στους τουρίστες και στους ντόπιους υπό αυτές τις συνθήκες είναι κυρίως θετικά. Ιδιαίτερη σημασία έχει παρουσιαστεί τα τελευταία χρόνια γύρω από τον εναλλακτικό τουρισμό. Αυτό το είδος του τουρισμού έχει ως σκοπό να αναδείξει νέες εμπειρίες για τους τουρίστες, οι οποίοι έρχονται να εμπλακούν με έναν τόπο με ιδιαίτερη ομορφιά και χωρίς κοσμοπολίτικο χαρακτήρα μαθαίνοντας τόσο τον πολιτισμό και την κουλτούρα του όσο και τα όσα αυτός μπορεί να προσφέρει από πλευράς ανάπτυξης και διασκέδασης. Ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να λάβει πολλές μορφές με την κυριότερη από αυτές να είναι ο οικοτουρισμός με την ανάλογη προστασία του περιβάλλοντος που αυτός προσφέρει.

Η περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας μπορεί να αποτελέσει ένα βασικό παράδειγμα μιας περιοχής με μειωμένη τουριστική παρουσία. Αν και από το 2004 και μετά έχουν υπάρξει πολλές προσπάθειες για τη βελτίωση των τουριστικών συνθηκών που επικράτησαν στο νομό, υπάρχουν πολλά στοιχεία τα οποία χρήζουν βελτίωσης. Οι υποδομές αλλά και οι μεταφορές πρέπει να συνεχίσουν να βελτιώνονται έτσι ώστε ο νομός να είναι στο σύνολό του προσβάσιμος σε όλους τους τουρίστες. Βέβαια το λιμάνι του Αστακού αλλά και ο αερολιμένας του Ακτίου, στο νομό Πρεβέζης, έχουν βοηθήσει έντονα την προσέλευση τουριστών στην περιοχή. Τα πολλά κάστρα, οι παραλίες αλλά και η ιστορία του τόπου έχουν αποτελέσει βασικά αίτια προσέλκυσης τουριστών. Ιδιαίτερη ανάπτυξη έχει παρουσιαστεί τα τελευταία χρόνια στο νομό Αιτωλοακαρνανίας και γύρω από τον εναλλακτικό τουρισμό. Ο θρησκευτικός, ο πολιτιστικός αλλά και ο αγροτουρισμός έχουν λάβει ιδιαίτερη ανάπτυξη προσφέροντας οικονομικές ενισχύσεις στο νομό αλλά και ευκαιρίες για επιχειρηματικότητα και συνεχή μείωση της ανεργίας. Φυσικά έχουν παρουσιαστεί κάποια εμπόδια τα οποία κυρίως σχετίζονται με τις αντιλήψεις των πολιτών και την αδυναμία οριοθέτησης των δράσεων των τουριστών στον νομό. Η διερεύνηση του εναλλακτικού τουρισμού στην

Αιτωλοακαρνανία δεν πραγματοποιήθηκε μόνο βιβλιογραφικά αλλά και εμπειρικά. Μάλιστα, στην εμπειρική διερεύνηση που έλαβε χώρα, επιδιώχθηκε να διερευνηθεί ο βαθμός σύνδεσης της τουριστικής αειφορίας και του εναλλακτικού τουρισμού με την οικονομική ανάπτυξη. Ειδικά η παρούσα έρευνα εστιάζει ως μελέτη περίπτωσης στον νομό Αιτωλοακαρνανίας. Τα συμπεράσματα αυτής έδειξαν πως επικρατεί η άποψη σύμφωνα με την οποία η αειφορία μπορεί να συνδράμει στην κοινωνική συνοχή της περιοχής αλλά και στη μορφοποίηση του τουριστικού πλαισίου σχετικά με τον σεβασμό στο πολιτιστικό κεφάλαιο της περιοχής. Φυσικά μέσα από τον εναλλακτικό τουρισμό μπορεί να ενισχυθεί η αποδοχή της μοναδικότητας του νομού με εργαλείο υπέρ της αειφορίας την αγωγή και την εκπαίδευση.

Λέξεις – Κλειδιά : αειφόρος ανάπτυξη, Αιτωλοακαρνανία, εναλλακτικός τουρισμός, οικονομική ανάπτυξη

ABSTRACT

This study primarily focuses on the region of Aetolia-Acarnania, seeking to demonstrate through research how Alternative Tourism based on sustainability standards yields positive benefits for tourists and the local economy. It is well known that Sustainable development through tourism is key for economic benefits and general progress. Sustainable tourism aims to highlight the importance of environmental protection, ensuring that tourism serves as a means of development for the locals and not only as an economic tool. In recent years, alternative tourism has gained significance, offering new experiences to visitors seeking unique natural sights and cultural richness. Alternative tourism also promotes sustainability by enhancing culture and offering new experiences. Exploring alternative tourism in Aetolia-Akarnania we conclude that sustainability contributes to social cohesion and shapes the quality of tourism for both the present and future generations.

Keywords: Sustainable development, Aetolia-Acarnania, Alternative tourism, Economic growth

ΜΕΡΟΣ 1^ο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Τουρισμός και αειφορία: Δύο πυλώνες ανάπτυξης.

Εισαγωγή κεφαλαίου

Ο τουρισμός και η αειφορία αναδεικνύονται ως δύο κεντρικοί πυλώνες ανάπτυξης στο σύγχρονο κόσμο. Καθώς η επιθυμία για ταξίδια αυξάνεται, είναι κρίσιμο να εξετάσουμε πώς μπορούμε να αξιοποιήσουμε τον τουρισμό ως μέσο ανάπτυξης των χωρών, των νομών και των πόλεων, διατηρώντας παράλληλα την ισορροπία με το περιβάλλον. Σε αυτό το κεφάλαιο θα εξερευνήσουμε τη σχέση μεταξύ τουρισμού και αειφορίας χαρακτηριστικών περιοχών της γης, στα οποία αναδεικνύεται με παραδείγματα ο ρόλος της αρμονικής συνύπαρξης του τουρισμού και της αειφορίας η οποία λειτουργεί ως κινητήριο δύναμη για μια πιο βιώσιμη και ισορροπημένη ανάπτυξη.

Ο τουρισμός ως μέσο ανάπτυξης των χωρών .

Όλοι οι τομείς της οικονομίας διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην επίτευξη μιας σταθερής και μακροπρόθεσμης ανάπτυξης. Ο τουρισμός είναι ένας από τους τομείς που διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη και επίσης παράγει πολύτιμα έσοδα καθώς προβάλλει το πλούσιο φυσικό περιβάλλον και την ομορφιά της χώρας. Βοηθά τους ανθρώπους των απομακρυσμένων περιοχών να προωθήσουν τον πολιτισμό και τους κανόνες τους, παρέχει επίσης την ευκαιρία στη χώρα να δημιουργήσει μια καλύτερη εικόνα σε όλο τον κόσμο. Υπάρχουν διάφορα ζητήματα που αντιμετωπίζει αυτός ο τομέας στις μέρες μας και η δημοτικότητα αυτού του τομέα μειώνεται μέρα με τη μέρα (Agaraj & Murati, 2009). Ο Michael Hitchcock (2004) είχε εξηγήσει ότι ο τουρισμός και ο πολιτισμός έχουν μια βαθιά σχέση. Ο πολιτισμός βασίζεται στην πρωτοτυπία, την αυθεντικότητα και πολλά άλλα. Οι τουρίστες προσελκύνονται από τέτοιους τύπους παραγόντων (Agaraj & Murati, 2009).

Τουρισμός στην Μεσόγειο.

Ο Mohamed Tangi (1977) σε σχετική έρευνά του, εξηγεί ότι η Μεσόγειος η οποία δέχεται το ένα τρίτο του παγκόσμιου τουρισμού, έχει βλάψει το περιβάλλον αυτής της περιοχής λόγω πολλών παραγόντων. Επισημαίνει ότι η Ελλάδα, η Ισπανία, η Κύπρος αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα διότι τις χώρες αυτές τις επισκέπτονται περισσότερο και το περιβάλλον είναι αρκετά πληγωμένο εξαιτίας του πυκνού τουρισμού σε αυτές τις περιοχές.

Οι φυσικοί χώροι μειώνονται λόγω της υπερβολικής δόμησης για τουρίστες και επισκέπτες. Ο τουρισμός εξαρτάται κυρίως από το περιβάλλον μαζί και με άλλους παράγοντες. Το περιβάλλον από την άλλη αντιμετωπίζει τεράστια και ραγδαία αύξηση της ρύπανσης καθώς αυξάνεται όλο και περισσότερο ο τουρισμός στον κόσμο (Agaraj & Murati, 2009). Το περιβάλλον μπορεί να είναι ανθρωπογενές, φυσικό ή πολιτιστικό, όλα έχουν επιπτώσεις στον τουρισμό και αντίστροφα. Το πολιτιστικό περιβάλλον περιλαμβάνει την τέχνη, τη θρησκεία και τις ανθρώπινες σχέσεις, που μπορεί να επηρεαστούν ή να διαταραχθούν από τον τουρισμό. Οι χώρες που είναι πλούσιες σε αυτούς τους παράγοντες μπορούν να προσελκύσουν περισσότερους τουρίστες στην περιοχή τους. Οι τουρίστες μπορεί να εισαγάγουν νέους τρόπους ή στυλ στα μέρη, τα οποία μπορεί να είναι απόβλητα ή επιβλαβή για τον προορισμό που επισκέπτονται. Διαφορετικές στρατηγικές ή αναπτυξιακές πολιτικές για την προώθηση του τουρισμού στην περιοχή περιλαμβάνουν: τον χωροταξικό σχεδιασμό, την επέκταση και κατασκευή νησιών, τις διακοπές και την τιμολογιακή πολιτική, τις εγκαταστάσεις για τους τουρίστες, την καταπολέμηση της ρύπανσης και τις πολιτικές, την εκπαίδευση και ενημέρωση των ντόπιων, κανόνες και κώδικες συμπεριφοράς. Χρησιμοποιώντας και προωθώντας αυτές τις στρατηγικές η χώρα μπορεί να ανεβάσει το τουριστικό της επίπεδο και επίσης να προωθήσει την ανάπτυξη στην περιοχή. Ο τουρισμός θα βασίζεται στη συνεργασία και τον προγραμματισμό στον μελλοντικό κόσμο, το περιβαλλοντικό πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών και η παγκόσμια οργάνωση τουρισμού εργάζονται και πρέπει να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο στην προώθηση και προστασία του τουρισμού (Stefănică & Butnaru, 2015). Ο Barry Liddle (1989) είχε εξηγήσει ότι ο τουρισμός είναι χρήσιμος για την τοπική αυτοδιοίκηση ώστε να έχει καλύτερη οικονομία και ανάπτυξη μια περιοχή. Αυτή τη στιγμή είναι ο κορυφαίος τομέας στον κόσμο και θα είναι ισχυρότερος στο μέλλον. Ο τουρισμός μπορεί να είναι πολλών ειδών, δηλαδή για αναψυχή, εργασία και επαγγελματικούς λόγους ή για οποιονδήποτε σκοπό. Παράδειγμα αποτελεί ο βιομηχανικός τουρισμός ο οποίος είναι σημαντικός τύπος τουρισμού που μπορεί να παράγει πολλές πληροφορίες και γνώσεις. Οι εταιρείες επιλέγουν μια μέρα και εκείνη κανονίζουν μια σωστή περιήγηση στην εταιρεία ή την έκθεσή τους. Παρέχουν επίσης τις πλήρεις τουριστικές εγκαταστάσεις στους επισκέπτες, ώστε να αισθάνονται άνετα. Οι βιομηχανικές εκδρομές μπορούν να ενημερωθούν σε τοπικό και εθνικό επίπεδο για να τονώσουν την οικονομία. Ο έλεγχος, η τοπική, η κεντρική κυβέρνηση και διάφορα συμβούλια θα πρέπει να παρέμβουν για να κάνουν αυτό το είδος τουρισμού καλύτερο και πιο δημοφιλές (Ivanov & Webster, 2016).

Ο Erik Cohen (1984) διεξήγαγε έρευνα στην οποία παρατήρησε πως δεν υπάρχουν πολλές εμπειρικές μελέτες σχετικά με την οικονομία που εκπορεύεται μέσω του τουρισμού, επομένως αυτό απαιτείται καθώς προχωράμε σε έναν νέο και γρήγορο κόσμο. Βάση του τουρισμού αποτελεί ο τουρίστας που με βάση τα κίνητρα, τις συμπεριφορές, τον ρόλο και την αντίδρασή του ως απάντηση στις ενέργειες των άλλων, τις ιδέες, τη σκέψη και τη σχέση των ντόπιων σε τουριστικά θέματα διαμορφώνει τον τομέα. Η δομή και η υποδομή του τουριστικού συστήματος είναι ένα σημαντικό μέρος που μπορεί να το βοηθήσει να ανθίσει. Όσο καλύτερο είναι το σύστημα τόσο καλύτερα θα είναι τα αποτελέσματα και οι οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις από τον τουρισμό στους επισκεπτόμενους προορισμούς. Ο τουρισμός βασίζεται στον πολιτισμό που βοηθά αυτόν τον κλάδο να αναπτυχθεί και να γίνει χείρα βοηθείας στην οικονομία. Απαιτείται περισσότερη εμπειρική μελέτη για τη συγχώνευσή του με τη θεωρία και την παροχή στον κόσμο περισσότερων πληροφοριών σχετικά με αυτόν τον τομέα με συστηματικό τρόπο (Ivanov & Webster, 2016).

Η Amanda Stronza (2001) σε άρθρο της αναφέρει, ότι ο τουρισμός χωρίζεται κυρίως σε δύο μέρη, από την μια την προέλευση του τουρισμού και από την άλλη τις επιπτώσεις του τουρισμού. Το κύριο πρόβλημα που προκύπτει είναι ότι η τουριστική προέλευση αφορά μόνο τους τουρίστες και τους ξένους, ενώ οι επιπτώσεις είναι αυτές που σχετίζονται μόνο με το τοπικό κοινό. Τα δύο μισά παρέχουν διαφορετικό νόημα και μαζί παρέχουν επίσης μόνο μερικές έννοιες όχι πλήρεις. Επομένως η προέλευση του τουρισμού θα πρέπει να περιλαμβάνει το τοπικό κοινό για το πώς μπορούν να προσελκύσουν τουρίστες. Οι καταβολές και οι επιπτώσεις και οι δύο θα πρέπει να είναι θετικές, τότε θα αναπτυχθούν οι κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές συνθήκες της χώρας και ο τουριστικός τομέας της θα αναπτυχθεί θετικά (Xin, Tribe, & Chambers, 2013).

Η Janette Deacon (2006) θεωρεί τον τουρισμό ως σημαντικό τομέα της οικονομίας και επίσης μελετά ιδιαίτερα και επικεντρώνεται σε ένα σημαντικό τύπο τουρισμού. Αυτός ο τύπος τουρισμού είναι γνωστός ως πολιτιστικός τουρισμός ή τουρισμός πολιτιστικής κληρονομιάς. Τα πολιτιστικά ή μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς είναι οι κύριοι λόγοι πίσω από τον τουρισμό στα περισσότερα ασιατικά έθνη όπως η Κίνα, η Ινδία, το Πακιστάν και η Σρι Λάνκα. Συζητούνται πολλοί τρόποι για την προώθηση του τουρισμού, ώστε να καταφέρει να διασωθεί. Παράγοντες που προωθούν όλους τους τύπους τουρισμού, είναι η εκπαίδευση, οι δεξιότητες, οι κατευθυντήριες γραμμές εκπαίδευσης, η ασφάλεια, τα ενδιαφέροντα, τα αξιοθέατα και πολλά άλλα. Αυτοί οι παράγοντες θα βοηθήσουν την τουριστική οικονομία να επεκταθεί και να δημιουργήσει μια καλύτερη εικόνα του τουριστικού τομέα της χώρας σε

όλο τον κόσμο. Το διεθνές συμβούλιο μνημείων και τοποθεσιών και ο διεθνής χάρτης πολιτιστικού τουρισμού είναι δύο κύριες πηγές για τη διάσωση και την προώθηση της κάθε ιδιαίτερης μορφής πολιτιστικού τουρισμού που συναντάται στον τουριστικό τομέα (Xin, Tribe, & Chambers, 2013).

Τουρισμός Βορείων χωρών

Στις βόρειες περιοχές το 70% της οικονομίας βρίσκεται στα χέρια μεγαλοεπιχειρηματιών που ανήκουν σε άλλες επαρχίες και μόνο το 30% είναι στα χέρια του τοπικού κοινού. Αυτό το τοπικό κοινό πρέπει να επιβιώσει με χαμηλού μισθούς και όλα αυτά οφείλονται στο ότι οι μεγαλοεπιχειρηματίες έχουν μερίδιο 70% από τα έσοδα και έχουν επίσης υποστήριξη από τουριστικές εταιρείες και κυβέρνηση είτε τοπική είτε ομοσπονδιακή. Το τοπικό κοινό αγνοείται στη διαμόρφωση των πολιτικών και την κατανομή των παραγόμενων εσόδων, με αποτέλεσμα οι μεγαλοεπιχειρηματίες μπορούν να παρέχουν εισαγόμενες διευκολύνσεις σε ξένους που οι ντόπιοι δεν το κάνουν (Arshad, Iqbal, & Shahbaz, 2018). Αυτές οι πράξεις έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην απασχόληση και στη ζωή και τα κέρδη του τοπικού κοινού αυτών των βόρειων περιοχών, επομένως η κυβέρνηση θα πρέπει να λάβει λίγα τολμηρά μέτρα για να σώσει το κοινό από την εκμετάλλευση από αυτούς τους πλούσιους επενδυτές. Η κυβέρνηση μπορεί να επενδύσει σε αυτούς τους τομείς, μπορεί να διασφαλίσει τη συμμετοχή, το ασφαλές μέλλον του τοπικού κοινού, να μοιράσει περισσότερα έσοδα στους ντόπιους, να επιβάλει βαρύτερους φόρους σε πλούσιους επιχειρηματίες, να αποθαρρύνει την άσχετη κατασκευή, να προωθήσει τοπικά αγαθά που θα αποφέρουν κέρδη και απασχόληση σε περιοχή, εκπαίδευση και καθοδήγηση στο κοινό της ενδιαφερόμενης περιοχής. Κάνοντας όλες αυτές τις ενέργειες οι βόρειες περιοχές μας μπορούν να αποτελέσουν κορυφαίο μέρος για επίσκεψη και μπορεί να επιτύχουν μια βιώσιμη και υγιή ανάπτυξη στον τουριστικό τομέα (Arshad, Iqbal, & Shahbaz, 2018).

Ο Dean Maccannell (2002) λέει ότι ο τουρισμός είναι ο ταχύτερα αναπτυσσόμενος τομέας και έχει σχέση και με μη οικονομικούς παράγοντες. Ο παράγοντας «εγώ» μετράει πολύ στον τουρισμό, δηλαδή η προσωπική συμπεριφορά, καθώς ο τουρισμός εξαρτάται από το κλασικό τουριστικό πειραματικό εμπόρευμα. Ο τουρισμός μπορεί να προωθήσει ευκαιρίες όπως η διατήρηση και η φροντίδα της πολιτιστικής κληρονομιάς. Αυτοί είναι οι κύριοι παράγοντες μαζί και με άλλους που συμβάλλουν στη σταθερή ανάπτυξη σε αυτόν τον ταχέως αναπτυσσόμενο τομέα. Εν ολίγοις, το ανθρώπινο εγώ και οι έλξεις σε τουριστικές τοποθεσίες είναι σημαντικός παράγοντας για την ανάπτυξη της τουριστικής οικονομίας κάθε χώρας (Šimková & Holzner, 2014).

Τουρισμός Ανατολικών χωρών

Ο Yoel Mansfeld (1994) διεξήγαγε μια έρευνα για τον τουρισμό στη Μέση Ανατολή και διαπίστωσε ποιοι είναι οι κύριοι παράγοντες που μείωσαν τον τουρισμό στην περιοχή του κόσμου. Το 1980 ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης του κόσμου για τον τουρισμό είναι 6,2% και για τη Μέση Ανατολή είναι 5,9% περίπου. Η Τουρκία και η Ελλάδα υποφέρουν επίσης από τη σύγκρουση στη Μέση Ανατολή μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστίνης. Ο συγγραφέας εξηγεί επίσης ότι ο διεθνής τουρισμός είναι η κύρια πηγή για τις αναπτυσσόμενες χώρες για τη δημιουργία εσόδων, την τόνωση της οικονομίας, τη δημιουργία θέσεων εργασίας και πολλά άλλα. Όλα αυτά τα πράγματα θα τους βοηθήσουν να αναπτυχθούν και να επιτύχουν σταθερότητα. Η κατάσταση της ασφάλειας έχει τεράστιο αντίκτυπο στον τουρισμό σε όλο τον κόσμο και ειδικά στη Μέση Ανατολή (Šimková & Holzner, 2014).

Ο πόλεμος ή η σύγκρουση μεταξύ των Αράβων και του Ισραήλ αποτελεί σημαντική απειλή για τον τουρισμό στη Μέση Ανατολή. Οι διαρροές είναι σημαντικές στον παγκόσμιο τουρισμό και, εάν μια χώρα υποφέρει από απειλές για την ασφάλεια, ο γείτονάς της θα πρέπει επίσης να αντιμετωπίσει τις συνέπειες του να είναι γείτονας. Σήμερα, η τρομοκρατία είναι η κύρια απειλή για τον κόσμο και ειδικά για τη Μέση Ανατολή, καθώς ο πόλεμος είναι σε εξέλιξη σε αυτήν την περιοχή. Έτσι, ο κόσμος πρέπει να καθίσει μαζί για να βρει μια ασφαλή και εύκολη λύση σε αυτές τις απειλές ασφαλείας και την τρομοκρατία για να σώσει την τουριστική βιομηχανία (Arshad, Iqbal, & Shahbaz, 2018).

Οι Peter Murphy et al. (1989) σε μελέτη τους αναφέρουν ότι ο τουρισμός σχετίζεται έμμεσα με φυσικές καταστροφές, αλλά αυτός ο συνδυασμός σπάνια εμφανίζεται στον κόσμο. Χαρακτηριστικά παραδείγματα των διαπιστώσεων τους αποτελούν δύο τέτοιες περιπτώσεις. Μία περίπτωση είναι οι ηφαιστειακές εκρήξεις του όρους Αγία Ελένη το 1980 και η δεύτερη είναι οι δασικές πυρκαγιές στο East Kootenay το 1985. Αυτές οι δύο περιοχές επλήγησαν από φυσική καταστροφή και αυτό επηρέασε επίσης την αναλογία τουρισμού σε αυτές τις περιοχές. Στην πρώτη περίπτωση παρουσιάστηκε μείωση 30% και στη δεύτερη περίπτωση επακόλουθο ήταν ζημιά εκατομμυρίων δολαρίων. Παράλληλα με τη φυσική καταστροφή, οι ανθρωπογενείς καταστροφές είναι επίσης κοινές στον κόσμο, δηλαδή η τρομοκρατία και άλλες απειλές για την ασφάλεια στον παγκόσμιο τουρισμό, το γεγονός της αεροπειρατείας του Achille Lauro το 1985 επηρέασε τον τουρισμό στην περιοχή της Μεσογείου (Rosselló, Becken, & Santana-Gallego, 2020).

Ο σχεδιασμός καταστροφών έχει ως κύρια στάδια την αξιολόγηση, την προειδοποίηση, τον αντίκτυπο και την ανάκαμψη. Ο αντίκτυπος και η ανάκαμψη είναι δύο στάδια τα οποία έχουν περισσότερες επιπτώσεις στον τουρισμό. Η κάλυψη των μέσων ενημέρωσης παίζει σημαντικό ρόλο στο πώς τα μέσα ενημέρωσης θα δημοσιεύσουν την εικόνα στον κόσμο. Εάν η κάλυψη είναι θετική τότε η ανάκαμψη θα είναι ταχύτερη και εάν η κάλυψη είναι αρνητική τότε το πρόβλημα διπλασιάζεται και ο τουρισμός θα διαταραχθεί πολύ. Έτσι, το έθνος πρέπει να είναι πάντα προετοιμασμένο για καταστροφές και οι αρχές διαχείρισης καταστροφών θα πρέπει να είναι σε ετοιμότητα για να χειριστούν το πρόβλημα και επίσης να σώσουν την τουριστική βιομηχανία (Rosselló, Becken, & Santana-Gallego, 2020).

Ο Eric Neumayer (2004) συνέβαλε στη μελέτη των επιπτώσεων που επιφέρουν οι καταστροφές στον τουρισμό μέσω σχετικής έρευνας που πραγματοποίησε. Χρησιμοποίησε δείγμα χωρών και διερεύνησε πως οι καταστροφές μπορούν να επηρεάσουν τον τουρισμό και τις οικονομίες των περιοχών που εξυπηρετούνται από αυτόν. Η κύρια εστίασή του είναι στην πολιτική βία και άλλες πράξεις που μπορούν να επηρεάσουν την τουριστική οικονομία. Οι τουρίστες πάντα αναζητούν και προτιμούν τις ασφαλείς τοποθεσίες για περιήγηση και δεν είναι έτοιμοι να ρισκάρουν για απόλαυση. Τα δημοκρατικά καθεστώτα είναι πιο επιτυχημένα στο χειρισμό της πίεσης της βίας και τα αυταρχικά καθεστώτα δεν είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν τη βία που μπορεί να βλάψει τον τουριστικό τομέα. (Fielding & Shortland, 2011).

Ο Hall (2004) λέει ότι η πολιτική σταθερότητα και ασφάλεια είναι προϋποθέσεις για έναν υγιή τουρισμό στη χώρα. Όπως υπογραμμίζει, ο κόσμος αντιμετώπισε μια ύφεση στην τουριστική οικονομία από το 2000-01 και οι αναπτυσσόμενες χώρες επηρεάζονται περισσότερο, ενώ η Ευρώπη και οι ΗΠΑ όπου εξακολουθούν να είναι το μέρος με τη μεγαλύτερη επισκεψιμότητα στον κόσμο. Η τρομοκρατία στην Ελλάδα, την Τουρκία και οι συγκρούσεις μεταξύ Αιγύπτου, Ισραήλ, Λιβάνου και άλλων έχουν αρνητικό αντίκτυπο στον τουρισμό. Άλλα έθνη της περιοχής επηρεάζονται επίσης από την αναταραχή στην περιοχή, αντιμετωπίζουν πτώση στον τουριστικό τομέα. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τα αναπτυσσόμενα έθνη πληγώνονται περισσότερο από αυτήν την πολιτική βία και τις απειλές για την ασφάλεια στον τουριστικό τομέα. Χρειάστηκαν αρκετά χρόνια για να διορθώσουν την εικόνα τους μπροστά στον κόσμο και να ανακάμψουν οι οικονομίες τους. Απαιτούνται λοιπόν λίγα βήματα για να σωθεί αυτός ο ειρηνικός τομέας από τη βία και την αναστάτωση (Fielding & Shortland, 2011).

Οι Dinah Payne et al. (1996) δημιουργούν ένα ηθικό μοντέλο για την τουριστική βιομηχανία υποστηρίζοντας ότι είναι η μεγαλύτερη και ταχύτερα αναπτυσσόμενη βιομηχανία στον κόσμο. Η τοπική κοινότητα και το περιβάλλον είναι ως επί το πλείστον μακριά από τον σχεδιασμό και τη διαχείριση σε όλο τον κόσμο. Το τοπικό κοινό θα πρέπει να συμπεριληφθεί στη λήψη αποφάσεων και στη συνέχεια θα βοηθήσει όλους τους άλλους παράγοντες της τουριστικής βιομηχανίας, δηλαδή η δικαιοσύνη, η ακεραιότητα, η ικανότητα και η χρησιμότητα είναι οι τέσσερις βασικοί πυλώνες που μπορούν να βοηθήσουν στη δημιουργία κωδίκων δεοντολογίας (Donyadide, 2010).

Απαιτείται ηθική στον τομέα του τουρισμού για να κινηθεί με ομαλό ρυθμό. Η τουριστική βιομηχανία, το περιβάλλον, οι τουρίστες της κοινότητας και οι εργαζόμενοι στον τουριστικό κλάδο είναι οι κύριοι παράγοντες που είναι αναγκαίο να ενισχυθούν περισσότερο στην ανάπτυξη ηθικής αντίληψης στον τουριστικό τομέα. Για παράδειγμα το τοπικό κοινό θα πρέπει να είναι πιο φιλόξενο προς τους τουρίστες, αλλά και οι τουρίστες θα πρέπει να σέβονται τον τόπο επίσκεψης και να μην καταπατούν το περιβάλλον φιλοξενίας. Οι ηθικοί κώδικες πρέπει να ακολουθούνται και αυτό θα είναι επωφελές για το κοινό καλό όλων των εμπλεκόμενων με τον τουρισμό αλλά και για τον τουριστικό τομέα της χώρας στο σύνολο. Συνοψίζοντας, η ηθική είναι πολύ αναγκαίος παράγοντας στην τουριστική βιομηχανία ώστε να γίνει πιο ελκυστικός και ειρηνικός ο τουρισμός (Donyadide, 2010).

Η Αειφόρος τουριστική ανάπτυξη.

Ο τουρισμός αναφέρεται στην πράξη του ταξιδιού για ψυχαγωγικούς, επαγγελματικούς και ψυχαγωγικούς σκοπούς. Οι άνθρωποι σε όλο τον κόσμο ταξιδεύουν σε διαφορετικούς προορισμούς. Τα ταξίδια έχουν γίνει σημαντικό μέρος της ανθρώπινης ζωής και η τουριστική βιομηχανία αντιμετωπίζει αυξανόμενες προκλήσεις και πιέσεις με την αυξανόμενη ζήτηση για ταξίδια. Στις μέρες μας, έχει γίνει ολοένα και πιο σημαντική η διαχείριση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Για αυτό, είναι απαραίτητο να ληφθούν υπόψη τα αυξανόμενα περιβαλλοντικά προβλήματα. Αναφέρεται ότι η τουριστική ανάπτυξη σχεδιάζεται και υλοποιείται με στόχο την τόνωση της περιφερειακής οικονομικής ανάπτυξης στις αναπτυσσόμενες χώρες. Στο παρελθόν, ο σχεδιασμός τουριστικής ανάπτυξης θεωρούνταν ως δραστηριότητα του ιδιωτικού τομέα που είχε σκοπό να ανταποκριθεί στις αυξανόμενες απαιτήσεις του δυναμικού κλάδου (Gurta & Dutta, 2018). Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, η τουριστική βιομηχανία μετατράπηκε σε μια κυρίαρχη βιομηχανία. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου έχει ισχυριστεί ότι ο τουρισμός είναι ένας από τους κύριους μοχλούς

για την κοινωνικοοικονομική πρόοδο και ανάπτυξη. Ο τουρισμός έχει επηρεάσει σημαντικά διαφορετικούς προορισμούς και μέρη σε όλο τον κόσμο. Ωστόσο, πολλά σενάρια υποδηλώνουν τις αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον και τις κοινότητες. Για την αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων, είναι απαραίτητος ο σχεδιασμός του τουρισμού σύμφωνα με τις φιλοσοφίες της αειφορίας (Gurta & Dutta, 2018). Η έκθεση τείνει να αναλύσει την έννοια της αειφορίας του τουρισμού και πώς αμφισβητεί τους συμβατικούς τρόπους σχεδιασμού στρατηγικών για ένα εθνικό σχέδιο τουρισμού. Τα ευρήματα βασίζονται στην εξέταση των προγραμμάτων τουριστικής ανάπτυξης και στην εφαρμογή του σε αναπτυσσόμενες και ανεπτυγμένες χώρες. Οι Zamfir & Corbos, 2015 υποστήριξαν ότι οικονομικά, ο τουριστικός σχεδιασμός είναι διορατικός και περιλαμβάνει την εξέταση διαφορετικών τομέων προκειμένου να ενεργοποιηθεί η ανάπτυξη αποτελεσματικά και αποδοτικά. Η έκθεση εστιάζει στη σύγκριση του βιώσιμου τουρισμού με τον συμβατικό τουριστικό σχεδιασμό (Gurta & Dutta, 2018).

Οι Liu & Mwanza, (2014) ανέφεραν ότι η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης βασίζεται στην ιδέα της δημιουργίας ενός καλύτερου μέλλοντος διασφαλίζοντας ότι το παρόν δεν διακυβεύεται. Η αειφόρος ανάπτυξη στοχεύει στη διαφύλαξη και προστασία της ικανότητας της γης να υποστηρίζει τη ζωή. Επικεντρώνεται κυρίως στην κοινωνική ισότητα, στην πολιτιστική ποικιλομορφία, στην προστασία του περιβάλλοντος και στην ανάπτυξη μιας βιώσιμης οικονομίας. Ο βιώσιμος τουρισμός, στοχεύει να ανταποκριθεί στις οικολογικές, πολιτιστικές, οικονομικές και κοινωνικές απαιτήσεις μιας χώρας. Βασίζεται στην εστίαση στις μακροπρόθεσμες πτυχές του τουρισμού διασφαλίζοντας ότι οι σημερινές και μελλοντικές απαιτήσεις ικανοποιούνται αποτελεσματικά και ηθικά. Ο όρος βιωσιμότητα εστιάζει στις μακροπρόθεσμες και προσανατολισμένες στο μέλλον απαιτήσεις, οι οποίες πρέπει να εκπληρωθούν με τη λήψη σημαντικών ενεργειών και αποφάσεων (Budeanu, Miller, Moscardo, & Ooi, 2016).

Ο Moscardo, δήλωσε ότι ο πρωταρχικός στόχος της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης είναι να επικεντρωθεί σε διαφορετικούς τομείς της αειφόρου ανάπτυξης αναφορικά με τον τουρισμό. Η έννοια του βιώσιμου τουρισμού ισχύει για όλους τους τύπους προορισμών και όλες τις μορφές τουρισμού. Λαμβάνοντας το παράδειγμα των προγραμμάτων οδηγών τουριστικής εκπαίδευσης, ο βιώσιμος τουριστικός σχεδιασμός μπορεί να γίνει κατανοητός με καλύτερο τρόπο. Αυτά τα προγράμματα στοχεύουν στην εκπαίδευση των τουριστών σχετικά με το φυσικό περιβάλλον και τους πόρους, ώστε να εκτιμήσουν τη διατήρησή του (Budeanu, Miller, Moscardo, & Ooi, 2016).

Η βιώσιμη ανάπτυξη επικεντρώνεται στην κάλυψη των τρεχουσών αναγκών χωρίς να διακυβεύονται οι μελλοντικές ανάγκες του έθνους. Η αειφόρος τουριστική ανάπτυξη βασίζεται στην ιδέα της δημιουργίας ισορροπίας μεταξύ των πολιτιστικών, οικονομικών και κοινωνικών πτυχών του έθνους. Διασφαλίζει ότι καμία από τις δραστηριότητες δεν θα οδηγήσει σε κίνδυνο για τα ζώα ή το περιβάλλον. Η διαδικασία της αειφόρου ανάπτυξης επικεντρώνεται στην προώθηση της ανάπτυξης χωρίς εξάντληση των πόρων και επιτυγχάνεται με την αποτελεσματική διαχείριση των πόρων. Κατά κύριο λόγο, η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης βασίζεται σε ορισμένες αρχές, οι οποίες επικεντρώνονται στη διασφάλιση ότι η ανάπτυξη είναι συμβατή με τη διατήρηση των βιολογικών πόρων και των οικολογικών διεργασιών. Ο βιώσιμος τουρισμός πρέπει να σχεδιάζεται με οικονομικά αποδοτικό τρόπο, ώστε οι πόροι να διαχειρίζονται και να χρησιμοποιούνται αποτελεσματικά (Budeanu, Miller, Moscardo, & Ooi, 2016).

Οι Dangi & Jamal, ανέφεραν ότι η αειφόρος ανάπτυξη θεωρείται ως μία από τις καλύτερες λύσεις για την κοινωνική υποβάθμιση και άλλα περιβαλλοντικά προβλήματα. Η έννοια της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης περιλαμβάνει διαφορετικές διαστάσεις που συνδέουν την πολιτιστική, οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική ανάπτυξη μεταξύ τους. Ο σχεδιασμός της βιώσιμης ανάπτυξης επικεντρώνεται κυρίως στη διατήρηση των περιβαλλοντικών πόρων και οι δραστηριότητες σχεδιάζονται με τέτοιο τρόπο ώστε να αποφεύγεται η εντατική και υπερβολική χρήση των πόρων (Buckley, 2012).

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι διεθνείς φορείς χορηγών και η κυβέρνηση ήταν υπεύθυνες για την προώθηση του σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης στις αναπτυσσόμενες χώρες. Ο αειφόρος τουριστικός σχεδιασμός βασίζεται στο κέρδος που επιφέρει ικανοποιώντας παράλληλα τους τουρίστες. Είναι ένας αναπτυξιακός σχεδιασμός προσανατολισμένος στον τουρισμό και έχει διευκολύνει πολλές χώρες να ενισχύσουν τον τουριστικό τους τομέα. Ο σχεδιασμός δίνει προτεραιότητα στα περιβαλλοντικά και οικονομικά οφέλη. Η πρόοδος στην Πληροφορική και την Τεχνολογία έχει διευκολύνει τη βιομηχανία του συνεδριακού τουρισμού. Με το πέρασμα του χρόνου, η σημασία του συμβατικού τουρισμού έχει αυξηθεί γρήγορα καθώς έχει σχετικό αντίκτυπο στο περιβάλλον, την οικονομία και τον πληθυσμό του επιλεγμένου τόπου. Για την προώθηση του αειφόρου τουρισμού και την επιτυχία μέσω αυτού, είναι σημαντικό να σχεδιάζουμε και να εφαρμόζουμε αποτελεσματικές στρατηγικές (Buckley, 2012).

Οι Dredge και Jamal ισχυρίστηκαν ότι οι συμβατικές πολιτικές σχεδιασμού τουρισμού επικεντρώνονται στην προσέλκυση τουριστών από όλο τον κόσμο. Ο συμβατικός τουρισμός δίνει έμφαση στην ψυχαγωγία και την ικανοποίηση των τουριστών, χωρίς να λαμβάνει υπόψη τις επιπτώσεις στους φυσικούς πόρους και το περιβάλλον. Οι επιχειρήσεις στη Νέα Ζηλανδία χρησιμοποιούν διάφορες παραδοσιακές προσεγγίσεις μάρκετινγκ για την προώθηση του τουρισμού στη χώρα. Για παράδειγμα, επιλέγουν την προώθηση διαφορετικών στοιχείων του προορισμού, τα οποία περιλαμβάνουν υποδομές, ανθρώπους, αξίες και πολιτισμό. Το μέρος διατίθεται στην αγορά για να προσελκύει τουρίστες και να ενθαρρύνει διαφορετικούς τύπους δραστηριοτήτων διαχείρισης του χώρου. Στη Νέα Ζηλανδία, η τουριστική βιομηχανία έχει υποστεί διάφορες αλλαγές και εξελίξεις. Οι επιχειρήσεις στοχεύουν να παρέχουν στους τουρίστες την ευκαιρία να απολαύσουν τα βουνά, τα δάση, τα νησιά, τον υγρότοπο και την υψηλή χώρα. Η οικονομική αξία είναι το κύριο μέλημα καθιστώντας τις τοποθεσίες της χώρας κατάλληλες, προσβάσιμες και φιλικές προς την οικογένεια (Buckley, 2012).

Σύμφωνα με τους Najdeska και Rakicevik, η ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας έχει επηρεάσει θετικά αλλά και αρνητικά διάφορες πτυχές των κοινωνιών και των κοινοτήτων. Η αειφόρος ανάπτυξη επικεντρώνεται στο σχεδιασμό και την ανάπτυξη χωρίς την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων ή την επίδραση των πολιτιστικών πτυχών των κοινωνιών. Στοχεύει στη διατήρηση του πολιτισμού και της φύσης για τις μελλοντικές γενιές. Οι Hassan & Bayazidroug, υποστήριξαν ότι ο σχεδιασμός του αειφόρου τουρισμού εξαρτάται από τη διατήρηση του περιβάλλοντος και τη λήψη αποφάσεων που οδηγούν σε θετική ανάπτυξη. Ο βιώσιμος τουρισμός αντιμετωπίζει διαφορετικούς τύπους προκλήσεων σε διαφορετικό επίπεδο, οι οποίες περιλαμβάνουν τον τουρισμό προσβάσιμο σε όλους, τη διατήρηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων, τη μείωση της εποχικότητας της ζήτησης και την προώθηση της ευημερίας των τοπικών κοινωνιών και κοινοτήτων (Barros & Alves, 2004).

Η σύγκριση του συμβατικού και του βιώσιμου τουρισμού βοήθησε στη συνειδητοποίηση ότι ο συμβατικός τουρισμός δεν σχεδιάζεται απαραίτητως για να ληφθεί υπόψη η βελτίωση της διατήρησης. Δεν αποσκοπεί στην ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας, εάν οι στόχοι είναι στόχοι του συμβατικού αναπτυξιακού σχεδίου δεν διαχειρίζονται αποτελεσματικά, μπορεί να οδηγήσει σε καταστροφή του εύθραυστου περιβάλλοντος. Ο πολιτισμός και οι πόροι κινδυνεύουν επίσης να καταστραφούν ή να αλλοιωθούν ως αποτέλεσμα του συμβατικού τουρισμού. Οι Dangī και Jamal, ισχυρίστηκαν ότι στο παρελθόν, πολλές συμβατικές τουριστικές πρακτικές αποτελούσαν απειλή για τη διατήρηση οφείλεται στην έλλειψη

ελέγχου, διαχείρισης και αναποτελεσματικών τεχνικών σχεδιασμού (Barros & Alves, 2004). Αντίθετα, ο αειφόρος τουρισμός σχεδιάζεται με στόχο το όφελος των κατοίκων της περιοχής, την προστασία του πολιτισμού και τη διατήρηση των φυσικών πόρων. Το σχέδιο περιλαμβάνει την εκπαίδευση τόσο των κατοίκων της περιοχής όσο και των τουριστών. Οι Hassan και Bayazidroug, δήλωσαν ότι τα οφέλη του βιώσιμου τουρισμού είναι παρόμοια με τον συμβατικό τουρισμό. Επιπλέον, όχι μόνο προστατεύει τον πολιτισμό και τους φυσικούς πόρους, αλλά εστιάζει και στην ευημερία της κοινότητας και της κοινωνίας τόσο από οικονομική όσο και από κοινωνική άποψη. Ο συμβατικός σχεδιασμός εστιάζει μόνο στα κέρδη, ενώ ο βιώσιμος τουρισμός βασίζεται τόσο στη βελτίωση του περιβάλλοντος και της κοινότητας όσο και στην επίτευξη κερδών. Ο συμβατικός τουρισμός είναι μαζικός, ενώ ο αειφόρος τουρισμός είναι τοπικός. Ο συμβατικός δίνει έμφαση στη δημιουργία ψυχαγωγίας για τους τουρίστες, ενώ ο αειφόρος τουρισμός παρέχει μαθησιακή εμπειρία όπου η διατήρηση των φυσικών πόρων χαρακτηρίζεται ως προτεραιότητα. Πιστεύεται ότι ο τουριστικός σχεδιασμός εξαρτάται από τους στόχους που έχουν τεθεί από την κυβέρνηση και την τουριστική βιομηχανία. Υπάρχουν ορισμένες πολιτικές και κανονισμοί που πρέπει να ακολουθούνται σε όλη τη διαδικασία σχεδιασμού και εφαρμογής (Barros & Alves, 2004).

Η τουριστική βιομηχανία δεν σταματά να εξελίσσεται και αναπτύσσεται συνεχώς με το πέρασμα του χρόνου. Για την επίτευξη βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, είναι σημαντικό να υπάρξει εστίαση στην τήρηση των αρχών του αειφόρου τουρισμού. Καθώς το επίπεδο των προκλήσεων και των πολυπλοκοτήτων έχουν αυξηθεί, συνιστάται να ακολουθηθούν οι παρακάτω αρχές για την επίτευξη του στόχου της ανάπτυξης:

- Σχεδιασμός για μακροπρόθεσμους στόχους .
- Σεβασμός στα όρια του περιβάλλοντος και της κοινωνίας.
- Παρακολούθηση πάνω στις αλλαγές και στις εξελίξεις.
- Τήρηση μιας ολοκληρωμένης ή ολιστικής προσέγγισης στην ανάπτυξη.
- Επιλογή ενός κατάλληλου ρυθμού ανάπτυξης.
- Χρήση οικονομικά αποδοτικών μεθόδων και προσεγγίσεων.
- Συμμετοχή των ενδιαφερομένων στη διαδικασία ανάπτυξης.
- Εξέταση και διαχείριση του κινδύνου εφαρμόζοντας στρατηγικές μετριασμού αυτού.

Σε αυτήν την ανταγωνιστική εποχή, η οικονομική ανάπτυξη των χωρών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον τουριστικό του τομέα. Λαμβάνοντας υπόψη αυτό το γεγονός, η κυβέρνηση των αναπτυσσόμενων χωρών στηρίζει τον τουριστικό τομέα κάνοντας αποτελεσματικές

πολιτικές και πρότυπα για τους τουρίστες. Συνιστάται ιδιαίτερα τα έθνη να επικεντρωθούν στις αυξανόμενες και μεταβαλλόμενες ανάγκες και απαιτήσεις των τουριστών που ανήκουν σε διαφορετικά υπόβαθρα. Ο κλάδος της φιλοξενίας θα πρέπει να επικεντρωθεί στην ανάπτυξη ελκυστικών υπηρεσιών και χώρων για την προσέλκυση τουριστών από διαφορετικές περιοχές και χώρες. Η εφαρμογή πολιτικών αειφόρου τουρισμού και αναπτυξιακού πλαισίου θα βοηθήσει στην επίτευξη της βιωσιμότητας και στην προστασία των φυσικών πόρων και του περιβάλλοντος της χώρας (Cárdenas-García, Sánchez-Rivero, & Pulido-Fernández, 2013).

Αναλύοντας και εξετάζοντας την έννοια της τουριστικής βιωσιμότητας, διαπιστώθηκε ότι ο στρατηγικός στόχος του σχεδιασμού βιώσιμης ανάπτυξης μπορεί να επιτευχθεί μόνο όταν δοθεί η ίδια σημασία και στα τέσσερα στοιχεία του έθνους. Αυτά τα στοιχεία περιλαμβάνουν οικονομικές, πολιτιστικές, περιβαλλοντικές και κοινωνικές πτυχές του έθνους που συνδέονται μεταξύ τους. Ο αειφόρος τουρισμός προωθεί τον υπεύθυνο τουρισμό όπου οι τουρίστες απολαμβάνουν και εκτιμούν τη φύση και διασφαλίζουν ότι οι δραστηριότητές τους δεν βλάπτουν το φυσικό περιβάλλον ή τους πόρους με οποιονδήποτε τρόπο. Προωθεί τη διατήρηση και εκτιμάται και γίνεται αποδεκτό σε όλο τον κόσμο από τον τουριστικό τομέα. Με την πρόοδο της τουριστικής βιομηχανίας, τόσο ο συμβατικός όσο και ο βιώσιμος σχεδιασμός τουριστικής ανάπτυξης έχει κερδίσει μεγάλη προσοχή (Cárdenas-García, Sánchez-Rivero, & Pulido-Fernández, 2013). Η κυβέρνηση και οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον κλάδο αναπτύσσουν τουριστικά σχέδια για να βελτιώσουν το περιβάλλον και να αποκομίσουν κοινωνικά και οικονομικά οφέλη. Ο συμβατικός τουρισμός επικεντρώνεται στην κερδοφορία ενώ ο βιώσιμος τουρισμός ενδιαφέρεται περισσότερο για τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και των πόρων. Στις περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες, ο αριθμός των τουριστών έχει αξιέπαινη αύξηση τα τελευταία χρόνια. Κάποιες από αυτές έχουν εισαγάγει ελκυστικές πολιτικές και αναπτυξιακά προγράμματα για να διευκολύνουν τους τουρίστες που ανήκουν σε διαφορετικές ηλικιακές ομάδες και υπόβαθρα. Για την επίτευξη οικονομικών και περιβαλλοντικών οφελών, υφίστανται διάφορες αλλαγές και εξελίξεις με το πέρασμα του χρόνου. Αυτές οι εξελίξεις προωθούνται από τις προσεγγίσεις και τεχνικές βιώσιμου και συμβατικού τουριστικού σχεδιασμού (Cárdenas-García, Sánchez-Rivero, & Pulido-Fernández, 2013).

Ορισμός και Ερμηνεία της Βιώσιμης Ανάπτυξης

Το ότι ο όρος «αειφόρος ανάπτυξη» έχει υιοθετηθεί ευρέως ως όρος πολιτικής στρατηγικής που χρησιμοποιείται από κυβερνήσεις, διεθνείς οργανισμούς, μη κυβερνητικούς

οργανισμούς και τον ιδιωτικό τομέα αποτελεί γεγονός που υποδηλώνει ότι είναι μια έκφραση ανοιχτή σε πολιτική ερμηνεία. Εν μέρει αυτό προκύπτει από τον συχνά αναφερόμενο ορισμό της αειφόρου ανάπτυξης που λαμβάνεται από την Έκθεση Brundtland, στην οποία τονίζεται ως εξής: «Εν τέλει, η αειφόρος ανάπτυξη δεν είναι μια σταθερή κατάσταση αρμονίας, αλλά μάλλον μια διαδικασία αλλαγής στην οποία η εκμετάλλευση των πόρων, η κατεύθυνση των επενδύσεων, ο προσανατολισμός της τεχνολογικής ανάπτυξης και οι θεσμικές αλλαγές γίνονται σύμφωνα με τις μελλοντικές αλλά και τις παρούσες ανάγκες» (Lockwood & Prombutr, 2010). Ενώ το κύριο θέμα της δήλωσης δίνει έμφαση στην πρόβλεψη για μελλοντικές ανθρώπινες ανάγκες, η αναφορά στην εκμετάλλευση των πόρων, την κατεύθυνση των επενδύσεων, τον προσανατολισμό της τεχνολογικής ανάπτυξης και τις θεσμικές αλλαγές προσφέρουν μια σειρά φιλοσοφικών και πολιτικών επιλογών για το πώς αυτές θα πρέπει να εφαρμοστούν στην πράξη (Παπαβασιλείου, 2015). Στη συνέχεια, η αειφόρος ανάπτυξη θεωρείται γενικά ότι δεν εστιάζει μόνο στη διατήρηση της φύσης, αλλά και στη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης. Η εστίαση στην πρόοδο προς την ισότητα μεταξύ των γενεών είναι σιωπηρή στην πρώτη από τις δύο βασικές έννοιες που ορίζονται στην έκθεση: Η έννοια των αναγκών και της υποκειμενικής ευημερίας, ιδιαίτερα στους φτωχούς στους οποίους πρέπει να δοθεί προτεραιότητα. Η ιδέα των περιορισμών που επιβάλλονται από την κατάσταση της τεχνολογίας και της κοινωνικής οργάνωσης στην ικανότητα του περιβάλλοντος να ανταποκρίνεται στις παρούσες και μελλοντικές ανάγκες (Lockwood & Prombutr, 2010).

Με αυτές τις δύο έννοιες, οι συνδέσεις μεταξύ της μείωσης της φτώχειας, της περιβαλλοντικής βελτίωσης και της κοινωνικής ισότητας αναδεικνύονται μέσω της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης. Έτσι, η βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη πρέπει να διασφαλίζει όχι μόνο την ανακούφιση της φτώχειας με την κάλυψη βασικών αναγκών και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής, αλλά και την προστασία και τη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος. Μετά την Έκθεση Brundtland, έχει δημιουργηθεί μια πληθώρα ορισμών και ερμηνειών για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, ο Holmberg (1994) είχε εντοπίσει περισσότερους από ογδόντα ορισμούς ενώ ο Songe (2008) υπολόγισε ότι υπήρχαν περισσότεροι από 2000 ορισμοί της αειφορίας και της βιώσιμης ανάπτυξης (Lockwood & Prombutr, 2010). Μια θεματική ανάλυση πολλών από αυτούς τους ορισμούς έγινε από τον Elliot (2009) ο οποίος προσδιόρισε ορισμένα κοινά θέματα. Οι συζητήσεις για αειφόρο ανάπτυξη και για την επίτευξη των στόχων της είναι ανεπαρκείς, αν δεν σχετίζονται με τον προσδιορισμό του κατάλληλου πλαισίου πολιτικής οικονομίας στην οποία θα εφαρμοστεί (Giampietro, 2019).

Αυτή η πολιτική διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης υπογραμμίζεται με την επισήμανση ότι είναι κάτι περισσότερο από ένα δυτικοκεντρικό παράδειγμα που εξυπηρετεί τα συμφέροντα των πιο προηγμένων οικονομικά χωρών. Ο Wood (1993) δηλώνει ότι η βιώσιμη ανάπτυξη έχει υποστηριχθεί από διεθνείς φορείς λόγω της σχέσης της με τις οικονομικές πτυχές της ανάπτυξης, δηλαδή μέσα σε αυτό το είδος ανάπτυξης, η οικονομική ανάπτυξη συνεχίζει να ευνοείται και να δεν απορρίπτεται (Giampietro, 2019). Κατά τον Daly (1996) η ασάφεια της έννοιας βοηθά επίσης τα συμφέροντα των παγκόσμιων ισχυρών θεσμών και κυβερνήσεων, καθώς η συναίνεση σε μια ασαφή έννοια αντί για διαφωνία σε μια σαφώς καθορισμένη, αντιπροσωπεύει μια καλή πολιτική στρατηγική (Giampietro, 2019).

Η εμφάνιση της έννοιας του «αειφόρου τουρισμού» και του στενά συναφούς θέματος της «αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης» μπορεί να γίνει κατανοητή ως απάντηση στον τουριστικό τομέα σε μια στροφή παραδείγματος προς την αειφόρο ανάπτυξη στο παγκόσμιο πλαίσιο. Μπορεί επίσης να θεωρηθεί και ως απάντηση στις αρνητικές επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού, όπως επισημαίνει η Honey (2008).

«Η έννοια του αειφόρου τουρισμού έχει αποτελέσει αντικείμενο πολυάριθμων ορισμών που έχουν επανειλημμένα επικριθεί ως διφορούμενοι, ασαφείς, τομεακοί, υπερβολικά εννοιολογικοί και επιρρεπείς στη δημιουργία σύγχυσης συνδέοντάς τον αποκλειστικά με περιβαλλοντικά ζητήματα» (Bâc, 2014).

Αυτή η τελευταία παρατήρηση της υπερβολικής συγκέντρωσης σε περιβαλλοντικά ζητήματα σε βάρος των οικονομικών και κοινωνικών πυλώνων της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης έχει απήχηση με κριτικές που έχουν γίνει στους ορισμούς της αειφόρου ανάπτυξης που αναφέρθηκαν. Ωστόσο, ενώ υπάρχει διαφωνία σχετικά με τις συνιστώσες της έννοιας του βιώσιμου τουρισμού και τον τρόπο ερμηνείας του από άποψη πολιτικής και πρακτικής, εντούτοις υπάρχει συναίνεση ότι είναι μια προσέγγιση για την τουριστική ανάπτυξη και όχι ένα είδος τουρισμού (Bâc, 2014).

Η περιβαλλοντική έμφαση που αναφέρεται από τους Lim και Cooper είναι εμφανής στους ορισμούς που τονίζουν τα περιβαλλοντικά όρια και τους περιορισμούς των πόρων. Ωστόσο, αυτοί οι ορισμοί κάνουν επίσης σαφείς δεσμούς με την αλληλεπίδραση του φυσικού περιβάλλοντος με τους πυλώνες της οικονομικής και κοινωνικής βιωσιμότητας. Ωστόσο, με εξαίρεση τον ορισμό από το Tourism Concern (1992) που αναφέρεται στην προσπάθεια να διασφαλιστεί ότι «οι άνθρωποι πρέπει να έχουν δίκαιο μερίδιο στα οικονομικά οφέλη του τουρισμού», το ζήτημα της ισότητας μεταξύ των γενεών αγνοείται ενώ ο μακροπρόθεσμος

της δικαιοσύνης μεταξύ των γενεών τονίζεται άμεσα ή έμμεσα σε όλους τους ορισμούς (Muhanna, 2006).

Στόχοι και Αρχές Βιώσιμου Τουρισμού

Ενώ ορισμένοι σχολιαστές υποστηρίζουν τη χρήση εναλλακτικών μορφών τουρισμού για την αντικατάσταση του μαζικού τουρισμού, ο Sadler (2004) δηλώνει ότι η έλλειψη τεκμηριωμένης βιώσιμης προσέγγισης για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού που θεωρούνται πιο βιώσιμες, συνήθως περιβαλλοντικά, μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρότερη περιβαλλοντική ζημία. Τέτοιες ανησυχίες αναφέρθηκαν στο πλαίσιο του οικοτουρισμού από τον Wheeler (2005), ο οποίος προβλέπει τους κινδύνους του οικοτουρισμού που λειτουργεί ως ίχνος μαζικού τουρισμού σε μερικά από τα πιο βιολογικά οικοσυστήματα της γης, και επισημαίνει τον κίνδυνο για απουσία προσεκτικού περιβαλλοντικού σχεδιασμού και διαχείρισης. Αυτοί οι κίνδυνοι με παρόμοιο τρόπο εντοπίστηκαν και από τον Sharpley (2000) ο οποίος παρατήρησε ότι όλοι οι τουρίστες μπορούν να θεωρηθούν ως μαζικοί τουρίστες εάν αποτελούν μέρος αυτού που γίνεται μαζικό φαινόμενο αναψυχής ανεξάρτητα από τον τίτλο του (Nunkoo, Sharma, Rana, Dwivedi, & Sunnasse, 2021). Έτσι, κατά την εγκαθίδρυση του βιώσιμου τουρισμού υπάρχει ανάγκη να καθοριστούν οι στόχοι και οι αρχές του για να βοηθηθεί να καθοριστεί τι ελπίζει να επιτύχει και να διασφαλιστεί χωρίς απειλεί τους πυλώνες της βιωσιμότητας (Nunkoo, Sharma, Rana, Dwivedi, & Sunnasse, 2021). Για το λόγο αυτό, πολυάριθμα σύνολα στόχων και αρχών για τον αειφόρο τουρισμό έχουν προταθεί στην ακαδημαϊκή και πολιτική βιβλιογραφία για τη δημιουργία ενός πλαισίου για τον αειφόρο τουρισμό (Nunkoo, Sharma, Rana, Dwivedi, & Sunnasse, 2021). Η χρήση των στόχων και των αρχών είναι ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ανάπτυξη δεικτών για τον αειφόρο τουρισμό που σχετίζονται με την αξιολόγηση πτυχών που περιλαμβάνουν επίπεδα συμμετοχής της τοπικής κοινότητας, αειφόρο χρήση πόρων, οικονομική ισότητα, κοινωνικές επιπτώσεις και επίπεδα έρευνας και επενδύσεων σε βιώσιμο τουρισμό. Ως αναγνωρισμένος διεθνής οργανισμός για τον τουρισμό, ο UNWTO (2004) έχει ορίσει την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη σύμφωνα με έξι βασικούς στόχους:

- 1) Μεγιστοποίηση όσον αφορά την ικανοποίηση των τουριστών. Η έμφαση δίνεται στη μεγιστοποίηση της τουριστικής ικανοποίησης με στόχο την τόνωση της οικονομικής ανάπτυξης. Παράλληλα με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα για να το επιτύχει ο UNWTO, είναι απαραίτητο να επιλυθεί οποιαδήποτε σύγκρουση

μεταξύ των οικοδεσποτών και των τουριστών, γεγονός που τονίζει την ανάγκη συμμετοχής των ενδιαφερομένων στη διαδικασία ανάπτυξης.

- 2) Εξασφάλιση της βέλτιστης χρήσης των περιβαλλοντικών πόρων, συμπεριλαμβανομένης της εξισορρόπησης της προστασίας των φυσικών πόρων με τις οικονομικές ανάγκες και εκτιμήσεις. Αυτό απαιτεί την αποτελεσματική χρήση περιβαλλοντικών πόρων για τον τουρισμό, π.χ. νερό, τη γη και την ηλεκτρική ενέργεια, ιδίως σε περιοχές όπου είναι σπάνια.
- 3) Σεβασμό προς την κοινωνικο-πολιτισμική προέλευση των κοινοτήτων υποδοχής και προστασία προς τα μοναδικά κοινωνικο-πολιτισμικά χαρακτηριστικά των προορισμών. Ο UNWTO κάνει μια σύνδεση μεταξύ όχι μόνο της διατήρησης της πολιτιστικής μοναδικότητας αλλά και του τρόπου με τον οποίο αυτά τα χαρακτηριστικά είναι ελκυστικά για τους τουρίστες και θα πρέπει να διατηρηθούν για να απολαμβάνουν και να επωφελούνται οι μελλοντικές γενιές. Η μακροπρόθεσμη σύνδεση με την οικονομική βιωσιμότητα και την ικανοποίηση των επισκεπτών που βασίζεται σε μια βάση πολιτιστικών πόρων είναι σαφής, δηλαδή η διατήρηση απτών πολιτιστικών αντικειμένων θα εξασφαλίσει τη συνέχιση μιας τουριστικής αγοράς που θα παρέχει ευκαιρίες διαβίωσης στους ντόπιους.
- 4) Διασφάλιση ότι όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη έχουν πρόσβαση στα κοινωνικοοικονομικά οφέλη της τουριστικής βιομηχανίας. Τα οφέλη από τον τουρισμό, π.χ. Οι ευκαιρίες βιοπορισμού θα πρέπει επομένως να είναι εξίσου διαθέσιμες σε όλους τους κατοίκους μιας περιοχής προορισμού, ανεξαρτήτως πολιτισμού, εθνικότητας, φύλου, κοινωνικής τάξης ή οποιασδήποτε άλλης ταξινόμησης μειονοτικής θέσης.
- 5) Παρακολούθηση των επιπτώσεων του τουρισμού. Αυτός ο στόχος είναι ζωτικής σημασίας όχι μόνο για τη διασφάλιση της ποιότητας του κοινωνικο-φυσικού περιβάλλοντος αλλά και για την προσφορά ενός συνεχούς συστήματος παρακολούθησης για την αξιολόγηση της προόδου του βιώσιμου τουρισμού σε σχέση με τους συμφωνημένους στόχους. Αυτό δίνει περιθώρια για τη συνέχιση των υφιστάμενων στρατηγικών εάν είναι επιτυχείς ή την ανάπτυξη νέων, εάν όχι.
- 6) Διασφάλιση ότι όλοι οι σχετικοί ενδιαφερόμενοι φορείς ενημερώνονται για τη διαδικασία βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και ενθαρρύνονται να συμμετέχουν στη διαδικασία. Αυτό το πλαίσιο απαιτεί επομένως τη συναίνεση και την υποστήριξη όλων των σχετικών ενδιαφερομένων για να είναι επιτυχής και

μπορεί να απαιτεί επενδύσεις στην ανάπτυξη ικανοτήτων για να διασφαλιστεί ότι ορισμένες ομάδες, π.χ. οι φτωχοί, έχουν τη γνώση και την ικανότητα να συμμετέχουν στη διαδικασία (Johnston & Tyrrell, 2016).

Από αυτούς τους έξι στόχους απορρέει πως η ανάπτυξη της τουριστικής οικονομίας με περιβαλλοντικά και κοινωνικά καθορισμένα όρια είναι επιβεβλημένη. Η αναγνώριση των περιβαλλοντικών ορίων του τουρισμού αναφέρονται στην προστασία και αποτελεσματική χρήση των πόρων και στη διαρκή παρακολούθησή τους (Johnston & Tyrrell, 2016). Από κοινωνικοπολιτισμική προοπτική, η ικανοποίηση των τουριστών και των τοπικών κοινωνιών με την ποιότητα των υπηρεσιών και τις ευκαιρίες απασχόλησης προσδιορίζεται ως απαραίτητη για την επιτυχία του βιώσιμου τουρισμού. Στο πλαίσιο αυτό τονίζεται η κοινωνική ισότητα με δίκαιη κατανομή των κερδών από τον τουρισμό μέσω ευκαιριών απασχόλησης και βιοπορισμού και καλύτερης παροχής υπηρεσιών στους φτωχούς πολίτες. Οι κοινωνικο-πολιτισμικές πτυχές αντιμετωπίζονται διεξοδικά σε αυτό το πλαίσιο, το οποίο στοχεύει στην προστασία της κουλτούρας των κοινοτήτων από την αρνητική επίδραση της κουλτούρας των τουριστών. Ενώ το πλαίσιο είναι αξιόπαινο και αναμφίβολα θα δημιουργούσε μια βιώσιμη τουριστική ουτοπία σε τοπικό επίπεδο, δεν παρέχει τις πολιτικές και τις στρατηγικές για το πώς να επιτευχθεί αυτό. Ωστόσο, καταδεικνύει ξεκάθαρα ότι η τουριστική ανάπτυξη δεν μπορεί να αφεθεί μόνο στις δυνάμεις της αγοράς για να καθορίσουν τα αποτελέσματά της και ότι υπάρχει ανάγκη για μια προσέγγιση ολοκληρωμένης πολιτικής, σχεδιασμού και διαχείρισης για να διασφαλιστεί ότι ο τουρισμός θα είναι βιώσιμος στο μέλλον (Angelevska-Najdeska & Rakicevik, 2012).

Το ερώτημα, ωστόσο, για το πώς να διαχειριστούμε καλύτερα τον τουρισμό περιβαλλοντικά και να προωθήσουμε στρατηγικές για αειφόρο ανάπτυξη σε διάφορους τύπους προορισμών, που διασχίζουν ένα φάσμα από τον μαζικό τουρισμό έως τις προστατευόμενες περιοχές, παραμένει. Ίσως μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις είναι πώς να γίνει ο μαζικός τουρισμός πιο βιώσιμος, μπορεί να αναπτυχθεί ένα μοντέλο βιώσιμου μαζικού τουρισμού (SMT). Για τον Weaver (2012), το SMT αντιπροσωπεύει μια εξελικτική διαδικασία μεταρρύθμισης της σχέσης μεταξύ τουρισμού και φύσης, αν και αναγνωρίζει ότι η απόχρωση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας που εκδηλώνεται, δηλαδή αδύναμη ή ισχυρή παραμένει αβέβαιη. Μια περαιτέρω εξέταση μιας βιώσιμης μορφής μαζικού τουρισμού είναι η χωρική διάσταση του τουριστικού συστήματος. Όπως προτείνει ο Scott (2011) ο τρόπος με τον οποίο ο τουριστικός τομέας επιλέγει να ασχοληθεί με την κλιματική αλλαγή είναι ζωτικής σημασίας για τη μελλοντική βιωσιμότητά του (Angelevska-Najdeska & Rakicevik, 2012).

Κριτικές στον αειφόρο τουρισμό

Ενώ η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης και η εφαρμογή της στον τουρισμό έχει παρουσιάσει τεράστιο ενδιαφέρον για τους μελετητές της, η εφαρμογή της δεν έχει μεταφερθεί άμεσα στην πράξη, ώστε να λειτουργεί μακροπρόθεσμα σε επιχειρησιακό επίπεδο. Σε μια ανασκόπηση της κυβερνητικής τεκμηρίωσης και της τουριστικής πολιτικής, ο Moscardo (2011) βρήκε μικρή αλλαγή στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο ο τουρισμός πρέπει να περιλαμβάνεται εντός του σχεδιασμού για να είναι βιώσιμος. Ενώ είναι αλήθεια ότι οι περισσότερες πρωτοβουλίες εξετάζουν τους τρεις πυλώνες της βιωσιμότητας, τονίζουν την απαίτηση για οικονομική ανάπτυξη που υποστηρίζει την προστασία του περιβάλλοντος και βελτιώνει την ποιότητα ζωής του τοπικού πληθυσμού. Στη συνέχεια, οι τρεις διαστάσεις σπάνια λαμβάνουν την ίδια προσοχή όταν προτείνουν στρατηγικούς προσανατολισμούς ή συγκεκριμένα εργαλεία για εφαρμογή (Ruhanen, Moyle, & Moyle, 2019). Ομοίως, ο Butler (1997, σ. 119) επικρίνει ότι οι κυβερνήσεις έχουν υιοθετήσει ιδεολογίες βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης με «τόσο πολύ ενθουσιασμό αλλά τόσο λίγη πραγματική δράση». Ο Bramwell (2004, σ. 32) υποστηρίζει επίσης ότι «οι κυβερνήσεις συχνά μιλούν «πράσινα», αλλά στην πράξη, συνήθως δίνουν προτεραιότητα στην οικονομική ανάπτυξη έναντι της προστασίας του περιβάλλοντος». Ως αποτέλεσμα, στην πραγματικότητα, οι πολιτικές αειφόρου τουρισμού εξακολουθούν να αντανάκλουν τις παραδοσιακές ανησυχίες για την ιεράρχηση των οικονομικών αποδόσεων, ακόμη και όταν παρουσιάζονται ως μοντέλο εναλλακτικής ανάπτυξης. Πολλές από τις προκλήσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω απεικονίζονται σε ορισμένες μελέτες όπως αυτές του Miller et al. (2010) και Canavan (2014). Στην έρευνά τους σχετικά με τις επιπτώσεις και τις ευκαιρίες της βιώσιμης ανάπτυξης του τουρισμού, οι Miller et al. (2010) βρίσκουν όχι μόνο θετικές επιπτώσεις αλλά και αρνητικές στην οικονομία, το περιβάλλον και την κοινωνία της περιοχής. Ενώ υπήρχαν εσωτερικές επενδύσεις στον τουρισμό και δημιουργήθηκαν νέες θέσεις εργασίας, υπήρχε επίσης ανταγωνισμός μεταξύ τουρισμού και γεωργίας (Ruhanen, Moyle, & Moyle, 2019). Αναφέρθηκε η αποτελεσματική διαχείριση της χρήσης γης για την προστασία της παραδοσιακής γεωργίας, η οποία θα μπορούσε επίσης να χρησιμοποιηθεί για την εξυπηρέτηση των τουριστών, στην περιοχή. Αυτή η σύγκρουση έδειξε ότι υπήρχε έλλειψη ισορροπίας μεταξύ του τουρισμού και άλλων τομέων της οικονομίας στην περιοχή. Αν και οι φυσικοί πόροι εκτιμήθηκαν καλύτερα, το νερό αποτελεί αντικείμενο ενδιαφέροντος πιο σπάνιο καθώς δεν γινόταν σωστή διαχείριση. Ο ερχομός νέων ανθρώπων στην εκάστοτε περιοχή θα μπορούσε να επηρεάσει αρνητικά τον τρόπο ζωής της περιοχής. Τα κοινωνικο-πολιτισμικά χαρακτηριστικά μιας τοπικής περιοχής πρέπει να προστατεύονται καθώς

αποτελούν σημαντικούς παράγοντες που προσελκύουν τουρίστες στις τοποθεσίες. Εάν επηρεαστούν αρνητικά, ο τουρισμός στην περιοχή μπορεί να παρουσιάσει πτώση (Ruhanen, Moyle, & Moyle, 2019).

Προσδιορίστηκαν τέσσερα βασικά ζητήματα για την επίλυση των τρεχόντων ζητημάτων που προκάλεσε ο τουρισμός στην περιοχή: «κατάλληλη διαχείριση χρήσης γης», «γήρανση ή ανεπαρκής υποδομή και έλλειψη πόρων», «διατήρηση της κοινοτικής κληρονομιάς και του τρόπου ζωής» και «περιφερειακές συγκρούσεις». Η «κατάλληλη διαχείριση χρήσης γης» μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την επίλυση αρνητικών επιπτώσεων στην οικονομία. Κατά την ανάπτυξη του τουρισμού σε μια περιοχή, η χρήση της γης για τουριστικές υποδομές πρέπει να γίνεται σωστά. Αυτές οι κατασκευές μπορεί να χρειάζονται μια τεράστια έκταση για θέρετρα, θεματικά πάρκα ή ξενοδοχεία. Ως αποτέλεσμα, λιγότερη γη είναι διαθέσιμη για τη γεωργία. Με την κατάλληλη διαχείριση των χρήσεων γης, αυτό το ζήτημα μπορεί να ελαχιστοποιηθεί και να περιοριστούν οι αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού σε άλλους τομείς (Sharpley, 2010). Στη συνέχεια, θα πρέπει να εξεταστεί η «γήρανση ή η ανεπαρκής υποδομή και η έλλειψη πόρων». Καθώς οι υποδομές και οι φυσικοί πόροι εξυπηρετούν και τις δύο ομάδες, τόσο οι τουρίστες όσο και οι ντόπιοι μπορεί να αντιμετωπίσουν έλλειψη αυτών των πόρων, εάν η διαχείριση αυτών των πόρων δεν είναι κατάλληλη. Αυτή η έλλειψη μπορεί να οδηγήσει στην αντίθεση των τοπικών φορέων στην τουριστική βιομηχανία της περιοχής. Κατά συνέπεια, η αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων μπορεί όχι μόνο να βοηθήσει στο να γίνουν οι ντόπιοι πιο υποστηρικτικοί για τη βιομηχανία, αλλά και να είναι σε θέση να εξυπηρετήσουν και να ικανοποιήσουν τους επερχόμενους τουρίστες. Τέλος, η «διατήρηση της κοινοτικής κληρονομιάς και του τρόπου ζωής» και η «περιφερειακή σύγκρουση» είναι προφανώς κοινωνικο-πολιτιστικά ζητήματα. Αυτά τα ζητήματα τείνουν να αγνοούνται σε πολλούς τομείς κατά τον σχεδιασμό και την εφαρμογή του αειφόρου τουρισμού. Επιλύοντας αυτά τα ζητήματα, οι οικοδεσπότες μπορεί να γίνουν πιο φιλικόι προς τους τουρίστες, ενώ διατηρούνται τα μοναδικά χαρακτηριστικά των προορισμών (Sharpley, 2010).

Ενώ τα οικονομικά οφέλη περιλαμβάνουν τη δημιουργία θέσεων εργασίας, περισσότερες εγκαταστάσεις και αυξημένα κρατικά έσοδα, τα μειονεκτήματα μπορεί να περιλαμβάνουν τον κίνδυνο υπερβολικής εξάρτησης από την τουριστική βιομηχανία. Αυτό το ζήτημα μπορεί να καταστήσει την οικονομία της περιοχής ευάλωτη εάν μειωθεί ο αριθμός των τουριστών, αν και επενδύονται «μακροπρόθεσμες πρωτοβουλίες βιωσιμότητας που θα διατηρήσουν τη βιομηχανία». Όσον αφορά το φυσικό περιβάλλον, ενώ αυξήθηκε η ευαισθητοποίηση σχετικά

με τη σημασία του φυσικού περιβάλλοντος, οδηγώντας στην καλύτερη προστασία και διατήρηση των περιβαλλοντικών πόρων, η ταχεία αύξηση του αριθμού των περιηγήσεων φέρει και αρνητικό πρόσημο. Η επίσκεψη σε γραφικές περιοχές ήταν επιβλαβής για το φυσικό περιβάλλον. Η τουριστική επέκταση δεν αναμενόταν καθώς μπορεί να προκαλέσει μεγαλύτερη ζημιά στο τοπίο. Ως αποτέλεσμα, απαιτούνται περισσότερες συλλογικές και προσανατολισμένες στο όραμα προσεγγίσεις στον σχεδιασμό της τουριστικής βιομηχανίας για την αντιμετώπιση ευρύτερων και πιο διάχυτων περιβαλλοντικών προκλήσεων και προκλήσεων αειφορίας (Sharpley, 2010).

Η Ύπαρξη Του Τουριστικού Πόρου

Έχει υποστηριχθεί ότι ο τουρισμός είναι μια βιομηχανία πόρων και τα φυσικά περιβαλλοντικά πλεονεκτήματα είναι το ίδιο το θεμέλιο πάνω στο οποίο στηρίζεται όλος ο τουρισμός για την προσέλκυση των ταξιδιωτών. Αυτό ίσως εξηγεί γιατί η βιβλιογραφία που αφορά τον αειφόρο τουρισμό έχει επικεντρωθεί σε μεγάλο βαθμό στη διατήρηση των φυσικών πόρων. Ωστόσο, η βιώσιμη διαχείριση των πόρων απαιτεί μια ευρύτερη και καλύτερη κατανόηση των χαρακτηριστικών του τουριστικού πόρου (Gios, Goio, Notaro, & Raffaelli, 2006).

Τα φυσικά περιουσιακά στοιχεία ή πόροι μπορούν να ταξινομηθούν, ανάλογα με τη διαθεσιμότητα, σε τέσσερις κύριες ομάδες: αυτά που υπάρχουν παντού, κοινά στοιχεία, τα οποία είναι ευρέως διαθέσιμα σε πολλούς τομείς, σπάνια στοιχεία που εμφανίζονται σε πολύ λίγες τοποθεσίες και μοναδικότητες, που εμφανίζονται σε ένα μόνο μέρος. Η διατήρηση και η προώθηση των σπάνιων και μοναδικών τουριστικών περιουσιακών στοιχείων, αντί όλων των πόρων, είναι το κλειδί για την επίτευξη ανταγωνιστικότητας και βιωσιμότητας στον τουρισμό.

Με βάση τις χρησιμότητα των φυσικών πόρων, μπορούν επίσης να παρατηρηθούν εύκολα οι ακόλουθοι τύποι πόρων:

- Τουριστικοί πόροι, που είναι κατάλληλοι μόνο για τουριστικούς σκοπούς, όπως αμμώδεις παραλίες και χιονισμένες πλαγιές·
- Κοινοί τουριστικοί πόροι, οι οποίοι χρησιμοποιούνται κυρίως στον τουρισμό και σε περιορισμένο αριθμό άλλων βιομηχανιών όπως η αλιεία και η γεωργία, όπως η θάλασσα και το δάσος·

- Κοινοί πόροι, που χρησιμοποιούνται στις περισσότερες βιομηχανίες και στην καθημερινή ζωή, όπως η γη και το νερό (Gios, Goio, Notaro, & Raffaelli, 2006).

Το αν, πώς και σε ποιο βαθμό οι διάφοροι τύποι πόρων χρησιμοποιούνται στον τουρισμό εξαρτάται από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα και το κόστος ευκαιρίας του κλάδου σε σχέση με άλλους οικονομικούς τομείς. Από μια ευρύτερη προοπτική, οι τουριστικοί πόροι περιλαμβάνουν περισσότερα από τα χαρίσματα της φύσης. Ως προϊόν τόπου, ο τουρισμός απαιτεί τρία επίπεδα πόρων: τα αξιοθέατα για τους τουρίστες, συμπεριλαμβανομένων των φυσικών, πολιτιστικών και ειδικών υλικών, την υποδομή, για την υποστήριξη τουριστικών δραστηριοτήτων και το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένης της φιλοξενίας της κοινότητας (Pessot, Spoladore, Zangiacomi, & Sacco, 2021). Ο μετασχηματισμός αυτών των πόρων σε ένα αποτελεσματικό τουριστικό προϊόν απαιτεί συνήθως την προσπάθεια των τουριστικών πρακτορείων, των ταξιδιωτικών πρακτόρων και των εθνικών τουριστικών οργανισμών, για την προώθηση ολόκληρου του προορισμού. Όλα τα στοιχεία της τουριστικής προσφοράς είναι αλληλένδετα με τα αξιοθέατα ως τον πυρήνα. Σε γενικές γραμμές, ο αριθμός, η ποιότητα και το μέγεθος των τουριστικών αξιοθέατων καθορίζουν τη μέγιστη δυνατή τουριστική ικανότητα ενός προορισμού. Οι υποδομές και οι ανέσεις καθορίζουν την πραγματική ή αποτελεσματική τουριστική ικανότητα, ενώ ο οργανισμός και η διοίκηση ορίζουν κανονικά το επίπεδο της πραγματοποιηθείσας χωρητικότητας σε μια δεδομένη χρονική περίοδο (Pessot, Spoladore, Zangiacomi, & Sacco, 2021).

Καθώς οι φυσικοί πόροι, αν και πεπερασμένοι, εξακολουθούν να θεωρούνται άφθονοι και συχνά είναι ελεύθεροι σε πολλούς προορισμούς, συχνά οι άλλες κατηγορίες πόρων είναι αυτές που καθορίζουν την αποτελεσματικότητα της τουριστικής ανάπτυξης. Για παράδειγμα, η έλλειψη κεφαλαίου, τεχνολογίας και τεχνογνωσίας/μάρκετινγκ και διαχείρισης είναι που περιορίζει την ανάπτυξη του τουρισμού σε πολλές λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές του κόσμου. Η αναποτελεσματική χρήση πολλών τουριστικών εγκαταστάσεων (για παράδειγμα, τα ξενοδοχεία έχουν συχνά ποσοστά πληρότητας κρεβατιών 50-60% στις περισσότερες χώρες), υποδηλώνει ότι η αποτελεσματική εμπορία αυτών των τουριστικών πόρων έχει μεγάλη σημασία για τη μείωση της σπατάλης πόρων. Η ίδια η έννοια ενός πόρου, είναι τόσο λειτουργική όσο και πολιτιστική. Ο πόρος δεν ισχύει για ένα αντικείμενο, αλλά για μια τιμή που του τοποθετείται ενόψει της λειτουργίας που μπορεί να εκτελεί. Επομένως, η αντίληψη οποιουδήποτε πόρου δεν βασίζεται στις φυσικές του ιδιότητες, αλλά σε μια σειρά

οικονομικών, τεχνολογικών και ψυχολογικών παραγόντων (Pessot, Spoladore, Zangiacomi, & Sacco, 2021).

Οι Pearce et al. (1990) επισημαίνουν ως προϋπόθεση για την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης, την διάθεση ελάχιστων πόρων αρκεί να υφίσταται σταθερότητα του αποθέματος φυσικού κεφαλαίου. Η σταθερότητα του αποθέματος φυσικού κεφαλαίου αναφέρεται στην διατήρηση ή στην σταθερότητα της ποσότητας και της ποιότητας των φυσικών πόρων που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή και την οικονομική δραστηριότητα, ώστε να διατηρείται η βιωσιμότητα και να αποφεύγεται η υπερεκμετάλλευση ή η υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Εφαρμόζοντας τον κανόνα του σταθερού κεφαλαίου στον τουρισμό, οι Garrod και Fyall (1998) προτείνουν δύο προσεγγίσεις για τον βιώσιμο τουρισμό: οι μακρο και μικροπροσεγγίσεις. Η πρώτη προσέγγιση περιλαμβάνει τη χρήση περιβαλλοντικών ισολογισμών για τη μέτρηση των συνθηκών βιωσιμότητας, ενώ η δεύτερη συνεπάγεται τη χρήση της ανάλυσης κοινωνικού κόστους-οφέλους στο επίπεδο του μεμονωμένου έργου τουριστικής ανάπτυξης (Farrell & Runyan, 1991).

Εναλλακτικός τουρισμός και το μέλλον

Γνωστός και ως Βιώσιμος Τουρισμός, ο Εναλλακτικός Τουρισμός ακολουθεί την τριπλή βασική γραμμή της βιωσιμότητας, δηλαδή την ανάπτυξη και την πρόοδο χωρίς να εξαντλούνται οι περιβαλλοντικοί, κοινωνικο-πολιτιστικοί και οικονομικοί πόροι για τις μελλοντικές γενιές. Με άλλα λόγια, αυτοί οι πόροι πρέπει να χρησιμοποιούνται, να διατηρούνται και να διαχειρίζονται με τέτοιο τρόπο ώστε να προχωρήσουμε μπροστά (Oriade & Evans, 2011).

Ο τουρισμός μπορεί να είναι περιβαλλοντικά εφικτός, παρά την καταστροφή που έχει προκαλέσει στο περιβάλλον ο μαζικός τουρισμός όπως έχει αποδειχθεί τις τελευταίες δεκαετίες. Ο τουρισμός «Θάλασσα, Ήλιος και Άμμος», μια σημαντική μορφή μαζικού τουρισμού, έχει προκαλέσει τεράστιο πλήγμα στο φυσικό περιβάλλον, διαποτίζοντας τα πιο δημοφιλή και υπέροχα παράκτια σημεία με ξενοδοχειακά θέρετρα, παραμορφώνοντας μόνιμα αυτές τις τοποθεσίες, εξαντλώντας και μολύνοντας τους πόρους και τα χαρακτηριστικά του αντίστοιχα. Αυτό οδήγησε σε αύξηση της ευαισθητοποίησης τόσο μεταξύ των κοινοτήτων υποδοχής όσο και των πιθανών τουριστών, και ως εκ τούτου εμφανίστηκαν μορφές τουρισμού που στοχεύουν στην απόλαυση ενός προορισμού, ελαχιστοποιώντας ταυτόχρονα τις αλλαγές στη φύση και παρακολουθώντας τις επιπτώσεις των επισκέψεων (Oriade & Evans, 2011).

Οι περιβαλλοντικά βιώσιμες τουριστικές επιχειρήσεις λαμβάνουν υπόψη τα χαρακτηριστικά μιας τοποθεσίας στο Στάδιο Σχεδιασμού ενός έργου. Αυτό είναι συνήθως μέρος της ΕΠΠ (Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων). Η πανίδα και η χλωρίδα μελετώνται σχολαστικά και επιτρέπονται περιορισμένες αλλαγές (ή καθόλου), έτσι ώστε τα μικροοικοσυστήματα να μπορούν να επιβιώσουν και να συμβιώνουν παράλληλα με την υλοποίηση του έργου. Με αυτόν τον τρόπο, τα απειλούμενα είδη (τόσο τα φυτά όσο και τα ζώα) θα εξακολουθούν να υπάρχουν και το περιβάλλον θα αλλοιώνεται με τον μικρότερο δυνατό τρόπο. (Triarchi & Karamanis, 2017). Αντίστοιχα, η λειτουργία βιώσιμου τουριστικού εμπορίου συνεπάγεται την ελαχιστοποίηση των ζημιών που προκαλούνται στο περιβάλλον μέσω της διαχείρισης ενέργειας και απορριμμάτων. Στο μέτρο του δυνατού, πρέπει να χρησιμοποιούνται βιώσιμες μορφές ενέργειας και η κατανάλωση ενέργειας πρέπει να παραμένει λογική. Η διαχείριση των λυμάτων είναι απαραίτητη, και η ανακύκλωση πρέπει να εφαρμόζεται όσο το δυνατόν περισσότερο, για την ηθική διάθεση τόσο των στερεών όσο και των υγρών αποβλήτων (Triarchi & Karamanis, 2017).

Ωστόσο, δεν είναι όλες οι επιχειρήσεις σε θέση να αντέξουν οικονομικά τα παραπάνω μέτρα, ιδίως επειδή ο αριθμός των οικολογικών τουριστών είναι συνήθως αρκετά περιορισμένος. Εδώ τίθεται σε ισχύ η έννοια της «φέρουσας ικανότητας». Η φυσική χωρητικότητα ενός προορισμού ή τοποθεσίας, είναι ο μέγιστος αριθμός επισκεπτών που μπορεί να περιέχει σε μια συγκεκριμένη στιγμή. Προκειμένου να αποφευχθούν μόνιμες περιβαλλοντικές αλλαγές και καταχρήσεις, ο αριθμός των επισκεπτών και η διάρκεια της παραμονής τους πρέπει να ελέγχονται αυστηρά. Αυτό είναι επίσης γνωστό ως τα όρια της αποδεκτής αλλαγής και απαιτεί μεγάλη οικονομική επένδυση για να επιτευχθεί (Triarchi & Karamanis, 2017).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Τα Χαρακτηριστικά του εναλλακτικού τουρισμού.

Εισαγωγή κεφαλαίου

Στο κεφάλαιο αυτό εξερευνούμε και εστιάζουμε στα ξεχωριστά χαρακτηριστικά που καθιστούν τον εναλλακτικό τουρισμό ένα σημαντικό και διαφορετικό παράγοντα στον κόσμο των ταξιδιών. Αποχαιρετώντας το συμβατικό τουρισμό, εστιάζουμε σε μια προσέγγιση που αξιοποιεί τη βιωματικότητα, τον πολιτισμό και την επαφή με τη φύση. Αναλύουμε τα χαρακτηριστικά που καθιστούν τον εναλλακτικό τουρισμό ξεχωριστό και εμπνευσμένο, προσφέροντας μια νέα προοπτική για τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε και απολαμβάνουμε τις ταξιδιωτικές εμπειρίες. Αντλώντας πληροφορίες από τη βιβλιογραφία που έχει εξεταστεί, φαίνεται πως οι τουρίστες επιλέγουν παγκοσμίως τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, προτιμώντας την πρωτοτυπία και την αυθεντικότητα που προσφέρουν. Ο συμβατικός τουρισμός μπορεί να προσφέρει εντυπωσιακές εικόνες με ξενοδοχεία υψηλής κατηγορίας και τουριστικά αξιοθέατα. Ωστόσο, η ανάγκη των επισκεπτών για επαφή με τον τοπικό πολιτισμό, τη φύση και την τοπική κοινότητα καθοδηγεί τους ταξιδιώτες προς εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Ο εναλλακτικός τουρισμός επικεντρώνεται στην αυθεντική αλληλεπίδραση με τον τόπο προάγοντας στην αειφορία, τον πολιτισμό και την ευαισθησία προς το περιβάλλον, προσφέροντας μια πλούσια και εμπληματική εμπειρία ταξιδιού.

Ιστορική οριοθέτηση του εναλλακτικού τουρισμού.

Ο τρόπος ζωής και η συμπεριφορά των καταναλωτών είναι γνωστό ότι εξελίσσονται και προσαρμόζονται στις αλλαγές, στις παγκόσμιες ανάγκες και στη διαθεσιμότητα πόρων στον κόσμο σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας. Ως εκ τούτου, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι η αύξηση της ευαισθητοποίησης, σχετικά με την επισφαλή περιβαλλοντική, κοινωνική και οικονομική κατάσταση του σημερινού κόσμου, οδηγεί σε νέες τάσεις και συμπεριφορές κυρίως μεταβάλλοντας τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι ζουν και καταναλώνουν. Ομοίως, η τουριστική βιομηχανία υφίσταται έναν παρόμοιο μετασχηματισμό τουλάχιστον τις τελευταίες δύο δεκαετίες με την εμφάνιση του «Εναλλακτικού Τουρισμού» (MacKenzie &

Gannon, 2019). Αυτή η μορφή τουρισμού εισήχθη από τις αρχές της δεκαετίας του '90 και άρχισε να αυξάνεται σε μέγεθος από τη δεκαετία του 1980. Θεωρείται ως μια βιώσιμη εναλλακτική λύση για την αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων και των αυθεντικών εμπειριών χαμηλού επιπέδου που παρέχει ο λεγόμενος «Μαζικός Τουρισμός». μεταξύ χωρών παγκοσμίως (MacKenzie & Gannon, 2019).

Παρά τα τεράστια και γρήγορα αισθητά οικονομικά οφέλη του μαζικού τουρισμού, έχει διαπιστωθεί ότι είναι σοβαρά καταστροφικός για το περιβάλλον και τις κοινωνικο-πολιτιστικές πτυχές των. Αντίθετα, ο Εναλλακτικός Τουρισμός αποτελεί μορφή τουρισμού, η οποία λαμβάνει υπόψη τις επιπτώσεις του τουρισμού στη φύση, την κοινωνία (τόσο για την κοινότητα υποδοχής όσο και για τους ταξιδιώτες), τον πολιτισμό και την οικονομία. Εδώ, οι ντόπιοι συμμετέχουν επίσης άμεσα στη δημιουργία του τουριστικού προϊόντος και συχνά είναι και άμεσα οικονομικά ωφελούμενοι (MacKenzie & Gannon, 2019).

Η ομπρέλα του Εναλλακτικού τουρισμού καλύπτει ένα ευρύ φάσμα τουριστικών δραστηριοτήτων όπως αγροτικές επισκέψεις, ιστορικές και πολιτιστικές επισκέψεις, αθλήματα (όπως πεζοπορία, ορειβασία, σπηλαιολογία, καταδύσεις κ.λπ.), οικοτουρισμός και πολλές άλλες μορφές τουρισμού. (Aall, 2014). Ο Εναλλακτικός Τουρισμός είναι μια διαδικασία που προωθεί μια δίκαιη μορφή ταξιδιού μεταξύ μελών διαφορετικών κοινοτήτων. Επιδιώκει να επιτύχει αμοιβαία κατανόηση, αλληλεγγύη και ισότητα μεταξύ των συμμετεχόντων (Aall, 2014).

Ο McIntyre (1993, σ. 11) ορίζει τον Αειφόρο Τουρισμό ως πρότυπο μορφής οικονομικής ανάπτυξης που έχει σχεδιαστεί για να βελτιώσει την ποιότητα ζωής της κοινότητας υποδοχής και να παρέχει υψηλή ποιότητα εμπειρίας στον επισκέπτη. Επιπλέον, η διατήρηση της ποιότητας του περιβάλλοντος από το οποίο εξαρτώνται τόσο η κοινότητα υποδοχής όσο και ο επισκέπτης. Δηλώνει επίσης ότι επιδιώκει τη λήψη αποφάσεων μεταξύ όλων των τμημάτων της κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων των τοπικών πληθυσμών, ώστε να συνυπάρξουν ο τουρισμός και οι άλλοι χρήστες πόρων (Aall, 2014).

Σημαντικό προτέρημα του Εναλλακτικού Τουρισμού είναι ότι δεν βλάπτει το περιβάλλον, είναι οικολογικά υγιές και αποφεύγει τις αρνητικές επιπτώσεις πολλών τουριστικών εξελίξεων μεγάλης κλίμακας που πραγματοποιούνται σε περιοχές που δεν έχουν αναπτυχθεί προηγουμένως. Ορισμένα είδη τουρισμού ονομάζονται εναλλακτικοί επειδή δεν εκμεταλλεύονται τους ντόπιους, αλλά αντίθετα τα οφέλη ρέουν στους κατοίκους της περιοχής ή γενικά στις φτωχότερες κοινότητες (Williams & F. Ponsford, 2009). Γνωστός και

ως ήπιος τουρισμός, ο βιώσιμος τουρισμός υποδηλώνει μια αμοιβαία κατανόηση μεταξύ του τοπικού πληθυσμού και των επισκεπτών του, η οποία δεν θέτει σε κίνδυνο την πολιτιστική ταυτότητα της περιοχής υποδοχής και προσπαθεί να φροντίζει το περιβάλλον όσο το δυνατόν καλύτερα. Οι τουρίστες που ταξιδεύουν βιώσιμα δίνουν προτεραιότητα στη χρήση υποδομών που διαχειρίζονται από τον τοπικό πληθυσμό, χρησιμοποιούν τις ίδιες εγκαταστάσεις διαμονής και μεταφοράς με τους ντόπιους και δεν δέχονται να διαμείνουν σε τουριστικές εγκαταστάσεις επιβλαβείς για το περιβάλλον. Επιπλέον, καθώς θέλουν να λάβουν περισσότερες πληροφορίες πριν και κατά τη διάρκεια των διακοπών τους, επιδιώκουν και προσπαθούν ενεργά να αντλούν τον σεβασμό για τις πολιτιστικές πραγματικότητες που συναντούν μέσω της ενημέρωσης από αξιόπιστες πηγές (Williams & F. Ponsford, 2009).

Ορισμένα από τα αποτελέσματα του εναλλακτικού τουρισμού πρέπει να εξεταστούν πιο προσεκτικά. Αυτά περιλαμβάνουν τη μείωση του αριθμού των τουριστών, την αλλαγή του τύπου του τουρίστα, την εκπαίδευση όλων των εμπλεκόμενων μερών και τις επιπτώσεις που προκύπτουν από μια νέα σειρά δραστηριοτήτων. Η μείωση του αριθμού των τουριστών έχει δύο πτυχές, τη μείωση των αριθμών σε περιοχές όπου οι αριθμοί είναι πολύ μεγάλοι επί του παρόντος και τον περιορισμό των πιθανών επισκεπτών σε επίπεδα συμβατά με παραμέτρους χωρητικότητας. Είναι εξαιρετικά δύσκολο να μειωθούν οι αριθμοί σε μια κατάσταση ελεύθερης αγοράς χωρίς να προδικαστεί η βιωσιμότητα του κλάδου. Τα έσοδα αναμένεται να μειωθούν (εκτός εάν γίνει μαζική αντικατάσταση της αγοράς ταυτόχρονα), γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε απώλεια απασχόλησης και μείωση του τοπικού βιοτικού επιπέδου (Williams & F. Ponsford, 2009). Επίσης, οι τουρίστες του ήπιου τουρισμού μπορεί να αντιπροσωπεύουν μια όχι αρκετά μεγάλη αγορά, αλλά μπορεί επίσης να μην είναι μια επαναλαμβανόμενη αγορά. Ενώ οι μαζικοί τουρίστες είναι ως επί το πλείστον επισκέπτες οι οποίοι ξοδεύουν τα χρήματά τους σε περιορισμένο αριθμό τοποθεσιών. Μεγάλο μέρος των δαπανών των εναλλακτικών τουριστών μπορεί να δαπανηθεί εκ των προτέρων σε πακέτα ή να δαπανηθεί σε μικρά ποσά σε μια μεγάλη ποικιλία τοποθεσιών (Cole, 2006).

Η εκπαίδευση των ανθρώπων σχετικά με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι ένα πολύπλοκο και μακροπρόθεσμο έργο που όμως μπορεί να παρουσιάσει τεράστια οφέλη. Ο Butler δηλώνει ότι οι περισσότεροι άνθρωποι πιθανότατα θα αποδέχονταν τη σοφία της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης και της ανάπτυξης «κατάλληλων» και χαμηλών επιπτώσεων μορφών τουρισμού (Cole, 2006), καθώς ο Εναλλακτικός Τουρισμός βοηθά στον καθαρισμό του φυσικού περιβάλλοντος, στην προστασία αυτού και συχνά των χαρακτηριστικών

πολιτιστικών προτύπων των τοπικών κοινοτήτων. Μπορεί να είναι σημαντικός παράγοντας για τη διατήρηση του περιβάλλοντος. Επιπλέον, η εκπαίδευση βοηθά επίσης στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς μιας περιοχής. Αρχαιολογικοί και ιστορικοί τόποι, ξεχωριστά αρχιτεκτονικά στυλ, τοπικός χορός, μουσική, δράμα, τελετές, τέχνες και χειροτεχνίες, ενδυμασία, έθιμα και συστήματα αξιών συνθέτουν την κουλτούρα μιας περιοχής (Cole, 2006).

Τονίζεται το γεγονός ότι ο Εναλλακτικός Τουρισμός ευαισθητοποιεί τον επισκέπτη σχετικά με τις επιπτώσεις του τουρισμού στο φυσικό, πολιτιστικό και ανθρώπινο περιβάλλον. Εξασφαλίζει δίκαιη κατανομή των οφελών και του κόστους. Ενσωματώνει σχεδιασμό και χωροταξία που διασφαλίζουν τουριστική ανάπτυξη κατάλληλη για τη φέρουσα ικανότητα του οικοσυστήματος. Παρακολουθεί, αξιολογεί και διαχειρίζεται τις επιπτώσεις του τουρισμού, αναπτύσσει αξιόπιστες μεθόδους περιβαλλοντικής ευθύνης και αντιμετωπίζει κάθε αρνητική επίδραση. Επιπλέον, ο φυσιοτουρισμός ενθαρρύνει την παραγωγική χρήση εδαφών που είναι περιθωριακές για τη γεωργία, επιτρέποντας μεγάλες εκτάσεις να παραμείνουν καλυμμένες από φυσική βλάστηση. Ο πολιτιστικός τουρισμός ενισχύει την εκτίμηση της τοπικής κοινότητας και παρέχει την ευκαιρία για μεγαλύτερη κατανόηση και επικοινωνία μεταξύ λαών διαφορετικών καταβολών. Ο περιβαλλοντικά βιώσιμος τουρισμός καταδεικνύει τη σημασία των φυσικών και πολιτιστικών πόρων για την οικονομική και κοινωνική ευημερία μιας κοινότητας και μπορεί να βοηθήσει στη διατήρησή τους (Neto, 2003).

Σε αντίθεση με την ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού, η οποία κυριαρχείται από πολυεθνικές και τείνει να είναι απρογραμμάτιστη και ανεξέλεγκτη, καταλαμβάνοντας τις πιο γραφικές περιοχές και μεταβάλλοντάς τις ανεπανόρθωτα, ο εναλλακτικός τουρισμός απαιτεί εκτεταμένο αρχικό σχεδιασμό με μεγαλύτερη εξάρτηση από την τοπική εργασία και τις τοπικές πηγές κεφαλαίων σύμφωνα με τους τοπικούς κανονισμούς. Ο τουρισμός αναλαμβάνει έναν συμπληρωματικό βιομηχανικό ρόλο τονίζοντας τη σημασία της συνέχισης των παραδοσιακών προτύπων τρόπου ζωής. Οι υπάρχοντες πόροι (π.χ. κτίρια) χρησιμοποιούνται και ανακαινίζονται όταν είναι απαραίτητο αντί να βασίζονται σε νέες κατασκευές (Neto, 2003).

Χαρακτηριστικά του εναλλακτικού τουρισμού

Ο εναλλακτικός τουρισμός αντιπροσωπεύει μια «νέα» μορφή τουρισμού που προσπαθεί να έρθει πιο κοντά στην τοπική κοινωνικοπολιτική και οικονομική πραγματικότητα. Αγωνίζεται

για την έναρξη μιας ενεργής σχέσης μεταξύ των τουριστών και των κοινοτήτων υποδοχής. Ο εναλλακτικός τουρισμός είναι ένας γενικός όρος που καλύπτει μια ευρεία κατηγορία εναλλακτικών λύσεων μαζικού τουρισμού που έχουν εμφανιστεί από τη δεκαετία του 1950. Διάφοροι κλάδοι όπως ο οικοτουρισμός, ο αγροτουρισμός, ο πολιτιστικός τουρισμός, ο κοινοτικός τουρισμός κ.λπ. δίνουν έμφαση σε ορισμένες ιδιαίτερες αξίες που είναι πιο σημαντικές για την ίδια την έννοια. Η βασική ιδέα του εναλλακτικού τουρισμού είναι να φέρει τους τουρίστες κοντά στην τοπική κοινωνία, να τους εντάξει στην τοπική ζωή αντί να τους κλείσει σε τουριστικό θύλακα αποκομμένο από τον έξω κόσμο (Hobson & Essex, 2010). Οι τουρίστες ενθαρρύνονται να επιλέγουν εξόδους σε τοπικά εστιατόρια ή εκεί όπου χρησιμοποιούνται προϊόντα τοπικής παραγωγής, να προσλαμβάνουν έναν τοπικό τουριστικό οδηγό και να αγοράζουν κάποιο παραδοσιακό σουβενίρ από τοπικό πάγκο. Αυτό θα στηρίξει άμεσα την τοπική οικονομία.

Υπάρχουν κάποιες άλλες διαστάσεις που περιλαμβάνονται αναπόσπαστα στην έννοια του εναλλακτικού τουρισμού: η κοινωνία, ο πολιτισμός και το περιβάλλον. Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του εναλλακτικού τουρισμού είναι η συμμετοχή. Η τοπική κοινωνία θα πρέπει να συμμετέχει άμεσα σε όλα τα στάδια της διαδικασίας: στη λήψη αποφάσεων, τον σχεδιασμό και την ανάπτυξη του τουρισμού και επίσης στη διαχείριση του τελικού τουριστικού προϊόντος. Οι ανάγκες και οι επιθυμίες των κατοίκων της περιοχής πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, να δίνονται προτεραιότητες και να λαμβάνονται υπόψη στον προγραμματισμό τουριστικής ανάπτυξης (Hobson & Essex, 2010).

Υπάρχει επίσης έντονη εκπαιδευτική ανάγκη ώστε να επιτευχθεί η σωστή συμμετοχή. Το εκπαιδευτικό στοιχείο θα πρέπει να βασίζεται στην αλληλεπίδραση μεταξύ των επισκεπτών και της κοινότητας υποδοχής. Ο τουρισμός αυτός θα πρέπει να διευρύνει τις επιλογές και τις δυνατότητες των ντόπιων πληθυσμών και ταυτόχρονα να επιτρέπει στους τουρίστες να αποκτήσουν γνώση διαφορετικών πολιτισμών και χωρών. Θα πρέπει να προωθεί τις διαπολιτισμικές ανταλλαγές και να εκπαιδεύει τόσο τους τουρίστες όσο και την κοινότητα υποδοχής (Hobson & Essex, 2010).

Η προστασία και η διατήρηση του περιβάλλοντος είναι μια άλλη βασική αρχή του εναλλακτικού τουρισμού. Οι επιπτώσεις του τουρισμού πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τη διάρκεια της διαδικασίας. Οι αρνητικές επιπτώσεις του είναι γενικά του ίδιου χαρακτήρα (κατασκευές εγκαταστάσεων, ρύπανση που προκαλείται από αυξημένη ροή επισκεπτών και εντατικότερη χρήση φυσικών πόρων κ.λπ.) όπως και στην περίπτωση του μαζικού τουρισμού.

Ωστόσο, υπάρχει σημαντική διαφορά στην έκτασή τους (ELFIMOVA, IVOLGA, & RADISHAUSKAS, 2014). Οι τουριστικές δραστηριότητες πρέπει να προσαρμόζονται και να βασίζονται στο περιβάλλον και να μην οδηγούν σε υπερφόρτωση και εξάντλησή του. Ως εκ τούτου, πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή στην προστασία του περιβάλλοντος. Ο Buckley καταλήγει στο συμπέρασμα ότι «αν ο τουρισμός δεν συμβάλλει στη διατήρηση, τότε είναι απλώς μια οικονομική δραστηριότητα όπως κάθε άλλη». Πρέπει να διασφαλιστεί ότι η όλη διαδικασία ανάπτυξης είναι επωφελής για την τοπική κοινωνία και το περιβάλλον και ότι οι αρνητικές επιπτώσεις περιορίζονται στο ελάχιστο (ELFIMOVA, IVOLGA, & RADISHAUSKAS, 2014).

Είδη εναλλακτικού τουρισμού

Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμο να σχολιαστούν τα βασικά είδη εναλλακτικού τουρισμού που παρουσιάζονται μέχρι και σήμερα. Αυτά είναι μεταξύ άλλων τα εξής:

Τουρισμός με βάση την κοινότητα. Ο τουρισμός με βάση την κοινότητα (CBT) αντιπροσωπεύει την πιο έντονη μορφή ολοκληρωμένου τουρισμού. Αυτή η ιδέα υποστηρίζει την ιδέα της επικουρικότητας. Στοχεύει στη διεύρυνση του χώρου για τη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και έτσι στην εφαρμογή μιας μορφής συμμετοχικής δημοκρατίας. Οι ντόπιοι ασχολούνται με τον αναπτυξιακό σχεδιασμό, την εφαρμογή και την οργάνωσή του αλλά και με την ανακατανομή των εσόδων (Juganaru, Juganaru, & Anghel, 2008). Οι κάτοικοι της περιοχής λαμβάνουν αποφάσεις για μια μορφή τουριστικής ανάπτυξης, για στοχευμένους επισκέπτες και για τις δραστηριότητες που θα τους προσφέρονται.

Ο κύριος στόχος είναι η καταπολέμηση της φτώχειας και η βελτίωση του επιπέδου ζωής του πληθυσμού, δημιουργώντας ευκαιρίες απασχόλησης και δημιουργώντας έσοδα στην τοπική οικονομία. Τα έσοδα σαφώς θα πρέπει να χρησιμεύουν για τη βελτίωση των τοπικών υποδομών και εγκαταστάσεων. Ταυτόχρονα, μειώνονται οι αρνητικές επιπτώσεις στην κοινωνία, τον πολιτισμό και το περιβάλλον και επιτυγχάνεται μείωση της ευπάθειας από περιβαλλοντικές καταστροφές (τυφώνες, σεισμοί κ.λπ.) και από τις διακυμάνσεις της παγκόσμιας αγοράς (Juganaru, Juganaru, & Anghel, 2008).

Αγροτικός τουρισμός και αγροτουρισμός. Ο αγροτικός τουρισμός και ο αγροτουρισμός αντιπροσωπεύουν μορφές τουρισμού με βάση την κοινότητα που ειδικεύονται στην εξοικείωση των επισκεπτών με την καθημερινή ζωή και τις δραστηριότητες του χωριού.

Βασίζονται σε αρχές βιώσιμης ανάπτυξης και επίσης συνδέονται στενά με την έννοια του οικοτουρισμού. Δεδομένου ότι η γεωργία γίνεται ιδιαίτερα μηχανοποιημένη και εξειδικευμένη διαδικασία και το μεγαλύτερο μέρος της σημερινής παραγωγής προέρχεται από τεράστιες φάρμες που δεν είναι προσβάσιμες για τους επισκέπτες, ακόμη και μια βασική γεωργική παραγωγή είναι κάτι άγνωστο για το αυξανόμενο τμήμα του πληθυσμού (και ειδικά για τον αστικό πληθυσμό). Ως αποτέλεσμα, παρουσιάζονται εκπαιδευτικές και ιδιαίτερα συμμετοχικές ξεναγήσεις σε φάρμες ζώων, οπωρώνες, χωράφια λαχανικών, θερμοκήπια ή οι περιηγήσεις κρασιού. Όλο και περισσότεροι άνθρωποι εκτιμούν μια ευκαιρία να βιώσουν από πρώτο χέρι την αγροτική ζωή περνώντας μια μέρα σε ένα αγρόκτημα (Juganaru, Juganaru, & Anghel, 2008). Με αυτό το τρόπο οποιοδήποτε χωριό (μετά από μικρή προσαρμογή και κατασκευή βασικών εγκαταστάσεων) μπορεί να γίνει τουριστική ατραξιόν. Μια τέτοια δραστηριότητα μπορεί να δημιουργήσει περαιτέρω εισόδημα από τη συνεχιζόμενη αγροτική παραγωγή και επίσης να διαφοροποιήσει την τοπική τουριστική προσφορά και την ανταγωνιστικότητα των ανθρώπων. Ωστόσο, η επιτυχία του αγροτουρισμού εξαρτάται από διάφορους παράγοντες: τη φύση της αγροτικής επιχείρησης (οι εκμεταλλεύσεις που αναπτύσσονται τόσο ζώα όσο και καλλιέργειες σε ποικίλη τοπογραφία είναι πιο ελκυστικές από τις μονοκαλλιέργειες), υποδομές και πρόσβαση στις αγορές (Juganaru, Juganaru, & Anghel, 2008). Ο αγροτουρισμός θεωρείται συχνά ως μέσο τόνωσης της φθίνουσας αγροτικής οικονομίας, καθώς επιτρέπει τη δημιουργία μιας εναλλακτικής πηγής εισοδήματος που δημιουργείται από τέλη εκδρομών, διαμονή και άλλες υπηρεσίες (μεταφορές, εστιατόρια κ.λπ.). Μπορεί επίσης να οδηγήσει σε αυξημένη ζήτηση για την παραγωγή του αγρότη καθώς πολλοί επισκέπτες παρακινούνται να αγοράσουν φρούτα και λαχανικά που βοήθησαν να φυτέψουν και να μαζέψουν ή απλώς επειδή γνωρίζουν τις συνθήκες παραγωγής. Μια τέτοια διαφοροποίηση του προϊόντος του αγρότη μπορεί να μειώσει τις επιπτώσεις της οικονομικής πίεσης και να γίνει πηγή συγκριτικού πλεονεκτήματος για τις αγροτικές εκμεταλλεύσεις. Επιπλέον, οι νέοι που τείνουν να εγκαταλείψουν τα χωριά λόγω έλλειψης ευκαιριών εργασίας μπορούν να βρουν τη θέση τους σε νεοσύστατες επιχειρήσεις και έτσι η αγροτική έξοδος μπορεί να μειωθεί λίγο (Juganaru, Juganaru, & Anghel, 2008). Υπάρχουν πολλές άλλες θετικές επιπτώσεις του αγροτικού τουρισμού στην κοινότητα φιλοξενίας, όχι μόνο το αυξημένο εισόδημα, αλλά και τα κοινωνικά οφέλη. Το πρόσθετο εισόδημα μπορεί να συμβάλει στην αναβίωση της λαϊκής τέχνης που ξεθωριάζει και στην αποκατάσταση της παραδοσιακής χειροτεχνίας. Ο αγροτουρισμός μπορεί επίσης να αποτελέσει εργαλείο για τη διατήρηση του παραδοσιακού τοπίου και του αγροτικού τρόπου ζωής (Juganaru, Juganaru, & Anghel, 2008).

Πολιτιστικός τουρισμός. Το κύριο κίνητρο του πολιτιστικού τουρισμού είναι να γνωρίσει και να ανακαλύψει τον πολιτισμό της περιοχής ή της χώρας. Οδηγείται από την ανθρώπινη περιέργεια, από την επιθυμία να ταξιδέψει και να μάθει πώς ζουν οι άλλοι άνθρωποι. Με την έκρηξη των περιηγήσεων στα αξιοθέατα που προσφέρουν τα ταξιδιωτικά γραφεία, έχει γίνει ένας από τους ταχύτερα αναπτυσσόμενους τουριστικούς τομείς. Ο πολιτιστικός τουρισμός μπορεί να εφαρμοστεί τόσο σε αστικές όσο και σε αγροτικές περιοχές. Η αστική του μορφή βρίσκεται ιδιαίτερα σε ιστορικές πόλεις και τις πολιτιστικές τους εγκαταστάσεις όπως ιστορικούς χώρους, μουσεία, γκαλερί, θέατρα κλπ., ενώ οι αγροτικές δραστηριότητες συγκεντρώνονται γύρω από παραστάσεις παραδοσιακών χορών, μουσικής, τελετουργιών ή χειροτεχνίας, ειδικά σε περιοχές με ιθαγενείς κοινότητες. Ο τρόπος ζωής του τοπικού πληθυσμού, οι παραδόσεις του, η τέχνη, η μουσική και η λογοτεχνία, η αρχιτεκτονική, η θρησκεία και η ιστορία των ανθρώπων και άλλα στοιχεία που έχουν διαμορφώσει τον τρόπο ζωής τους, αντιστοιχούν στις πρωταρχικές πηγές ενδιαφέροντος των τουριστών. Ωστόσο, υποστηρίζεται ότι ορισμένες δραστηριότητες μπορούν να θεωρηθούν ως «πολιτιστική υποβάθμιση» που θέτει τους ντόπιους σε υποδεέστερη θέση (Lu & Nepal, 2009). Μία από τις σημαντικές έννοιες που υποστηρίζουν τον πολιτιστικό τουρισμό είναι ο Κατάλογος των Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO που ενώνει μέρη ιδιαίτερης πολιτιστικής ή φυσικής σημασίας. Αυτά τα μέρη, που προστατεύονται με συγκεκριμένο καθεστώς, τραβούν την ιδιαίτερη προσοχή τόσο των ταξιδιωτικών γραφείων όσο και των ανεξάρτητων ταξιδιωτών (Lu & Nepal, 2009).

Οικοτουρισμός. Ενώ άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού χτίζονται γύρω από ένα συγκεκριμένο περιβάλλον ή δραστηριότητες, η έννοια του οικοτουρισμού βασίζεται σε ορισμένες αξίες. Αφορά μάλλον τον τρόπο παρά με τους στόχους. Η βασική αρχή είναι η άσκηση του τουρισμού με υπεύθυνο και βιώσιμο τρόπο. Ο Breton διευκρινίζει ότι ο οικοτουρισμός συνεπάγεται κάποια ηθική συμπεριφορά και στάση απέναντι στους φυσικούς πόρους και το περιβάλλον (Lu & Nepal, 2009). Δεδομένου ότι ο οικοτουρισμός συνδυάζει πολλές διαφορετικές προοπτικές και χαρακτηριστικά, δεν υπάρχει ενιαίος ορισμός. Αν και γενικά, όλοι οι προτεινόμενοι ορισμοί έχουν την ίδια βάση, τονίζουν διαφορετικά χαρακτηριστικά. Ο πρώτος ορισμός του οικοτουρισμού περιλάμβανε μόνο την περιβαλλοντική και φυσική διάσταση της τουριστικής εμπειρίας, αλλά με τα χρόνια έχει επίσης απορροφήσει τους στόχους της αειφόρου ανάπτυξης και έχει εμπλουτιστεί σε κοινωνικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά (Lu & Nepal, 2009). Η αναφορά στη συμβολή στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και της ευημερίας του τοπικού πληθυσμού ενσωματώθηκε ως μία από τις βασικές αρχές στον ορισμό του οικοτουρισμού όπως παρουσιάστηκε από τη

Διακήρυξη του Κεμπέκ για τον Οικοτουρισμό του 20022. Σύμφωνα με το έγγραφο, «ο οικοτουρισμός ενστερνίζεται τις αρχές του αειφόρου τουρισμού, σχετικά με τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις στον τουρισμό. Περιλαμβάνει επίσης τις ακόλουθες συγκεκριμένες αρχές που το ξεχώρισαν από την ευρύτερη έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης:

- Συμβάλλει ενεργά στη διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς,
- Περιλαμβάνει τις τοπικές κοινότητες στον σχεδιασμό, την ανάπτυξη και τη λειτουργία του και συμβάλλει στην ευημερία τους
- Ερμηνεύει τη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά του προορισμού στους επισκέπτες
- Προσφέρεται καλύτερα σε ανεξάρτητους ταξιδιώτες, καθώς και σε οργανωμένες εκδρομές για μικρές ομάδες (Lu & Nepal, 2009).

Αθλητικός Τουρισμός. Ο αθλητικός τουρισμός αναφέρεται σε ταξίδια που οργανώνονται με συγκεκριμένο στόχο: τη συμμετοχή ή την παρακολούθηση μιας αθλητικής δραστηριότητας. Αυτό το πλαίσιο καλύπτει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, από προσωπικές διακοπές κατάδυσης, μέσω οργανωμένων περιηγήσεων πεζοπορίας, έως επισκέψεις σε διεθνείς αθλητικές εκδηλώσεις όπως Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα ποδοσφαίρου, σειρά τουρνουά τένις του Παγκοσμίου Κυπέλλου ή Ολυμπιακούς Αγώνες. Με την αυξανόμενη ζήτηση σε αυτόν τον τομέα, είναι ένα από τα ταχύτερα αναπτυσσόμενα τμήματα του διεθνούς τουρισμού. Αυτός ο τομέας δεν φιλοδοξεί να εισαγάγει κανένα κοινοτικό αναπτυξιακό έργο ούτε να αυξήσει τη συμμετοχή των ντόπιων στη λήψη αποφάσεων. Στοχεύει στην ανάπτυξη αθλητικών εγκαταστάσεων και υποδομών που θα επιτύχουν την εισροή τουριστών και ως εκ τούτου θα προσελκύσουν εισόδημα στην τοπική (ή εθνική) οικονομία. Ωστόσο, ο αθλητικός τουρισμός έχει αποδειχθεί ότι έχει σημαντικό οικονομικό αντίκτυπο, όχι μόνο από τη φιλοξενία μεγάλων αθλητικών γεγονότων αλλά και από την ανάπτυξη αθλητικών θερέτρων και αθλητικών αξιοθέατων. Αν και η αειφόρος ανάπτυξη δεν αποτελεί πρωταρχικό κίνητρο για την ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού, υπάρχουν πολλές θετικές έμμεσες συνέπειες. Η κατασκευή εγκαταστάσεων, καθώς και οι συνοδευτικές υπηρεσίες (διαμονή, μεταφορά κ.λπ.), δημιουργούν ευκαιρίες απασχόλησης. Οι τουρίστες/επισκέπτες αποτελούν πηγή χρημάτων για την εθνική οικονομία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη βελτίωση των υποδομών, την τοπική ανάπτυξη κ.λπ. Τα έσοδα που παράγονται από τις συνοδευτικές υπηρεσίες που παρέχονται από μικρούς τοπικούς επιχειρηματίες, όπως η πώληση αναψυκτικών ή αναμνηστικών, μπορούν εύκολα να βελτιώσουν το βιοτικό τους επίπεδο. Ο

αθλητικός τουρισμός αναπτύσσεται επί του παρόντος με ταχείς ρυθμούς στην υπό μελέτη περιοχή και έχει σημαντικές επιπτώσεις στην τοπική ανάπτυξη (Hinch & Higham, 2001).

Εναλλακτικές μορφές τουρισμού: Η απάντηση στην αειφορία

Ο βιώσιμος τουρισμός είχε μια τεράστια ποικιλία επιπτώσεων, όπως ηθικά ζητήματα που προκύπτουν και επικρίσεις ότι για παράδειγμα μπορεί να είναι απλώς ένα τέχνασμα μάρκετινγκ. Έχει επίσης συσχετισθεί άμεσα και ίσως κάποιες φορές ταυτόσημα με τον Οικοτουρισμό, μια μορφή τουρισμού που δίνει έμφαση στη βιώσιμη σύνδεση με το φυσικό περιβάλλον. Ωστόσο, ο Οικοτουρισμός είναι στην πραγματικότητα μια μορφή Εναλλακτικού Τουρισμού. Ο εναλλακτικός τουρισμός έχει εμφανιστεί και θεωρείται αποτελεσματικός στις αναπτυσσόμενες χώρες όπου και έχει εφαρμοστεί (Lansing & Vries, 2006). Ο εναλλακτικός τουρισμός αποτελεί ένα υποκατάστατο του μαζικού τυπικού τουρισμού. Σε αυτόν η φιλοσοφία και οι παροχές τουριστικών προϊόντων ή/και υπηρεσιών είναι διαφορετικός από αυτές του μαζικού τουρισμού. Οι μορφές εναλλακτικού τουρισμού περιλαμβάνουν τον γηγενή τουρισμό, τον τουρισμό υπέρ των φτωχών, τον τουρισμό με βάση την κοινότητα, τον οικοτουρισμό, τον τουρισμό περιπέτειας, τον τουρισμό δίκαιου εμπορίου, τον εκπαιδευτικό τουρισμό και τον εθελοντικό τουρισμό. Για παράδειγμα, ο τουρισμός δίκαιου εμπορίου επιδιώκει να δημιουργήσει μια εταιρική σχέση μεταξύ των τοπικών πληθυσμών στους προορισμούς, παρέχοντας κοινωνικά, πολιτιστικά και οικονομικά οφέλη μέσω της τήρησης των εθνικών νόμων και της δημιουργίας ισχυρών δομών Πρώτου/Τρίτου Κόσμου. Η βασική εστίαση στην αλλαγή των επιπέδων κατανάλωσης οδήγησε στη δημιουργία του Δικτύου Διεθνούς Δίκαιου Εμπορίου στον Τουρισμό της τουριστικής Concern. Διαπίστωσε ότι για να διατηρηθούν τα αξιόθεατα των προορισμών, παρέχοντας παράλληλα οφέλη, ήταν σημαντικό να υιοθετηθούν ηθικές εμπορικές πρακτικές (Lansing & Vries, 2006).

Μια άλλη επιτυχημένη εναλλακτική μορφή τουρισμού λαμβάνει χώρα στη Βουλγαρία. Στην περίπτωση αυτή, οι πόροι για τον Εναλλακτικό Τουρισμό είναι ποικίλοι και συνδυάζουν τη διατηρημένη φύση με τη μοναδική πολιτιστική και ιστορική κληρονομιά, το εύκρατο κλίμα, τα όμορφα τοπία και τους ανθρώπους που καλωσορίζουν τις διαφορές και σέβονται τις παραδόσεις. Υλοποιούν θεματικό τουρισμό, ο οποίος περιλαμβάνει μια σύνδεση μεταξύ της πολιτιστικής και ιστορικής κληρονομιάς, της θρησκείας, της παραδοσιακής κουζίνας, του κρασιού, της παραδοσιακής μουσικής και της χειροτεχνίας. Εστιάζει στην ιδέα ότι η Βουλγαρία είναι ένα μέρος για ξεκούραση και χαλάρωση, όπου ο επισκέπτης συνδέεται με τη φύση και επομένως αποτελεί υψηλή προτεραιότητα και ευθύνη η διατήρηση του φυσικού

περιβάλλοντος. Αυτή η μορφή τουρισμού είναι ελκυστική για έναν τουρίστα που επιδιώκει να ξεφύγει από την καθημερινή ρουτίνα του και έτσι έχει καταστήσει τη Βουλγαρία βιώσιμη βάση εισοδήματος για μια τέτοια εναλλακτική μορφή τουρισμού. Συχνά θεωρείται ότι η βάση του εναλλακτικού τουρισμού είναι μια «πράσινη» στρατηγική, καθώς στόχος είναι η μείωση των αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον (Lansing & Vries, 2006). Η παγκόσμια έρευνα παρόλα αυτά έχει δείξει ότι η ζήτηση για διακοπές που είναι «πράσινες» είναι χαμηλή, και επομένως μπορεί να μην οδηγήσει σε βιώσιμο τουρισμό. Αυτό συμπίπτει με τη δήλωση ορισμένων εταιρειών που προτείνουν ότι θα προσπαθήσουν να επιτύχουν βιώσιμο τουρισμό μόνο εάν μπορέσουν να δουν μια ισχυρή ζήτηση στην αγορά για φιλικές προς το περιβάλλον διακοπές (Stumpf, Sandstrom, & Swanger, 2016).

Από την άλλη πλευρά, ωστόσο, η ενεργοποίηση των καταναλωτών έχει δείξει ότι υπάρχει στην πραγματικότητα ένας αριθμός ανθρώπων που είναι όλο και πιο πρόθυμοι να αγοράσουν και να καταναλώσουν προϊόντα φιλικά προς το περιβάλλον. Μια μελέτη από την International Hotels Environment Initiative και την Accor έδειξε ότι το 90% των επισκεπτών ενός ξενοδοχείου προτιμούν να διαμένουν σε ένα ξενοδοχείο που έχει μεγάλη έμφαση στο περιβάλλον. Από τέτοια ζήτηση, η πράσινη στρατηγική έχει γίνει πιο συγκεντρωτική με μεγαλύτερη προθυμία να πληρώσει ένα ασφάλιστρο για πράσινα προϊόντα, την εταιρική εικόνα, το ηθικό των εργαζομένων και την ικανοποίηση και ζήτηση των πελατών (Stumpf, Sandstrom, & Swanger, 2016). Έτσι, αυτό βοηθά στην εξαγωγή του συμπεράσματος πως ο Βιώσιμος Τουρισμός μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω κάθε εναλλακτικής μορφής τουρισμού που προσαρμόζεται στη ζήτηση της αγοράς. Μια διαφορετική, αλλά όλο και πιο δημοφιλής νέα μορφή τουρισμού είναι ο Εθελοντικός Τουρισμός. Έχει υποστηριχθεί ότι είναι ζωτικής σημασίας για ένα μοντέλο εναλλακτικού πολιτιστικού τουρισμού, καθώς διαπιστώθηκε ότι τα εγγενή κίνητρα προκαλούνται στον τουρίστα, όταν αυτή η εμπειρία υφίσταται, ωφέλιμο τόσο για τον οικοδεσπότη όσο και για τον εθελοντή και παρέχει μια ουσιαστική αλληλεπίδραση (Stumpf, Sandstrom, & Swanger, 2016). Αυτή η προσέγγιση παρέχει τη δυνητική ευκαιρία του εθελοντικού τουρισμού που προωθεί δημιουργικούς, εναλλακτικούς και πιο βιώσιμους τύπους τουρισμού και τουριστικής δραστηριότητας (Miller, Rathouse, Scarles, Holmes, & Tribe, 2010).

Ο Εθελοντικός Τουρισμός αποτελεί μια μορφή που συμμορφώνεται με την ιδεολογία που προωθήθηκε από τους αρχικούς πρωτοπόρους του Αειφόρου Τουρισμού και ενώνεται με τις αρχές που ενθαρρύνουν τον δημιουργικό τουρισμό ως επιλογή του Πολιτιστικού Τουρισμού. Μία από τις πολλές επικρίσεις για μια τέτοια νέα μορφή τουρισμού, ωστόσο, περιλαμβάνει

την ηθική του Εθελοντικού Τουρισμού ως εναλλακτικής «καλύτερης πρακτικής» του τουρισμού. Ένα τέτοιο παράδειγμα περιλαμβάνει την ιδέα να θεωρηθεί ο Εθελοντικός Τουρισμός ως παράγοντας που συμβάλλει στον περιορισμό της αυτάρκειας στις κοινότητες.

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού έχουν μειονεκτήματα και επικρίσεις (Miller, Rathouse, Scarles, Holmes, & Tribe, 2010). Σε κάποιες περιπτώσεις είναι πιθανό να είναι αρκετά δύσκολο να επιτευχθεί βιωσιμότητα μέσω του εναλλακτικού τουρισμού λόγω ανεπαρκών πόρων διαχείρισης, συστημάτων ελέγχου και εισοδήματος, ενώ εάν δεν υπάρχουν κατάλληλοι έλεγχοι, μπορεί να είναι και δύσκολο να γίνει διάκριση μεταξύ Κύριου Τουρισμού και Εναλλακτικού Τουρισμού (Miller, Rathouse, Scarles, Holmes, & Tribe, 2010). Για παράδειγμα, ο Backpacking Tourism έχει δημιουργήσει μια ασάφεια μεταξύ του μαζικού τουρισμού και του εναλλακτικού τουρισμού, καθώς η αναζήτηση για μεγαλύτερες και πιο αυθεντικές εμπειρίες, ως backpackers, τους ωθεί να έχουν πρόσβαση σε απομακρυσμένα μέρη, συμβάλλοντας έτσι ειρωνικά στην εμπορευματοποίησή τους. Ο εναλλακτικός τουρισμός εισάγεται συχνά επειδή οι τουρίστες αναζητούν διαφορετικές συμβάσεις από αυτό που έχουν συνηθίσει και επίσης επειδή έχουν επηρεαστεί από έννοιες μάρκετινγκ που τους έχουν οδηγήσει να πιστεύουν ότι ο συμβατικός και mainstream τουρισμός δεν θεωρείται ιδανικός (Miller, Rathouse, Scarles, Holmes, & Tribe, 2010). Αρκετά συχνά ορισμένοι τουρίστες θέλουν να ξεφύγουν από πολυσύχναστους προορισμούς και να γνωρίσουν την αυθεντική κουλτούρα ενός τόπου. Το πρόβλημα με την αυθεντική κουλτούρα είναι ότι αυτό που είναι αυθεντικό για κάποιους ανθρώπους, μπορεί να μην είναι αυθεντικό για άλλους, σε αυτά τα πλαίσια εντάσσεται και ο Εναλλακτικός Τουρισμός (Miller, Rathouse, Scarles, Holmes, & Tribe, 2010).

Ένα επιτυχημένο αυθεντικό τουριστικό αξιοθέατο περιλαμβάνει τον τουρισμό των Μαορί της Νέας Ζηλανδίας. Είναι ένας συνδυασμός ψυχαγωγίας, τεχνών και χειροτεχνίας, πολιτιστικής ερμηνείας και λειτουργιών διαμονής και φαίνεται να υπάρχει μεγάλη ζήτηση για αυτό το είδος τουρισμού. Ωστόσο, προβλήματα προκύπτουν όταν υπάρχουν παρεξηγήσεις σχετικά με τις πολιτιστικές παραστάσεις και μπορεί να υποστηριχθεί, για παράδειγμα, ότι σε ένα επίπεδο όλα τα αντίγραφα της τοπικής τέχνης είναι «αυθεντικά» επειδή αποδίδουν ένα δικό τους νόημα. Για παράδειγμα, η αυξημένη ζήτηση πολιτιστικών παραστάσεων και προϊόντων των Μαορί ήταν αποτέλεσμα μιας προσπάθειας διευκόλυνσης της οικονομικής ανάπτυξης για τις κοινότητες των Μαορί και, ως εκ τούτου, έχουν επικριθεί ως μια ασαφής εικόνα του πολιτισμού, εστιάζοντας μόνο στις παραδοσιακές πολιτιστικές προοπτικές (McIntosh & Zahra, 2009). Αυτό έχει ως εκ τούτου οδηγήσει στην ιδέα ότι οι τουρίστες υπομένουν

επιφανειακές και στερεότυπες εμπειρίες. Το ερώτημα λοιπόν που τίθεται είναι πώς μπορούν λοιπόν οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού να είναι βιώσιμες. Για να απαντήσουν σε μια τέτοια ερώτηση και να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των τουριστών για αυθεντικές και πραγματικές εμπειρίες πολιτισμού, οι κοινότητες των Μαορί, για παράδειγμα, προσπαθούν να παρέχουν μια πιο ελκυστική, ειλικρινή και ουσιαστική αλληλεπίδραση μεταξύ των τουριστών και του λαού των Μαορί, παρέχοντας έτσι μια «εναλλακτική» εμπειρία (McIntosh & Zahra, 2009).

Από το παραπάνω παράδειγμα συμπεραίνουμε ότι η βιωσιμότητα θα προκύψει μόνο εάν η εναλλακτική μορφή γίνει αντιληπτή ως αυθεντική. Η βιωσιμότητα σε οποιαδήποτε ανάπτυξη είναι γενικά επιτυχής μόνο με την υποστήριξη του τοπικού πληθυσμού και εάν οι συμπεριφορές του πληθυσμού υποδοχής αντιτίθενται στις νέες μορφές τουρισμού, η ανάπτυξη μπορεί να σταματήσει (McIntosh & Zahra, 2009). Επιπλέον, προτείνεται ότι οι νέες μορφές τουρισμού δεν μπορούν να διατηρηθούν αν δεν αστικοποιηθούν μέσω τοπικών πρωτοβουλιών, οι οποίες είναι συνεπείς και αρμονικές με το τοπικό περιβάλλον, την κοινότητα και τους πολιτισμούς. Για παράδειγμα, ο Εθελοντικός Τουρισμός συγκεντρώνεται γύρω από την ουσία ότι οι συνεισφορές στις κοινότητες υποδοχής υπάρχουν με τη μορφή κοινωνικο-πολιτιστικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών οφελών, ωστόσο για να επιτευχθεί η βιωσιμότητα πρέπει να αντιμετωπιστεί μια «ηθική ατζέντα» ή ένας «πρακτικός χάρτης διαδρομής» και αυτά να αντιμετωπίζονται με ύψιστη σημασία (McIntosh & Zahra, 2009). Μέσω αυτής της έμφασης, μπορεί να αναπτυχθεί μια ισχυρή και αμφίδρομη σχέση μεταξύ των συμμετεχόντων τουριστών και της κοινότητας υποδοχής, και έχει δείξει ότι ο εθελοντικός και κάθε άλλος τουρισμός, ως εναλλακτική και νέα μορφή τουρισμού, δεν μπορεί μόνο να βελτιώσει περιβαλλοντικά πτυχές των κοινοτήτων των φιλοξενουμένων, αλλά επίσης παρέχει μια τεράστια ποικιλία κοινωνικών και προσωπικών οφελών στον συμμετέχοντα, τα οποία περιλαμβάνουν συστήματα κοινωνικών δικτύων και αυξημένη κατανόηση κοινωνικών και περιβαλλοντικών θεμάτων (McGehee & Kim, 2016).

Το μεγαλύτερο πρόβλημα με τον Αειφόρο Τουρισμό που επιτυγχάνεται μέσω εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι ο κύριος παράγοντας του χρόνου. Πόσο καιρό μπορούν, δηλαδή οι νέες μορφές τουρισμού να παραμείνουν εναλλακτικές και να διαφοροποιηθούν από τον Μαζικό Τουρισμό. Τα πιο έντονα παγκόσμια ζητήματα χαρακτηρίζονται από το επιπτώσεις του τουρισμού, καθώς όλο και περισσότεροι τουρίστες συνειδητοποιούν πώς ταξιδεύουν μαζικά ακόμη και αν υπάρχει το εναλλακτικό πρόσημο στο ταξίδι τους (McGehee & Kim, 2016). Έχει παρατηρηθεί πως όσο πιο δημοφιλής γίνεται μια δραστηριότητα, τόσο

περισσότερες επιπτώσεις μπορεί να έχει στο φυσικό περιβάλλον, για παράδειγμα η υποβάθμιση της ποιότητας του νερού ενός ποταμού που διενεργούνται δραστηριότητες όπως το Ράφτινγκ. Ωστόσο, εάν υπάρχει ένα σύστημα ελέγχου και η διαχείριση είναι μεγάλης σημασίας, οι προορισμοί εναλλακτικών μορφών τουρισμού μπορούν να παρέχουν μια βιώσιμη βάση όπου τόσο ο μαζικός τουρισμός αποφεύγεται όσο και οι επιβλαβείς επιπτώσεις μέσω των εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι περιορισμένες (McGehee & Kim, 2016).

Η τοπικότητα ως πεδίο εξέτασης για την προώθηση της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης

Ο τοπικός τουρισμός μπορεί να οδηγήσει σε μια σειρά από οφέλη για έναν προορισμό. Ο Mazimhaka (2007) δηλώνει ότι ο τοπικός τουρισμός είναι ζωτικής σημασίας καθώς μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης στο να φέρει σταθερότητα όταν χρησιμοποιηθεί ως μέσο για τη δημιουργία μιας πιο βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Η κοινωνικοοικονομική σημασία του τοπικού τουρισμού είναι τεράστια. Σε μία αναπτυσσόμενη χώρα για παράδειγμα η αύξηση των ταξιδιών έχει επιπτώσεις στην ανάπτυξη της οικονομίας και στον αριθμό των ενδιαφερομένων αναφορικά με τον τουρισμό. Αυτό περιλαμβάνει αύξηση της απασχόλησης, βελτιωμένο βιοτικό επίπεδο της κοινότητας υποδοχής και ανάπτυξη αξιοθέατων (Gkoumas, 2019).

Ο Leechor (2007) δηλώνει ότι ορισμένα από τα οφέλη της προώθησης του τοπικού τουρισμού περιλαμβάνουν την εθνική υπερηφάνεια ως αποτέλεσμα της έκθεσης των πολιτιστικών και φυσικών πόρων της χώρας στους ανθρώπους, την ανάπτυξη νέων τουριστικών προϊόντων και εμπειριών, συμπεριλαμβανομένου του αστικού τουρισμού και του τουρισμού για αγορές και τη δημιουργία μιας μεγαλύτερης κατανόησης και σύνδεσης μεταξύ των ντόπιων για την αξία και τις απαιτήσεις της ξένης τουριστικής αγοράς, αυξάνοντας έτσι τη σημασία των ευκαιριών απασχόλησης και των επιπέδων υπηρεσιών στον τουρισμό (Gkoumas, 2019).

Ο τοπικός τουρισμός έχει κοινωνικο-πολιτιστική και οικονομική σημασία που συμβάλλει στην εθνική και τοπική οικονομική ανάπτυξη. Αυτό περιλαμβάνει την εθνική ολοκλήρωση και συνοχή και τη δημιουργία ευκαιριών μέσω διαφόρων οικονομικών δεσμών στους προορισμούς. Σύμφωνα με τους Rogerson και Lisa, (2005) οι θετικές επιπτώσεις από τον τοπικό τουρισμό περιλαμβάνουν τη γεωγραφική εξάπλωση των τουριστικών πλεονεκτημάτων και τα μη οικονομικά οφέλη. Ο Taine (2014) δηλώνει περαιτέρω ότι ο τοπικός τουρισμός λειτουργεί ως σταθεροποιητικό στοιχείο σε μια τουριστική οικονομία

καθώς προστατεύει τα εισοδήματα και την απασχόληση των παρόχων τουριστικών προϊόντων κατά την περίοδο εκτός αιχμής (Gkoutas, 2019). Ο τοπικός τουρισμός βοηθά τους τοπικούς επιχειρηματίες και τις μικρές επιχειρήσεις να ευδοκιμήσουν και μπορεί να αποφύγει εκροές κερδών, καθώς η ανάπτυξή του δεν απαιτεί τεράστιες επενδύσεις και μερικές φορές ευδοκιμεί χωρίς εξωτερικό έλεγχο και επενδύσεις. Καθώς οι ντόπιοι μπορεί να μην έχουν τις απαραίτητες δεξιότητες και πόρους για να αντικαταστήσουν τον μαζικό τουρισμό υψηλής ποιότητας, ο τοπικός τουρισμός παρέχει στους ντόπιους μια πλατφόρμα για να καλύψουν τις ανάγκες του τόπου τους (Salazar, 2005).

Ο τοπικός τουρισμός ειδικότερα είναι καταλύτης για την τοπική οικονομική ανάπτυξη, καθώς οι τουρίστες τείνουν να αγοράζουν τοπικά αγαθά και υπηρεσίες σε αντίθεση με τους τουρίστες μαζικού τουρισμού που θα επικεντρωθούν μόνο σε «προϊόντα τουριστικής κατηγορίας». Με αυτόν τον τρόπο, ο τοπικός τουρισμός προωθεί τις μικρές επιχειρήσεις και τον άτυπο τομέα. Σύμφωνα με τον Mazimhaka (2007), η ανάπτυξη μιας τουριστικής κουλτούρας που προωθεί τον τοπικό τουρισμό οδήγησε σε ώθηση τόσο στην άτυπη τουριστική οικονομία μέσω της πώλησης διαφόρων εμπορευμάτων όσο και στην επίσημη τουριστική οικονομία μέσω επισκέψεων και διαμονής σε ξενοδοχεία (Salazar, 2005).

Ο Blapp (2014) δηλώνει ότι ένας από τους κύριους αναπτυξιακούς στόχους για τα έθνη σήμερα είναι η μείωση της φτώχειας και ο τουρισμός έχει αναγνωριστεί ως βασικό εργαλείο για να γίνει αυτό. Η φτώχεια στον τουρισμό έχει συμβάλει στην άνιση συμμετοχή των ντόπιων, στην υψηλή εξάρτηση από τον αναπτυγμένο κόσμο και τις μεγάλες εκροές χρημάτων. Εστιάζοντας στην ανάπτυξη του τοπικού τουρισμού αναπόφευκτα η φτώχεια θα μετριαστεί. Ο Mazimhaka (2007) υπαινίσσεται ότι η προώθηση του τοπικού τουρισμού οδηγεί στη σταθερότητα της τουριστικής βιομηχανίας ενεργώντας ως οικονομικός σταθεροποιητής μέσω της δημιουργίας θέσεων εργασίας που οδηγεί στην ανακούφιση της φτώχειας. Οι θέσεις εργασίας δημιουργούνται τόσο μέσω άτυπων τομέων, όπως η πώληση διαφόρων εμπορευμάτων, όσο και μέσω επίσημων τομέων μέσω της απασχόλησης σε διάφορες τουριστικές εγκαταστάσεις. Στη μελέτη τους σχετικά με τη σημασία του τοπικού τουρισμού στο Durban της Νότιας Αφρικής, οι Makhaola και Proches (2017) διαπίστωσαν ότι η δημιουργία θέσεων εργασίας ήταν αξιοσημείωτη. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι ντόπιοι κέρδισαν τόσο από την επίσημη όσο και από την άτυπη απασχόληση, όχι μόνο στον τουρισμό αλλά και σε άλλους τομείς που συνεργάζονται με την τουριστική βιομηχανία, συμπεριλαμβανομένων, ενδεικτικά, της διαμονής, της μεταφοράς και των εστιατορίων (Higgins-Desbiolles, Carnicelli, Krolikowski, & Wijesinghe, 2019). Η δημιουργία θέσεων

εργασίας λειτουργεί ως εργαλείο για την ανακούφιση της φτώχειας και της ανεργίας. Αναφέρεται επίσης ότι ο τοπικός τουρισμός είναι ένας από τους παράγοντες που συμβάλλουν στη μείωση της εγκληματικότητας και της φτώχειας. Αυτό συμβαίνει γιατί ο τουρισμός δημιουργεί ευκαιρίες για αυτοαπασχόληση. Για κάθε επιχειρηματική ευκαιρία που δημιουργείται, απασχολούνται άτομα μειώνοντας τα ποσοστά ανεργίας. Επιβεβαιώνουν επίσης ότι δεδομένου ότι ο τουρισμός είναι μέσο εργασίας. Πολλοί άνθρωποι προσλαμβάνονται για να παρέχουν αυτήν την υπηρεσία, επομένως ο τουρισμός δημιουργεί ευκαιρίες απασχόλησης. Σχετικά με την ανακούφιση της φτώχειας, υποστηρίζεται ότι η τουριστική βιομηχανία παρέχει διάφορες ευκαιρίες απασχόλησης σε διάφορους τομείς του τουρισμού και σε άλλους κλάδους, επομένως, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανακούφιση των ανάλογων κοινωνικών φαινομένων (Higgins-Desbiolles, Carnicelli, Krolkowski, & Wijesinghe, 2019).

Απαιτείται περαιτέρω έρευνα για να διαπιστωθεί πόσο συμβάλλει ο εγχώριος τουρισμός στη δημιουργία θέσεων εργασίας. Ο τοπικός τουρισμός λειτουργεί ως βάση για έναν ισχυρότερο διεθνή τουρισμό. Γεφυρώνει επίσης το χάσμα εποχικότητας και ως εκ τούτου δημιουργεί θέσεις εργασίας και σταθερότητα στον τομέα της απασχόλησης. Ο τοπικός τουρισμός μπορεί επίσης να βοηθήσει τα ξενοδοχεία και εστιατόρια στη χώρα να εξασφαλίσουν σταθερή επιχειρηματική δραστηριότητα και δεδομένου ότι ο τουρισμός αυτός είναι ο μεγαλύτερος δημιουργός θέσεων εργασίας, η οικονομική συμβολή του μπορεί να είναι σημαντική ακόμη και όταν οι τουρίστες δεν έχουν υψηλή οικονομική δύναμη. Ο τοπικός τουρισμός απαιτεί λίγα συνάλλαγμα για να αναπτυχθεί και δεν είναι ευάλωτος σε διακυμάνσεις στους αριθμούς που προκαλούνται από εποχικότητα ή προβλήματα που προκύπτουν από το σύστημα κρατήσεων ταξιδιών, τα διεθνή δρομολόγια αεροπορικών εταιρειών, τις αλλαγές διεθνών προτιμήσεων, τις αντιληπτές απειλές για την ασφάλεια ή την παγκόσμια οικονομική ύφεση (Higgins-Desbiolles, Carnicelli, Krolkowski, & Wijesinghe, 2019).

Οι Manwa και Mmereki (2008) υποστηρίζουν ότι ο τοπικός τουρισμός προωθεί τους δεσμούς με τις τοπικές βιομηχανίες, για παράδειγμα, πολλαπλασιάζει τη ζήτηση για γεωργικά προϊόντα καθώς οι τουρίστες τις περισσότερες φορές καταναλώνουν τοπικά προϊόντα όπως τους παρουσιάζονται από τους ντόπιους παραγωγούς. Άλλοι δεσμοί είναι με μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις που ανήκουν κατά κύριο λόγο και διευθύνονται από ντόπιους. Ο Scheyvens (2007) υποστηρίζει ότι ο τοπικός τουρισμός μπορεί να είναι καταλύτης για την τοπική οικονομική ανάπτυξη, καθώς ο τουρισμός υποστηρίζει μικρές επιχειρήσεις και τον

άτυπο τομέα στο σύνολό του όταν αγοράζονται περισσότερα τοπικά παραγόμενα αγαθά και υπηρεσίες (Sokhanvar, Çiftçioğlu, & Javid, 2018).

Ο τουρισμός αποτελεί μια σημαντική πηγή κρατικών εσόδων (φόροι, δασμοί, τέλη αδειών και τέλη εισόδου). Αυτό οδήγησε στην περιφερειακή ανάπτυξη, ενδυνάμωσε νέες εμπορικές και βιομηχανικές επιχειρήσεις, δημιούργησε ζήτηση για τοπικά παραγόμενα αγαθά και υπηρεσίες και παρέχει μια αγορά για προϊόντα, ωφελώντας έτσι τους συναφείς τομείς σε μια χώρα. Τα βασικά προϊόντα και υπηρεσίες στον τομέα του τουρισμού είναι οι υπηρεσίες τροφίμων, ποτών και διαμονής, τα δευτερεύοντα προϊόντα και υπηρεσίες περιλαμβάνουν πάρκα ψυχαγωγίας, φεστιβάλ και άλλες πολιτιστικές υπηρεσίες και χώρους κατασκήνωσης. Οι δεσμοί που συνδέονται άμεσα με τον τουρισμό περιλαμβάνουν τις υπηρεσίες μεταφορών (μεταφορά εμπορευμάτων και επιβατών), τη συντήρηση ακινήτων και εξοπλισμού, τις επιχειρήσεις ασφάλειας, το εμπόριο παντοπωλείων, το εμπόριο ειδικών, τις υπηρεσίες κατασκευής και ανάπτυξης κτιρίων, τις υπηρεσίες πληροφορικής, την παραγωγή τροφίμων, την επεξεργασία τροφίμων και τα απορρίμματα διαχείριση (Sokhanvar, Çiftçioğlu, & Javid, 2018).

Σύμφωνα με τους Athanasopoulos and Hyndman (2008), ο εγχώριος τουρισμός παίζει σημαντικό ρόλο στη διατήρηση και βελτίωση των υποδομών, ειδικά σε περιφερειακό επίπεδο. Αρκετοί παράγοντες συμβάλλουν στην ανάπτυξη του τοπικού τουρισμού, μεταξύ των οποίων βασικοί είναι η ανάπτυξη των αστικών μεσαίων στρωμάτων, η αυξανόμενη οικονομική υγεία πολλών εθνών, οι βελτιώσεις στις μεταφορές που έχουν αυξήσει την κινητικότητα και τα οφέλη των εργαζομένων που συνοδεύονται από αύξηση των τουριστικών εγκαταστάσεων και του μάρκετινγκ. Το Υπουργείο Τουρισμού της Ινδίας, (2006) αναφέρει ότι οι διάφοροι παράγοντες που έχουν συμβάλει στην ανάπτυξη του τοπικού τουρισμού περιλαμβάνουν αυξημένο εισόδημα από διάθεση στη μεσαία τάξη, αστικοποίηση και ιδιοκτησία αυτοκινήτων από τις περισσότερες οικογένειες, καλύτερα οφέλη απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένων των ταξιδιωτικών παραχωρήσεων, βελτιωμένο οδικό δίκτυο και ανάπτυξη φθηνών μαζικών μεταφορών. Επίσης, οι βελτιώσεις τις συνδέσεις με διάφορους τουριστικούς προορισμούς, έχουν αυξήσει τον αριθμό των προσιτών καταλυμάτων και τη διαφήμιση που απευθύνεται σε εγχώριους τουρίστες (Sokhanvar, Çiftçioğlu, & Javid, 2018).

Οι Dwyer, Edwards, Mistilis, Roman and Scott (2009) πιστεύουν ότι οι υπηρεσίες που προσφέρονται σε οποιονδήποτε προορισμό πρέπει να αξίζουν τις τιμές τους, επομένως είναι βασικό στοιχείο σκέψης ότι η προσιτότητα δεν σημαίνει απαραίτητα χαμηλές τιμές.

Υπογραμμίζουν επίσης ότι οι τουρίστες είναι έτοιμοι να πληρώσουν λογικά χρηματικά ποσά εάν η τουριστική εμπειρία είναι υψηλής ποιότητας. Σύμφωνα με αυτούς, οι τουρίστες χρειάζονται προσιτή αξία για την ικανοποίησή τους. Οι Makhaola και Porches (2017) από την άλλη πλευρά, αναφέρουν επίσης ότι η υψηλή τιμολόγηση παραμένει αποτρεπτικός παράγοντας για τον τοπικό τουρισμό και προτείνουν ότι για να μειωθεί η τιμολόγηση, οι πάροχοι υπηρεσιών πρέπει να δουν τα οφέλη της εγχώριας αγοράς και να εφαρμόσουν πρακτικές μάρκετινγκ (Zatori, Smith, & Puczko, 2018). Αθλητικές εκδηλώσεις όπως το ποδόσφαιρο, έχουν τη δυνατότητα να αλλάξουν σημαντικά το ταξιδιωτικό τοπίο των νέων, ενώ εκθέσεις όπως οι εμπορικές, παρέχουν μεγάλες δυνατότητες για την ανάπτυξη του εσωτερικού τουρισμού. Οι τέχνες και οι πολιτιστικές εκδηλώσεις, όπως φαίνονται σε μουσικές συναυλίες και φεστιβάλ μουσικής και θεάτρου στα σχολεία, μπορούν εύκολα να χρησιμοποιηθούν για την τόνωση του τοπικού τουρισμού. Επιπλέον, οι εκδηλώσεις με βάση τη θρησκεία κερδίζουν δημοτικότητα μεταξύ των νέων. Οι παραπάνω τάσεις και δείκτες προοπτικών ανάπτυξης υποδεικνύουν την ανάγκη παρέμβασης σε αναπτυσσόμενες εγκαταστάσεις καθώς και δευτερογενή προϊόντα και πακέτα που μπορούν να τονώσουν περαιτέρω την ανάπτυξη, με τη συνεργατική δέσμευση επενδυτών του ιδιωτικού τομέα επιβεβαιώνουν ότι οι εκδηλώσεις και η ψυχαγωγία απευθύνονται στους εγχώριους τουρίστες, όπως και τα θρησκευτικά προσκυνήματα. Ο Leechor (2007) δηλώνει ότι με το να είναι οι ίδιοι τουρίστες οι ντόπιοι, θα μπορούσαν να δημιουργήσουν μεγαλύτερη κατανόηση και επαφή μεταξύ των ντόπιων για την αξία και τις απαιτήσεις της ξένης τουριστικής αγοράς, αυξάνοντας έτσι την αξία και τη σημασία στις ευκαιρίες απασχόλησης και τα επίπεδα υπηρεσιών στον τουρισμό (Zatori, Smith, & Puczko, 2018).

Οι μεταφορές παίζουν σημαντικό ρόλο στον τουρισμό. Οι προορισμοί που στερούνται συγκοινωνιών επηρεάζονται αρνητικά καθώς οι τουρίστες δεν θα μπορούν να έχουν πρόσβαση σε τέτοιους προορισμούς. Η κυβέρνηση είναι υπεύθυνη για την ενίσχυση της υποδομής των μεταφορών, ενώ η τουριστική βιομηχανία είναι υπεύθυνη για την προσφορά αξιόπιστων, προσβάσιμων και προσιτών συγκοινωνιών σε τουριστικούς προορισμούς, ώστε να συμβαδίζει με τον ρυθμό ανάπτυξης και τις εισερχόμενες τουριστικές ροές (Zatori, Smith, & Puczko, 2018). Η IATA (2006) δείχνει ότι οι αεροπορικές μεταφορές είναι ο ταχύτερα αναπτυσσόμενος τομέας στον κλάδο των μεταφορών και ένας από τους σημαντικότερους τομείς της παγκόσμιας οικονομίας που παράγει περίπου 413 δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως σε έσοδα. Στοιχεία από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ταξιδιών έδειξαν ότι οι αεροπορικές εταιρείες χαμηλού κόστους ήταν οι κύριοι μοχλοί της αύξησης του τουρισμού και της ταξιδιωτικής ζήτησης. Ο Olipra (2011) δηλώνει ότι στην Ευρώπη, οι αεροπορικές

εταιρείες χαμηλού ναύλου αναφέρθηκαν ως κύριος παράγοντας τόνωσης του τουρισμού και ομοίως, η έλλειψη αεροπορικής εταιρείας χαμηλού κόστους ήταν το κύριο εμπόδιο στην τουριστική ανάπτυξη άλλων περιοχών (Vos, Mokhtarian, Schwanen, Acker, & Witlox, 2015).

Σύμφωνα με την Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ταξιδιών (2005), η Νορβηγία είχε περισσότερες αφίξεις το 2005 που αποδίδονται στην υψηλότερη ζήτηση για χειμερινό τουρισμό και περισσότερο στα νέα αεροπορικά δρομολόγια χαμηλού κόστους που εξυπηρετούσαν νέους προορισμούς. Η ίδια έκθεση αναφέρει ότι η μεγαλύτερη επιτυχία μεταξύ των τουριστικών προορισμών το 2005 σημειώθηκε στη Βαλένθια, στη Βαρκελώνη (Ισπανία) και στο Ντουμπρόβνικ (Κροατία). Ο κύριος λόγος για μια πολύ δυναμική αύξηση του αριθμού των τουριστών ανέφερε τη μαζική αύξηση των αεροπορικών υπηρεσιών χαμηλού κόστους που διπλασίασε τις αφίξεις από το Ηνωμένο Βασίλειο (Vos, Mokhtarian, Schwanen, Acker, & Witlox, 2015). Ο Olijpra (2011) λοιπόν υπαινίσσεται ότι, τα επιχειρήματα που δίνονται παραπάνω αποδεικνύουν ότι η ανάπτυξη αερομεταφορών χαμηλού κόστους επηρεάζει τον τουρισμό στην Ευρώπη, και όχι μόνο ποσοτικά αλλά και ποιοτικά. Οι αεροπορικές εταιρείες χαμηλού κόστους είναι σημαντικές για την ανάπτυξη του Σαββατοκύριακου, της πόλης ή του τουρισμού σύντομων διακοπών και για την επίτευξη ριζικής επέκτασης των πιθανών προορισμών. Οι φτηνές αεροπορικές εταιρείες στοχεύουν σε ένα εκλεκτικό φάσμα αλληλοκαλυπτόμενων εξειδικευμένων αγορών, που κυμαίνονται από τον πολιτιστικό τουρισμό έως την αγορά δεύτερης κατοικίας (Vos, Mokhtarian, Schwanen, Acker, & Witlox, 2015).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Μελέτη Περίπτωσης - Η περίπτωση της Αιτωλοακαρνανίας

Εισαγωγή κεφαλαίου

Έχοντας παρουσιάσει το θεωρητικό κομμάτι της εργασίας, στη συνέχεια κρίνεται απαραίτητο να εξεταστεί και το πιο πρακτικό κομμάτι αυτής. Για τον λόγο αυτό γίνεται μία προσπάθεια υλοποίησης μιας μελέτης περίπτωσης η οποία επικεντρώνεται στο νομό Αιτωλοακαρνανίας. Συγκεκριμένα, μέσα από αυτή τη μελέτη επιδιώκεται να παρουσιαστούν τα δεδομένα γύρω από την παρούσα συνθήκη εναλλακτικού τουρισμού όπως αυτή εμφανίζεται στον συγκεκριμένο νομό, ενώ δεν θα λείψουν και οι αναφορές σε επιθυμητές αλλαγές που θα μπορούσαν να λάβουν χώρα πάνω σε αυτό τον τομέα. Με άλλα λόγια η παρούσα μελέτη περίπτωσης, επιδιώκει να αναδείξει εκείνα τα σημεία που χρήζουν ενίσχυσης, ώστε κατ' επέκταση ο νομός Αιτωλοακαρνανίας να χαρακτηριστεί ως ένας προορισμός ιδανικός για εναλλακτικό τουρισμό ο οποίος θα εξελίσσεται με άξονα την αειφόρο ανάπτυξη.

Η μέθοδος της μελέτης περίπτωσης.

Η διαθέσιμη βιβλιογραφία πάνω σε ερευνητικές διαδικασίες που μπορούν να λάβουν χώρα επικεντρώνεται κυρίως σε ποσοτικά δεδομένα αλλά και στα ανάλογα εργαλεία συλλογής αυτών. Αν και οι πρακτικές αυτές είναι άκρως χρήσιμες για κοινωνικές επιστήμες καθώς επικεντρώνονται σε αριθμούς ίσως να μην κρίνονται κατάλληλες για ποιοτικές μελέτες σε όλες τις επιμέρους περιπτώσεις αυτών. Προς όφελος συλλογής δεδομένων για τις μελέτες αυτές έχουν παρουσιαστεί ερευνητικές διαδικασίες οι οποίες είναι πιο θεωρητικές υπό την έννοια πως δεν χρησιμοποιούν τη μέθοδο της στατιστικής ανάλυσης ως προς κάποιο σταθμισμένο εργαλείο για την εξαγωγή των ανάλογων δεδομένων. Συνήθως για τη διεξαγωγή αυτών των μελετών χρησιμοποιείται η πρακτική της μελέτης περίπτωσης (Flyvbjerg, 2011).

Η μελέτη περίπτωσης αποτελεί μία διαδικασία συλλογής δεδομένων με ποιοτικό χαρακτήρα η οποία επικεντρώνεται στην ανάλυση διαθέσιμων στοιχείων όπως αυτά βρίσκονται είτε στην βιβλιογραφία είτε από την πρακτική παρατήρηση που πραγματοποιεί ένας ερευνητής. Καθώς στην παρούσα μελέτη ο ερευνητής έρχεται να σχολιάσει κυρίως τα διαθέσιμα στοιχεία όπως αυτά παρουσιάζονται σε βιβλιογραφικές πηγές οφείλει να γίνει μία συγκεκριμένη αναφορά σε όλη αυτή την διαδικασία. Πιο αναλυτικά, στην παρούσα ενότητα

θα δοθούν τα θετικά της συγκεκριμένης μεθόδου συλλογής δεδομένων ενώ θα σχολιαστούν και κάποια σημεία τα οποία χρήζουν προσοχής έτσι ώστε αυτή να χαρακτηριστεί από αντικειμενικότητα, εγκυρότητα και αξιοπιστία (Flyvbjerg, 2011).

Ξεκινώντας από τον τρόπο συλλογής των δεδομένων αξίζει να σημειωθεί πως ο ερευνητής πραγματοποίησε μία βιβλιογραφική ανασκόπηση των διαθέσιμων μελετών πάνω στο θέμα του τουρισμού και ειδικότερα του εναλλακτικού τουρισμού στο νομό της Αιτωλοακαρνανίας. Αφού ολοκληρώθηκε η διαδικασία συλλογής των διαθέσιμων δευτερογενών πηγών, στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε μία ανάλυση περιεχομένου αυτών. Κατά τη διαδικασία αυτή μελετήθηκαν τα στοιχεία που παρουσιάζονται μέσα από πηγές και στη συνέχεια έγινε η ομαδοποίησή τους με βάση τις ομοιότητες των ευρημάτων. Η ομαδοποίηση αυτή με τη σειρά της παρέχει τη δυνατότητα στον ερευνητή να μπορέσει να σχολιάσει αποτελεσματικά τα στοιχεία που παρουσιάζονται έτσι ώστε να μην προβεί σε σφάλματα τα οποία θα επηρεάσουν τα αποτελέσματα της εργασίας (Thomas, 2021).

Με την ολοκλήρωση της ανάλυσης περιεχομένου ο ερευνητής στη συνέχεια διατυπώνει κάποια βασικά από τα ευρήματα που αναδείχθηκαν. Η παρουσίαση αυτή συνδέει τα στοιχεία για το νομό Αιτωλοακαρνανίας με όλα τα υπόλοιπα που ειπώθηκαν παραπάνω από τη διαθέσιμη βιβλιογραφία. Όπως είναι αναμενόμενο, αυτή η διαδικασία παρουσίασης των δεδομένων μας δίνει και τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης. (Thomas, 2021). Βέβαια, στο σημείο αυτό οφείλει να αναφερθεί πως για να καλυφθούν οι προϋποθέσεις της αξιοπιστίας της μελέτης περίπτωσης ο ερευνητής οφείλει να πραγματοποιήσει κάποια επιμέρους διαδικασία. Αυτή περιλαμβάνει τη συνεργασία του προαναφερθέντα με έναν δεύτερο αναγνώστη των πηγών αλλά και των αναλύσεων που ο πρώτος έχει πραγματοποιήσει. Στόχος του βοηθού είναι να βοηθήσει τον ερευνητή να μην επηρεαστεί από τους δικούς τους σκοπούς της έρευνας. Πιο αναλυτικά, του δίνει τη δυνατότητα να μείνει αντικειμενικός πάνω στα όσα παρουσιάζει χωρίς να θέλει να κατευθύνει την έρευνα για να καλύψει τους προσωπικούς στόχους που έχει θέσει ίσως ακούσια για τα ερευνητικά του δεδομένα. Δεν είναι παράλογο τα πολλά δεδομένα να δημιουργήσουν μια σύγχυση απομακρύνοντας όποιον ασχολείται με αυτά από την αντικειμενική πραγματικότητα. Η ανατροφοδότηση μπορεί να δράσει ως βασικό εργαλείο, ώστε κάθε μελετητής να μην εξαντλείται από την όλη διαδικασία (Flyvbjerg, 2011).

Έχοντας παρουσιάσει το τι εστί μελέτη περίπτωσης γίνεται αντιληπτό πως αυτή τη διαδικασία συνδέεται με κάποια βασικά πλεονεκτήματα τόσο για τον ερευνητή όσο και για

τον αναγνώστη που θα κληθεί να αναγνώσει την παρούσα εργασία. Πιο συγκεκριμένα, κάθε άτομο που θα ασχοληθεί με τα ευρήματα που θα παρουσιαστούν στη συνέχεια μπορεί να κατανοήσει πλήρως τα όσα παρουσιάζονται. Δεν υπάρχουν πολύπλοκα στατιστικά στοιχεία που ενδεχομένως θα μπορούσαν να προκαλέσουν μία σύγχυση σε έναν μη γνώστη του αντικειμένου ενώ την ίδια στιγμή επιτυγχάνεται και μία καλύτερη κατανόηση γύρω από το θέμα του εναλλακτικού τουρισμού σε ένα νομό ο οποίος προηγουμένως δεν αποτελούσε σημείο συζήτησης. Με άλλα λόγια η μελέτη περίπτωσης δίνει το έναυσμα σε κάθε αναγνώστη να αναρωτηθεί πως ένας μικρός νομός όπως είναι και ο Νομός Αιτωλοακαρνανίας, ως προς τα δεδομένα του κλασικού τουρισμού που παρουσιάζονται στην Ελλάδα, είναι σε θέση να αποτελέσει αντικείμενο ενδιαφέροντος μέσα από τον οποίο μπορούν να αναδειχθούν νέες πηγές ανάπτυξης για όλη την περιοχή αλλά και την Ελλάδα γενικότερα (Heale & Twycross, 2018).

Ένα ακόμη πλεονέκτημα της μελέτης περίπτωσης αφορά τον ίδιο τον ερευνητή. Αυτός μην έχοντας την υποχρέωση να ασχοληθεί με πολλές στατιστικές αναλύσεις και στείρα παρουσίαση ερευνητικών δεδομένων έχει τη δυνατότητα να παρουσιάσει σχέσεις οι οποίες προηγουμένως δεν θα είχαν τη δυνατότητα να αναδειχθούν. Μέσα από την παρουσίαση των όσων έχει παρατηρήσει μπορεί να αναδείξει εκείνα τα σημεία που χρήζουν βελτίωσης αλλά και εκείνα που πρέπει να διατηρηθούν και να ενισχυθούν στο χρόνο ώστε να μπορέσει ο Νομός Αιτωλοακαρνανίας να ανταγωνιστεί διεθνείς προορισμούς εναλλακτικού τουρισμού (Heale & Twycross, 2018). Επιπλέον, το γεγονός ότι δεν χρειάζεται να αναλύσει τεράστια στατιστικά δεδομένα δίνει έναν πιο προσεγγίσιμο χαρακτήρα στη μελέτη του. Δείχνει σε κάθε αναγνώστη πως η έρευνα δεν πραγματοποιήθηκε απλά για να παρουσιάσει την τρέχουσα κατάσταση, αλλά αντίθετα δίνει ένα έναυσμα σε όλους να ασχοληθούν με το παρόν θέμα. Με άλλα λόγια, η παρούσα έρευνα μπορεί να αποτελέσει σημείο αναφοράς για κάθε αναγνώστη έτσι ώστε αυτός να λάβει προσωπική πρωτοβουλία ώστε να ενισχυθεί ο τόπος της Αιτωλοακαρνανίας με νέες εναλλακτικές μορφές τουρισμού οι οποίες θα μπορούσαν να ενισχύσουν τη γενικότερη οικονομική ανάπτυξη της περιοχής. Προσωπικές και εταιρικές πρωτοβουλίες μπορούν να παρουσιαστούν με την σωστή παρουσίαση της υφιστάμενης κατάστασης στο νομό μέσα από την παρούσα μελέτη (Yin, 2012).

Ο ερευνητής γνωρίζει εκείνα τα στοιχεία που θα μπορούσε να κάνουν τον αναγνώστη να μην αποδεχθεί τα όσα λέγονται. Για τον λόγο αυτό παράλληλα εφαρμόζεται και η χρήση ερωτηματολογίου η οποία θα περιλαμβάνει και μία στατιστική ανάλυση των ευρημάτων αυτού, δίνοντας έτσι και σε κάθε δύσπιστο αναγνώστη της μελέτης τη δυνατότητα να

αποδεχτεί πιο δυναμικά τα όσα παρουσιάζονται και να κατανοήσει πως ο ερευνητής δεν θέλει να τον παραπλανήσει αλλά αντίθετα να τον βοηθήσει να κατανοήσει πως κάθε ερευνητική προσπάθεια είτε είναι ποσοτική είτε ποιοτική περιλαμβάνει κάποια στοιχεία τα οποία δεν μπορούν να εξαλείψουν όλες εκείνες τις πιθανότητες σφάλματος των ευρημάτων. Μάλιστα με την παρουσίαση εκείνων των πιο αδύναμων στοιχείων της μελέτης δίνεται το έναυσμα σε κάποιον νέο ερευνητή ή απλά ενδιαφερόμενο να ασχοληθεί εκ νέου με το θέμα.

Παρουσίαση της περιοχής ως δείγμα μελέτης.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω αντικείμενο της παρούσας Μελέτης περίπτωσης αποτελεί ένας συγκεκριμένος νομός της Ελλάδας. Αυτός δεν είναι άλλος από το νομό Αιτωλοακαρνανίας ο οποίος βρίσκεται στη Δυτική Ελλάδα. Μάλιστα ο νομός αυτός αποτελεί τη μεγαλύτερη περιφερειακή ενότητα της χώρας σε έκταση καθώς σε αυτόν παρατηρείται η ένωση δύο επιμέρους περιφερειών. Όπως γίνεται αντιληπτό οι δύο αυτές περιφέρειες είναι η Αιτωλία και η Ακαρνανία. Προτού παρουσιαστούν κάποια βασικά στοιχεία γύρω από το νομό οφείλει να αναφερθεί πως το Αγρίνιο παρόλη τη μεγάλη έκταση του, δεν αποτελεί την πρωτεύουσα του νομού, πάρα μόνο το μεγαλύτερο οικονομικό κέντρο αυτού. Πρωτεύουσα είναι το Μεσολόγγι, επιλογή που πάρθηκε βασισμένη στη μεγάλη ιστορία της πόλης κατά τη διάρκεια της επανάστασης του 1821 (Moropoulou, Lampropoulos, & Vithoulka, 2021).

Καθώς αυτός ο νομός αποτελεί τον μεγαλύτερο σε έκταση στην Ελλάδα γίνεται αντιληπτό πως υπάρχουν πολλές βασικές πόλεις σε αυτόν οι οποίες σχολιάζονται τόσο για την οικονομική τους ανάπτυξη και ιστορία αλλά και για τη γενικότερη θέση σε σχέση με την υπόλοιπη Ελλάδα. Μεταξύ των σημαντικότερων πόλεων, εκτός των δύο προαναφερθέντων, αποτελεί η Ναύπακτος, το Αιτωλικό, η Αμφιλοχία, η Βόνιτσα, ο Αστακός και το Θέρμο (Saranti, Gazis, & Tsolis, 2012).

Η γεωγραφική θέση του νομού του δίνει τη δυνατότητα να συνδεθεί με πάρα πολλούς άλλους, τόσο της Στερεάς Ελλάδας όσο και της Πελοποννήσου και της Ηπείρου. Ξεκινώντας από την Ήπειρο, ο νομός της Αιτωλοακαρνανίας βρίσκεται πολύ κοντά στο νομό Πρεβέζης αλλά και σε ένα από τα πιο δημοφιλή νησιά του Ιονίου, τη Λευκάδα. Το γεγονός πως η Λευκάδα συνδέεται με την Πρέβεζα μέσω της πλωτής γέφυρας, θέτει το νομό σε άμεση σύνδεση με αυτό το νησί. Από πλευράς Πελοποννήσου η γέφυρα Χαρίλαος Τρικούπης η οποία συνδέει το Ρίο με το Αντίρριο αυξάνει τη γεωγραφική σημασία του νομού δεδομένου του ότι από αυτόν υπάρχει μία άμεση σύνδεση μεταξύ της υπόλοιπης ηπειρωτικής Ελλάδας με τον νομό Αχαΐας. Από την Αιτωλοακαρνανία η υπόλοιπη Δυτική Ελλάδα έχει άμεση

πρόσβαση σε όλους τους υπόλοιπους νομούς της Πελοποννήσου, δημιουργώντας έτσι συνθήκες διευκόλυνσης της επικοινωνίας μεταξύ των διαφόρων περιοχών της χώρας. Όπως είναι αναμενόμενο άμεση σύνδεση υπάρχει ανάμεσα στο νομό Αιτωλοακαρνανίας και με άλλους της Στερεάς Ελλάδας. Κοντινοί νομοί στον προαναφερθέντα είναι ο νομός Φωκίδας και Ευρυτανίας καθώς τα όρια αυτών είναι κοινά μεταξύ τους. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του νομού είναι πως υπάρχει και μία μικρή σύνδεση αυτού με τη Θεσσαλία. Συγκεκριμένα, ο νομός της Αιτωλοακαρνανίας παρουσιάζει κοινά όρια και με το νομό Καρδίτσας αποδεικνύοντας τη μεγάλη έκταση του (Saranti, Gazis, & Tsolis, 2012). Σημείο αναφοράς για όλο το νομό αποτελούν και τα μεγάλα λιμάνια του. Το λιμάνι του Αστακού, του Μεσολογγίου, της Ναυπάκτου και της Αμφιλοχίας δημιουργούν συνθήκες άμεσης πρόσβασης με πολλά νησιά του Ιονίου πελάγους αλλά και με άλλες περιοχές της Δυτικής Ελλάδας (Μογορούλιου, Lamproroulos, & Vithoulka, 2021).

Ο πληθυσμός του νομού μετά την τελευταία απογραφή φαίνεται να ξεπερνά τις 191.000. Μεγαλύτερη συγκέντρωση πληθυσμού παρατηρείται στο Αγρίνιο και το Μεσολόγγι αλλά και στην περιφέρεια Ναυπακτίας, Αμφιλοχίας, Ακτίου-Βόνιτσας, Ξηρομέρου και Θέρμου. Ξανά μέσα από την παρουσίαση του πληθυσμού παρατηρείται πως το Αγρίνιο αποτελεί το μεγαλύτερο αστικό κέντρο του νομού. Βέβαια το γεγονός ότι το Μεσολόγγι έχει τόσο μεγάλη ιστορία δεν αφήνει περιθώρια ώστε να μην αποτελέσει αυτό την πρωτεύουσα όλου του νομού (Koutras, Panagoroulos, & Nikas, 2016).

Εξετάζοντας κάποια στοιχεία γύρω από την οικονομία της περιοχής είναι σημαντικό να αναφερθεί πως είναι κυρίως αγροκτηνοτροφική. Ειδικότερα στις νότιες περιοχές του νομού παρατηρούνται μεγάλες καπνοπαραγωγικές εκτάσεις, ενώ δε λείπουν και οι καλλιέργειες ρυζιού, οσπρίων, δημητριακών και ελιών. Φυσικά το γεγονός πως ο νομός βρέχεται από θάλασσα βοηθά και την ύπαρξη μεγάλων αλυκών από τις οποίες ψαρεύονται και εξάγονται πάρα πολλά είδη ψαριών.

Σημειώνεται πως ιδιαίτερης φήμης αποτελούν οι γαρίδες της περιοχής οι οποίες είναι γνωστές όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και στην Ευρώπη (Καλοκάρδου & Κραντονέλλης, 2005). Από πλευρά κτηνοτροφίας ο νομός βρίσκεται στις υψηλότερες θέσεις παραγωγής χοιρινού κρέατος με σύγχρονες μονάδες οι οποίες μπορούν να βρεθούν κυρίως στην περιοχή της Βόνιτσας και του Αστακού.

Το κλίμα της περιοχής έρχεται να βοηθήσει τόσο στην καλλιέργεια όσο και στην κτηνοτροφία καθώς είναι ιδιαίτερα εύκρατο. Αν και στα υψηλότερα υψόμετρα μπορούν να ανιχνευτούν

και χαμηλές θερμοκρασίες, στο μέσο υψόμετρο του νομού η θερμοκρασία δεν ξεπερνά τους 40 βαθμούς το καλοκαίρι ενώ οι χειμώνες είναι ιδιαίτερα ήπιοι. Παράλληλα, παρατηρούνται υψηλά επίπεδα υγρασίας γεγονός που διευκολύνει την καλλιέργεια του καπνού (Κομίλης, 2001).

Προτού ολοκληρωθεί η παρουσίαση του Νομού Αιτωλοακαρνανίας οφείλει να γίνει μία αναφορά στις προστατευόμενες τοποθεσίες αυτού. Πιο αναλυτικά, στα νότια του δέλτα του ποταμού Αχελώου παρατηρείται η λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου η οποία αποτελεί προστατευόμενο βιότοπο ήδη από το 2000.

Επιπλέον στον Αμβρακικό κόλπο παρατηρείται το εθνικό πάρκο το οποίο έχει οριστεί ως περιοχή για την προστασία της φύσης. Τελειώνοντας, τα Ακαρνανικά όρη και οι λίμνες του νομού έχουν αποτελέσει αντικείμενο του Natura 2000.

Τουριστικές ιδιαιτερότητες περιοχής.

Η μεγάλη έκταση και η ιστορία του νομού δυστυχώς δεν έχει θέσει την Αιτωλοακαρνανία ιδιαίτερα ψηλά στον τουριστικό χάρτη της Ελλάδας. Μάλιστα από διαθέσιμα στοιχεία

παρατηρείται πώς γενικότερα η Δυτική Ελλάδα δεν αποτελεί πόλο έλξης τουριστών. Συγκεκριμένα μεταξύ των δεκατριών περιφερειών της χώρας, η Δυτική Ελλάδα κατατάσσεται 10η στον τουριστικό χάρτη της χώρας. Γενικότερα φαίνεται να παρατηρείται η πεποίθηση ότι η συγκεκριμένη πλευρά της χώρας αποτελεί αποκλειστικά ένα αναγκαίο σημείο από το οποίο περνούν οι τουρίστες για να φτάσουν σε άλλους μεγάλους προορισμούς (Koutras, Panagoroulos, & Nikas, 2016). Τα στοιχεία αυτά ενισχύονται και από τη συσχέτιση του νομού της Αιτωλοακαρνανίας και της Δυτικής Ελλάδας με άλλες κοντινές περιοχές όπως είναι τα Ιόνια νησιά και περιοχές της Ηπείρου. Μέσα από αυτή τη σύγκριση παρατηρείται πως οι τελευταίες περιοχές συγκεντρώνουν μεγαλύτερες τουριστικές αφίξεις όλο το χρόνο ενώ ο Νομός Αιτωλοακαρνανίας φαίνεται να μένει πίσω. Βέβαια σε αυτό το σημείο οφείλει να αναφερθεί πως τα στοιχεία αυτά αφορούν τον μαζικό τουρισμό και όχι τον εναλλακτικό. Τα διαθέσιμα στοιχεία γύρω από αυτόν δεν είναι ιδιαίτερα πολλά αλλά το γεγονός ότι ολόκληρη Αιτωλοακαρνανία περιλαμβάνει πλούσια φύση και δυνατότητα για πολιτισμικό και θρησκευτικό τουρισμό δείχνει πως τα διαθέσιμα δεδομένα μέχρι τώρα μπορούν να μεταβληθούν (Καλοκάρδου & Κραντονέλλης, 2005).

Αποσκοπώντας στην πλήρη παρουσίαση της τουριστικής ανάπτυξης του νομού Αιτωλοακαρνανίας αξίζει να γίνει μία σημαντική αναφορά στην προσβασιμότητα και στις μεταφορές που σχετίζονται με αυτόν. Τα τελευταία χρόνια μετά την ολοκλήρωση της Ιόνιας και της Ολυμπίας οδού, ο νομός είναι αρκετά προσβάσιμος από όλη την Ελλάδα. Μάλιστα, τα έργα αυτά έκαναν εφικτή την πρόσβαση στην Αθήνα στις τρεις ώρες, ενώ στις τέσσερις την Θεσσαλονίκη (Koutras, Panagoroulos, & Nikas, 2016). Φυσικά η γέφυρα Χαρίλαος Τρικούπης έχει βοηθήσει τους κατοίκους της περιοχής να φτάνουν προς και από την Αιτωλοακαρνανία στην Πάτρα με εκτιμώμενο χρόνο τα 45 λεπτά, ενώ μέσα σε μιάμιση ώρα τα Γιάννενα και θεωρούνται κοντινοί προορισμοί. Βέβαια οι σύγχρονοι αυτοί αυτοκινητόδρομοι έχουν συντελέσει σε μία αύξηση της τουριστικής πρόσβασης στο νομό Αιτωλοακαρνανίας καθώς το ταξίδι πλέον είναι ιδιαίτερα απλό χωρίς δυσκολίες. Φυσικά είναι απαραίτητο να αναφερθεί πως εντός του νομού οι δρόμοι δεν είναι τόσο σύγχρονοι με αποτέλεσμα η πρόσβαση να δυσκολεύει αρκετά όταν τουρίστες η και ντόπιοι πρέπει να μετακινηθούν εντός των ορίων του (Panagoroulos & Panagoroulos, 2015).

Καθώς γίνεται αναφορά στον τουρισμό δεν είναι δυνατόν να μη γίνει μνεία και στην πρόσβαση στο νομό Αιτωλοακαρνανίας μέσω αέρος. Στο νομό Πρεβέζης εδώ και χρόνια λειτουργεί το αεροδρόμιο του Ακτίου το οποίο μπορεί και δέχεται πτήσεις και από το εξωτερικό. Το αεροδρόμιο αυτό απέχει μόλις μία ώρα από το Αγρίνιο βοηθώντας έτσι την

πρόσβαση των τουριστών. Τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν πως από το 1994 μέχρι και το 2020 έχει υπάρξει μία ιδιαίτερα αυξημένη προσέλευση τουριστών προς το αεροδρόμιο του Ακτίου. Αυτό δίνει την ευκαιρία να σχολιαστεί πως ακόμη και το Αγρίνιο δύναται να αποτελέσει ένα σύγχρονο προορισμό στον οποίο θα καταφθάνουν τουρίστες από διάφορες περιοχές του κόσμου, αν υπάρξουν εκείνες οι αναγκαίες βελτιώσεις (Krabokoukis & Polysos, 2022).

Από πλευράς μεταφορών μέσω θαλάσσης οφείλει να σημειωθεί πως το λιμάνι του Αστακού αποτελεί ένα ιδιαίτερα χρήσιμο προς αυτόν τον σκοπό λιμάνι. Μάλιστα μέσω του συγκεκριμένου λιμανιού έχει παρατηρηθεί μία ιδιαίτερη αύξηση των αφίξεων και των αναχωρήσεων τουριστών δεδομένου του ότι έχει παρατηρηθεί και μία βελτίωση του οδικού δικτύου γύρω από αυτό προς μεγάλες πόλεις όπως το Αγρίνιο και το Μεσολόγγι (Panagoroulos & Panagoroulos, 2015).

Στοιχεία για το επιβατικό κοινό στο λιμάνι του Αστακού.					
Έτος	2014	2015	2016	2017	2018
Επιβάτες	47.205	43.047	54.764	74.722	57.046

Στοιχεία για το επιβατικό κοινό στο λιμάνι του Αστακού, πηγή [INSETE](#),

Αν εξαιρέσουμε τη θετική εξέλιξη των μεταφορών εντός του νομού παρατηρείται ένα μεγάλο μειονέκτημα. Τα διαθέσιμα μέσα μεταφοράς είναι ιδιαίτερα περιορισμένα δυσκολεύοντας τους τουρίστες να μετακινηθούν προς τις διάφορες περιοχές του νομού. Μάλιστα, πολλές φορές ακόμα και τα διαθέσιμα δρομολόγια φαίνεται να μειώνονται εξαιτίας διαφόρων συνθηκών όπως παρατηρήθηκε κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Βέβαια τα τελευταία δύο χρόνια έχει υπάρξει βελτίωση προς τις μετακινήσεις μέσω των μέσων μαζικής μεταφοράς αλλά και πάλι απαιτείται ιδιαίτερη μέριμνα ώστε να εξαλειφθούν όλα τα εμπόδια στις μετακινήσεις των τουριστών (Krabokoukis & Polysos, 2022).

Ένας βασικός λόγος που ο νομός Αιτωλοακαρνανίας δεν αποτελεί βασικό προορισμό τουριστών είναι η μη διαθέσιμες υπηρεσίες μεταφορών. Συγκεκριμένα η πρόσβαση στο νομό είναι ιδιαίτερα περιορισμένη καθώς ακόμη και τα μέσα μαζικής μεταφοράς δεν πραγματοποιούν συχνά δρομολόγια προς αυτόν. Τα διαθέσιμα δρομολόγια αφορούν κυρίως στα μεγάλα κέντρα της περιοχής αφήνοντας εκτός περιοχές οι οποίες θα μπορούσαν να λάβουν ιδιαίτερη τουριστική ανάπτυξη όπως είναι ο Αστακός ή η Βόνιτσα. Παράλληλα,

οφείλει να αναφερθεί πως δεν υπάρχουν διαθέσιμες υποδομές για την κατάλληλη τουριστική ανάπτυξη. Οι υπηρεσίες τουρισμού είναι ιδιαίτερα περιορισμένες ενώ ακόμη και τα διαθέσιμα καταλύματα και υπηρεσίες είναι ιδιαίτερα ελλιπή. Ο αριθμός τους είναι μικρός μην αφήνοντας περιθώρια για μεγάλη τουριστική ανάπτυξη με τον ερχομό μεγάλου αριθμού τουριστών (Krabokoukis & Polysos, 2022).

Λόγω της τρέχουσας κατάστασης που επικρατεί στις μεταφορές αλλά και στις υποδομές του νομού μπορεί να αξιολογηθεί το γεγονός πως ο τουρισμός δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος τα τελευταία χρόνια. Μάλιστα, τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν πως οι φυσικές ομορφιές δεν αρκούν ώστε να προσελκύσουν επισκέπτες είτε Έλληνες είτε του εξωτερικού. Διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν μάλιστα αυξομειώσεις στον ερχομό των τουριστών σε ξενοδοχεία του νομού γεγονός που αναδεικνύει την ανάγκη για ενίσχυση των υποδομών και των μεταφορών (Koutras, Panagopoulos, & Nikas, 2016).

Οφείλει να σημειωθεί πως από το 2013 και έπειτα το Αγρίνιο και η Ναύπακτος έχουν πραγματοποιήσει βελτιώσεις τις υποδομές και στις συνθήκες διαμονής στις περιοχές τους ώστε να αυξήσουν την προσέλευση τουριστών. Στις περιοχές αυτές πραγματοποιούνται οργανωμένες εκδρομές οι οποίες δεν αφορούν μόνο τις συγκεκριμένες πόλεις αλλά φέρνουν στο προσκήνιο και επιμέρους περιοχές γύρω από αυτές. Ξενοδοχεία υψηλών προδιαγραφών άρχισαν να κατασκευάζονται στο Αγρίνιο γεγονός που βοήθησε στην παρουσία πληρότητας ανά διαστήματα στην πόλη (Koutras, Panagopoulos, & Nikas, 2016). Ανάλογης έντασης βελτιώσεις στις υποδομές και τις μεταφορές παρατηρήθηκε και στην Ορεινή Ναυπακτία όπου πλέον πληθώρα τουριστών έρχονται να επισκεφτούν την περιοχή. Μάλιστα σε αυτή την περιοχή έχουν αναπτυχθεί ιδιαίτερα οι ξενοδοχειακές μονάδες ώστε να καλύπτουν απαιτήσεις υψηλών επιπέδων όλων των τουριστών. Δυστυχώς η ορεινή Ναυπακτία είναι ίσως η μοναδική ορεινή περιοχή του νομού που έδειξε τεράστια βελτίωση με τους υπόλοιπους να ακολουθούν πολύ πιο πίσω (Πριόβολος, 2004).

Αν και ως προς τον ανταγωνισμό η Αιτωλοακαρνανία φαίνεται να μένει πίσω από τους νομούς της Αχαΐας, της Ηλείας και της Πρεβέζης η αύξηση στις επισκέψεις των αρχαιολογικών χώρων και των μουσείων δίνει ελπίδες για συνεχή βελτίωση. Οι ασχολούμενοι με τον τουρισμό φαίνεται να έχουν κατανοήσει πως η Αιτωλοακαρνανία χρήζει βελτιώσεων ώστε να αποτελέσει όχι μόνο προορισμό τουρισμό γενικά αλλά αντίθετα και εναλλακτικού τουρισμού (Bitsiani & Kavoura, 2012).

Διανυκτερεύσεις στα ξενοδοχεία της Αιτωλοακαρνανίας					
Έτος	2013	2014	2015	2016	2017
Ημεδαποί	220.521	219.739	228.698	215.056	207.622
Αλλοδαποί	43.513	58.596	101.579	125.858	131.181
Σύνολο διανυκτερεύσεων	264.035	278.335	330.277	340.914	338.803
Μέσος όρος διανυκτερεύσεων	2,3 νύχτες	2,4 νύχτες	2,6 νύχτες	2,8 νύχτες	2,7 νύχτες

Διανυκτερεύσεις στα ξενοδοχεία της Αιτωλοακαρνανίας, πηγή: [ΕΛΣΤΑΤ](#),

ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΤΗΣ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΕΤΗ 2014-2018						
Π.Ε. ΑΙΤ ΩΛ ΟΑ ΚΑ ΡΝ ΑΝΙ ΑΣ	ΕΤΟΣ	2014	2015	2016	2017	2018
	ΜΟΥΣΕΙΑ	4.033	2.731	6.446	7.550	6.084
	ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ	4.492	3.812	14.150	20.210	21.892

Επισκεψιμότητα σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους Αιτωλοακαρνανίας 2014-2018,

Προτού ολοκληρωθεί το παρόν κεφάλαιο κρίνεται επιτακτικό να παρουσιαστούν εκείνα τα στοιχεία που θέτουν τις βάσεις του τουρισμού για όλο το νομό της Αιτωλοακαρνανίας. Αυτός ο νομός περιλαμβάνει πολλές τουριστικές ιδιαιτερότητες υπό την έννοια πως δίνονται οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη τόσο του μαζικού όσο και το εναλλακτικό τουρισμό. Αρχικά, σημείο αναφοράς αποτελούν περιοχές που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη ενότητα οι οποίες αποτελούν προστατευμένες περιβαλλοντικές ενότητες καθώς περιλαμβάνουν φυσικές και τεχνητές λίμνες, ποτάμια, λιμνοθάλασσες αλλά και ένα μεγάλο μήκος ακτογραμμών (Πριόβολος, 2004). Βέβαια, ιδιαίτερο στοιχείο της περιοχής είναι πως διαθέτει τα περισσότερα κάστρα από κάθε άλλο νομό της χώρας. Κάστρα μπορούν να βρεθούν τόσο στην πόλη της Ναυπάκτου, στη Βόνιτσα και την Παραβόλα. Φυσικά από την παρουσίαση των κάστρων δεν δύναται να λείπει και το κάστρο φρούριο που συναντάται στην ιστορική πόλη του Μεσολογγίου. Ειδικότερα, για το Μεσολόγγι οφείλει να αναφερθεί πως αποτελεί μία ιερή πόλη όχι μόνο για την ιστορία της αλλά και για το γεγονός πως βρίσκεται χτισμένη δίπλα στην ομώνυμη λιμνοθάλασσα. Η άμεση πρόσβαση σε αυτή δίνει δυνατότητες για ιδιαίτερα ταξίδια τα οποία συνδέονται και με γαστρονομικές εμπειρίες παρέχοντας έτσι επιπλέον προσφορά στους επισκέπτες (Panagoroulos & Panagoroulos, 2015).

Μέρος με ιδιαίτερη ομορφιά και ιδιόμορφη τοποθεσία είναι το Αιτωλικό. Το Αιτωλικό αποτελεί μία περιοχή η οποία είναι χτισμένη πάνω σε νησί το οποίο ενώνεται με δύο τοξωτές γέφυρες με το ηπειρωτικό μέρος του νομού. Η περιοχή αυτή έχει κερδίσει ιδιαίτερο ενδιαφέρον εξαιτίας αυτού του ιδιαίτερου χαρακτηριστικού των γεφυρών της καθώς πολλοί θεωρούν πως δεν αποτελεί νησί αλλά αναπόσπαστο κομμάτι της στεριάς (Koutras, Panagoroulos, & Nikas, 2016).

Η ορεινή Ναυπακτία έχει αποτελέσει εδώ και χρόνια μία περιοχή με ιδιαίτερο τουρισμό για τον νομό. Αποτελεί μία ιδιαίτερη επιλογή καθώς έρχεται να διαφοροποιηθεί από τα υπόλοιπα σημεία της Αιτωλοακαρνανίας. Φυσικά από την όλη αναφορά δεν δύναται να λείπει και η Ναύπακτος η οποία είναι χτισμένη μέσα σε ένα κάστρο. Κάθε επίσκεψη σε αυτή την πόλη έρχεται να θυμίσει κάτι από βγαλμένο από μία άλλη εποχή ενώ αποτελεί ένα προορισμό οποίος είναι σχετικά προσβάσιμος για τα δεδομένα του νομού (Bitsiani & Kanoura, 2012).

Περνώντας στις περιοχές που βρέχονται από θάλασσα κρίνεται σημαντικό να γίνει μία μνεία στον Αστακό και τον Μύτικα. Οι περιοχές αυτές βρέχονται από το Ιόνιο πέλαγος ενώ μπορούν να προσφέρουν ιδιαίτερες παραλίες για κάθε επισκέπτη. Μία ακόμη περιοχή με σπουδαία παρουσία για τον νομό αποτελεί η Αμφιλοχία στην οποία κάθε επισκέπτης μπορεί να απολαύσει φρέσκο ψάρι αλλά και όμορφες τοποθεσίες για να χαρεί τη θάλασσα (Polyzos & Arabatzis, 2006).

Τελειώνοντας δεν μπορεί να μην σχολιαστεί και η πόλη του Αγρινίου. Αποτελεί τη μεγαλύτερη σε έκταση και πληθυσμό πόλη του νομού. Σε αυτή ιδιαίτερα επισκέψιμα είναι το αρχαιολογικό μουσείο αλλά και κάποιες παλιές καπναποθήκες οι οποίες αποτελούν αντικείμενο θαυμασμού για τους επισκέπτες. Φυσικά στην πόλη αυτή βρίσκονται και καταστήματα τα οποία μπορούν να καλύψουν τις απαιτήσεις κάθε αγοραστή όπως και διάφορα ξενοδοχεία και κέντρα διασκέδασης κατάλληλα για κάθε τουριστική επίσκεψη που αποσκοπεί στην διασκέδαση (Panagoroulos & Panagoroulos, 2015).

Εναλλακτικές μορφές τουρισμού στο νομό.

Μέσα από την ανάλυση της διαθέσιμης βιβλιογραφίας μπορεί να γίνει κατανοητό πως ο Νομός Αιτωλοακαρνανίας προσφέρει ευκαιρίες όχι μόνο για μαζικό τουρισμό, κάτι φυσικά

που χρήζει βελτίωσης, αλλά και για εναλλακτικό. Συγκεκριμένα, στις διάφορες πόλεις του νομού μπορεί να παρατηρηθούν εναλλακτικές μορφές αυτού καθώς προωθείται έντονα ο θρησκευτικός τουρισμός, ο πολιτιστικός τουρισμός, ο αγροτουρισμός αλλά και ο οικοτουρισμός. Ξεκινώντας από τον πολιτιστικό εναλλακτικό τουρισμό οφείλει να σημειωθεί πως αυτός παρατηρείται ιδιαίτερα έντονα στις πόλεις του Μεσολογγίου και της Ναυπάκτου. Σε αυτές τις περιοχές μεγάλο μέρος τουριστών έρχονται ετησίως ώστε να έρθουν σε επαφή με τα γεγονότα και τις εξελίξεις που έλαβαν χώρα χρόνια πριν. Σημειώνεται πως τα στοιχεία αυτά που προέρχονται αποκλειστικά από Έλληνες τουρίστες (Καλοκάρδου & Κραντονέλλης, 2005). Σε έρευνες που πραγματοποιήθηκαν έχοντας ως δείγμα τουρίστες του εξωτερικού διαπιστώθηκε πως αυτοί δεν γνωρίζουν τα ιστορικά γεγονότα που έλαβαν χώρα στις περιοχές αυτές μην μπορώντας έτσι να ταυτιστούν με τη μορφή του πολιτιστικού τουρισμού. Βέβαια στις περιπτώσεις που οι τουρίστες όντως αντιλήφθηκαν το ότι έλαβε χώρα ιδιαίτερα στο Μεσολόγγι έδειξαν μία τάση να επιθυμούν να μάθουν περισσότερα για αυτό γεγονός που ίσως μπορεί να τους εντάξει και στα πλαίσια του εναλλακτικού τουρισμού (Λινάρδου, 2008).

Μία ακόμη μορφή εναλλακτικού τουρισμού που φάνηκε να αναπτύσσεται ιδιαίτερα στο νομό Αιτωλοακαρνανίας αφορά το θρησκευτικό τουρισμό. Οφείλει να σημειωθεί πως εντός του νομού μπορούν να βρεθούν πάρα πολλά μοναστήρια και ξωκλήσια τα οποία παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους λάτρεις του θρησκευτικού τουρισμού. Εξαιτίας αυτό το πλήθος έχει παρατηρηθεί από το 2000 και έπειτα μία αύξηση του θρησκευτικού τουρισμού. Βέβαια και σε αυτή την περίπτωση του εναλλακτικού τουρισμού οι τουρίστες προέρχονται κυρίως από την Ελλάδα και όχι από το εξωτερικό κάτι που αιτιολογείται με απόλυτη λογική. Αυτοί οι χώροι θρησκευτικού ενδιαφέροντος συσχετίζονται άμεσα με το χριστιανισμό. Επομένως τουρίστες του εξωτερικού οι οποίοι ίσως δεν ασπάζονται την ίδια θρησκεία δεν φέρουν και το αντίστοιχο ενδιαφέρον για αυτούς τους χώρους (Καλοκάρδου & Κραντονέλλης, 2005).

Ένα σημείο που οφείλει να αναφερθεί είναι πως τόσο ο πολιτισμικός τουρισμός όσο και ο θρησκευτικός παρατηρείται σε όλη τη διάρκεια του χρόνου. Με άλλα λόγια, τουρίστες έρχονται στο νομό Αιτωλοακαρνανίας για να επισκεφτούν χώρους πολιτιστικού και θρησκευτικού ενδιαφέροντος όχι μόνο κατά τη διάρκεια της καλοκαιρινής σεζόν αλλά και τον χειμώνα με την τουριστική αξιοποίηση διαφόρων τριημέρων. Φυσικά ο αριθμός τους δεν είναι ιδιαίτερα μεγάλος αλλά η όποια αύξηση έχει παρατηρηθεί δίνουν την ελπίδα πως μπορεί να υπάρξει βελτίωση και σε αυτό τον τομέα της επισκεψιμότητας (Λινάρδου, 2008).

Ένα είδος εναλλακτικού τουρισμού που παρατηρείται κυρίως κατά την καλοκαιρινή σεζόν είναι ο τουρισμός που σχετίζεται άμεσα με τη θάλασσα. Αν και αυτό το είδος εναλλακτικού τουρισμού μπορεί να συνδεθεί άμεσα με τον μαζικό τουρισμό παρατηρούνται κάποιες βασικές διαφορές. Πιο αναλυτικά, οι τουρίστες δεν έρχονται αποκλειστικά για να διαμείνουν σε ένα παραθαλάσσιο χωριό ή πόλη του νομού ώστε να μπορούν καθημερινά να επισκέπτονται μία συγκεκριμένη παραλία. Αντίθετα έρχονται να συνδυάσουν τις καλοκαιρινές τους διακοπές με θαλάσσια σπορ το οποίο πραγματοποιούνται σε διάφορες παραλίες ειδικότερα προς τη μεριά του Αστακού. Το γεγονός πως αυτές οι παραλίες βρίσκονται στα ανοιχτά του Ιονίου πελάγους δημιουργεί κατάλληλες συνθήκες για πολλά θαλάσσια σπορ τα οποία χρειάζονται τον άνεμο. Επομένως τουρίστες που ενδιαφέρονται για αυτά επισκέπτονται τα μέρη της Αιτωλοακαρνανίας ώστε να απολαύσουν ευχάριστες στιγμές κατά την διάρκεια των διακοπών τους (Κομίλης, 2001).

Βέβαια για αυτά τα μέρη έχει παρατηρηθεί και μία ακόμη τάση. Αυτή αφορά και τον γαστρονομικό τουρισμό. Καθώς στον Αμβρακικό κόλπο αλλά και σε πολλές άλλες περιοχές της Δυτικής Ελλάδας παρατηρούνται πλούσια είδη ψαριών και γαρίδας πολλοί τουρίστες έρχονται να επισκεφθούν τα μέρη αυτά για να απολαύσουν τη μοναδική μαγειρική και τα ντόπια πιάτα τα οποία έχουν ως βασικά του συστατικό τα υλικά αυτά. Στην περιοχή του Αιτωλικού ο εν λόγω τουρισμός παρατηρεί ιδιαίτερη άνθηση τα τελευταία χρόνια κάτι που αποδεικνύεται και από το πλήθος τουριστικών μονάδων που έχουν δημιουργηθεί. Μάλιστα οι περισσότερες από αυτές τις τουριστικές μονάδες συνδυάζονται και με εστιατόρια καθώς η επιχειρηματικότητα της περιοχής έχει αντιληφθεί πως ο γαστρονομικός τουρισμός μπορεί να τους ωφελήσει ιδιαίτερα ως προς την ανάπτυξή του (Κομίλης, 2001).

Ιδιαίτερη αύξηση η οποία παρατηρείται σε όλο τον νομό σχετίζεται άμεσα με τον οικοτουρισμό. Πιο αναλυτικά, οι πολλές περιοχές περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος που υπάρχουν στην Αιτωλοακαρνανία έχουν προσεγγίσει τα τελευταία χρόνια πλήθος τουριστών οι οποίοι στην παρούσα περίπτωση δεν είναι μόνο από την Ελλάδα αλλά έρχονται και από το εξωτερικό. Δεδομένου του ότι λίμνες ποτάμια και λιμνοθάλασσες του νομού έχουν ενταχθεί στο Natura 2000 έχει γίνει αντιληπτό πως όλο και περισσότεροι τουρίστες επιθυμούν να επισκεφθούν τα μέρη αυτά. Μάλιστα πολλοί από αυτούς παρακινούνται να τα επισκεφθούν άμεσα από την περιβαλλοντική κρίση που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια σε όλο τον κόσμο. Οι τουρίστες δηλαδή επιθυμούν να έρθουν σε επαφή με μέρη περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος μέσα σε μία προσπάθεια να μη χάσουν την ευκαιρία να το απολαύσουν. Βέβαια και στην περίπτωση αυτή ο τουρισμός βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση

με την καλοκαιρινή σεζόν κάτι που δημιουργεί δυσκολίες κατά τους χειμερινούς μήνες (Πριόβολος, 2004).

Τόσο οι παραθαλάσσιες περιοχές όσο και οι περιοχές περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος τείνουν να ερημώνουν το χειμώνα. Ξενοδοχειακές μονάδες κλείνουν ενώ για τους τουρίστες που επιθυμούν την επίσκεψη εκτός σεζόν δημιουργούνται επιπρόσθετα εμπόδια. Δεν υπάρχουν διαθέσιμες οι απαραίτητες υποδομές ενώ πολλές φορές και οι μεταφορές παύουν. Τα μέσα μαζικής μεταφοράς δεν πραγματοποιούν δρομολόγια προς αυτούς τους προορισμούς κατά τους χειμερινούς μήνες κάτι βέβαια που μπορεί να αξιολογηθεί και από τα καιρικά φαινόμενα. Ένας προορισμός που βρίσκεται στα ορεινά του νομού δεν μπορεί να είναι προσβάσιμος στην καρδιά το χειμώνα λόγω των χαμηλών θερμοκρασιών αλλά και των καιρικών συνθηκών που μπορούν να δημιουργήσουν ιδιαίτερα εμπόδια (Πριόβολος, 2004).

Μία άνηση μικρότερης έντασης παρατηρείται τα τελευταία χρόνια και στον αγροτουρισμό. Πολλοί τουρίστες καταφθάνουν κυρίως στη Ναύπακτο ώστε να έρθουν σε επαφή με τις παράγωγες καπνού και δημητριακών. Ειδικά η καπνοπαραγωγή έχει κερδίσει ιδιαίτερο ενδιαφέρον τα τελευταία χρόνια καθώς συνδέεται με ιδιαίτερες συνθήκες ώστε να μπορέσει αυτή να αναπτυχθεί. Τουρίστες που ενδιαφέρονται σε αυτό το κομμάτι παραγωγής επιθυμούν να επισκεφτούν τις περιοχές της Αιτωλοακαρνανίας ώστε να διαπιστώσουν και πρακτικά πώς μπορεί να υπάρξει αποτελεσματική παραγωγή καπνού (Κομίλης, 2001).

Τελειώνοντας, αξίζει να αναφερθεί μία ιδιαίτερη μορφή εναλλακτικού τουρισμού που παρατηρείται στο νομό, η οποία είναι ο συνεδριακός τουρισμός. Από το 2019 και έπειτα στην πόλη του Αγρινίου αλλά και του Μεσολογγίου έχουν λάβει χώρα διάφορα συνέδρια τα οποία προσελκύουν τουρίστες σε όλη τη διάρκεια χρόνου. Τόσο η τοπική αυτοδιοίκηση όσο και η εθνική τουριστική πολιτική έχουν κρίνει απαραίτητο περιοχές με χαμηλό τουριστικό ποσοστό να αποτελούν σημεία πραγματοποίηση συνεδρίων. Έτσι στο Αγρίνιο και στο Μεσολόγγι ειδικά στο πρώτο έχουν πραγματοποιηθεί τα τελευταία χρόνια πολλά συνέδρια ποικίλου χαρακτήρα. Πιο αναλυτικά, έχουν λάβει χώρα συνέδρια περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος, δημοσιογραφίας αλλά και οικονομίας με σκοπό την προσέλκυση ατόμων στην τοπική αγορά (Φάρσαρη & Σωτηριάδης, 2009).

Φυσικά, στα πλαίσια του συνεδριακού τουρισμού αφήνονται εκτός συζήτησης περιοχές εκτός των μεγάλων αστικών κέντρων του νομού τα οποία θα μπορούσαν να κεντρίσουν το ενδιαφέρον των τουριστών οι οποίοι πιθανώς να επέστρεφαν και σε δεύτερο χρόνο εκεί για επίσκεψη. Σπάνια ο συνεδριακός τουρισμός συνδυάζεται και με άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού με τη χρήση εξορμήσεων και οργανωμένων εκδρομών λόγω του περιορισμένου χρόνου που αυτά λαμβάνουν χώρα. Ένα μικρό ποσοστό των ατόμων που παρακολουθούν συνεδρία στο νομό Αιτωλοακαρνανίας επιστρέφουν άμεσα ώστε να επισκεφτούν και τα υπόλοιπα μέρη του νομού χωρίς όμως αυτό να δηλώνει πως δεν υπάρχουν και εκείνα τα άτομα που όντως επιστρέφουν ώστε να μπορέσουν να πραγματοποιήσουν περιήγηση σε όλες τις περιοχές ενδιαφέροντος που υπάρχουν σε αυτόν (Φάρσαρη & Σωτηριάδης, 2009).

Τουρισμός , οικονομία και τοπική ανάπτυξη.

Μέσα από την παρουσίαση των βασικών τύπων εναλλακτικού τουρισμού που παρατηρούνται στο νομό Αιτωλοακαρνανίας διαπιστώνεται πως μπορούν να γίνουν αντιληπτά κάποια οφέλη για την ευρύτερη κοινωνία αυτού. Οι τουριστικές βιομηχανίες όπως ο οικοτουρισμός γίνονται εργαλείο για τις αναπτυσσόμενες περιοχές του. Λόγω της συνεισφοράς της στους οικονομικούς τομείς, ειδικότερα στη χάραξη πολιτικών, τη δημιουργία προγραμμάτων και έργων που είναι χρήσιμα για την ανάπτυξη της ατζέντας για τη φτώχεια. Η αιτία αυτών βρίσκεται στο γεγονός πως ο εναλλακτικός τουρισμός συμβάλλει ουσιαστικά στη στήριξη των οικονομικών οφελών των περιοχών υποδοχής. Η υποστήριξη επιτυγχάνεται μέσω της ανάπτυξης επενδύσεων, της παροχής άμεσης και έμμεσης απασχόλησης στον τουριστικό τομέα και της δημιουργίας προϊόντων για πώληση. Ομοίως, η ανάπτυξη του τουρισμού προσφέρει την ευκαιρία συμμετοχής σε μικρές επιχειρήσεις

πουλώντας τρόφιμα, ποτά και χειροτεχνίες, προωθώντας την πολιτιστική ψυχαγωγία και παρέχοντας εισροές για την υποστήριξη των εγκαταστάσεων (Bitsiani & Kavoura, 2012).

Η αυξανόμενη ζήτηση για παροχή καταλυμάτων και καταστημάτων τροφίμων και ποτών (δηλαδή ξενοδοχεία, μοτέλ και ξενώνες) και η δημιουργία εσόδων για επιχειρήσεις λιανικής και διάφορες υπηρεσίες (π.χ. ιατρικά, τραπεζικά, καταστήματα με σουβενίρ και τουριστικά αξιοθέατα) είναι επίσης κάποια δείγματα από τα οικονομικά οφέλη του εναλλακτικού τουρισμού στην περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας. Ωστόσο, για να υποστηριχθούν τα παραπάνω πιθανά οφέλη, η ζήτηση για ανάπτυξη της οικονομίας εξαρτάται ουσιαστικά από υποδομές και για την υποστήριξη της μικρής επιχείρησης. Παράλληλα, απαιτούνται ισχυρές παρεμβάσεις πολιτικών για την αύξηση της πρόσβασής, για απόκτηση κεφαλαίων από χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, καθώς και για την υποστήριξη του τουριστικού μάρκετινγκ (Bitsiani & Kavoura, 2012).

Ένα επιπλέον θετικό που σχετίζεται άμεσα με τις μορφές εναλλακτικού τουρισμού που παρατηρούνται στο νομό Αιτωλοακαρνανίας αφορά τη βελτίωση στις υποδομές και τις μεταφορές του νομού. Πιο αναλυτικά, έχει παρατηρηθεί πως στις περιοχές που παρατηρείται αύξηση του εναλλακτικού τουρισμού υπάρχει ιδιωτική πρωτοβουλία για τη βελτίωση των υποδομών τους. Όλο και περισσότεροι ιδιώτες προσπαθούν να διαμορφώσουν κατάλληλα την περιοχή τους έτσι ώστε να υπάρχουν οι κατάλληλες ξενοδοχειακές μονάδες για όλους τους επισκέπτες. Έχει παρατηρηθεί αναπαλαίωση παλαιών κτιρίων που υπάρχουν σε αυτά ενώ διατηρεί την παραδοσιακή αρχιτεκτονική ώστε να δώσουν σε κάθε επισκέπτη μία ιδέα του πώς ήταν η ζωή στα μέρη αυτά πριν παρουσιαστεί η γενικότερη ανάπτυξη. Αρχοντικά εξακολουθούν να υπάρχουν με μία αναπαλαίωση ενώ όλο και περισσότεροι κάτοικοι χρησιμοποιούν τα πατρικά τους σπίτια ώστε να διαμορφωθούν μικροί ξενώνες που μπορούν να φιλοξενήσουν τουρίστες (Polyzos & Arabatzis, 2006).

Οι τουρίστες από τη δική τους μεριά βλέπουν θετικά την επίσκεψη χώρων στους οποίους μπορούν να νιώσουν μία πιο γνήσια εμπειρία του τρόπου ζωής στις περιοχές όπου επισκέπτονται. Μάλιστα ειδικά οι ξένοι τουρίστες είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν παραπάνω ώστε να λάβουν ένα κομμάτι από την όλη εμπειρία. Για τους Έλληνες τουρίστες παρατηρείται η προσπάθεια να απολαύσουν πιο οικονομικές διακοπές γεγονός που συνδέεται άμεσα με τις δυσκολίες της οικονομίας που έχουν παρατηρηθεί στη χώρα τα τελευταία χρόνια (Polyzos & Arabatzis, 2006).

Από πλευράς μεταφορών παρατηρείται μία αύξηση των δρομολογίων κυρίως κατά τους καλοκαιρινούς όμως μήνες. Δρομολόγια είτε από τουριστικά γραφεία είτε από δημόσιες δομές πραγματοποιούνται προς προορισμούς εναλλακτικού ενδιαφέροντος ενώ ειδικότερα τα πρώτα πραγματοποιούν καθημερινές εξορμήσεις είτε σε παραλίες είτε σε αρχαιολογικούς χώρους της περιοχής. Ειδικότερα στη Ναύπακτο πραγματοποιούνται καθημερινές εξορμήσεις από πολλές πόλεις της Αιτωλοακαρνανίας ώστε οι επισκέπτες να μπορέσουν να επισκεφτούν έναν χώρο ο οποίος φέρει κάτι από παλιά εποχή εξαιτίας του Κάστρου που υπάρχει στην πόλη (Polyzos & Arabatzis, 2006).

Ανάλογες καθημερινές εξορμήσεις κατά τους καλοκαιρινούς μήνες παρατηρούνται και στο Μεσολόγγι και το Πάρκο των Ηρώων. Καθώς το πάρκο έχει συνδεθεί άμεσα με την επανάσταση του 1821 και την έξοδο του Μεσολογγίου τουριστικά γραφεία παρουσιάζουν την επιθυμία να προσελκύσουν τουρίστες στο χώρο αυτό. Μάλιστα με τη βελτίωση των καιρικών συνθηκών παρατηρείται και μία αύξηση εκδρομών από πλευράς σχολείων με πολλούς μαθητές να επισκέπτονται το πάρκο των ηρώων, ώστε να μάθουν την ιστορία πίσω από αυτό. Σε κάθε περίπτωση όμως ακόμη και με αυτή των τουριστών μπορεί να αυξήσει τα έσοδα της περιοχής καθώς και αυτοί παρουσιάζουν μία τάση να διασκεδάσουν στο χώρο που επισκέπτονται (Λινάρδου, 2008). Ειδικότερα για το Μεσολόγγι έχει παρατηρηθεί πως πλέον παρουσιάζεται και μία γενικότερη άνθηση της περιοχής. Τουριστικά γραφεία αυξάνονται ενώ γνώστες της ιστορίας προσλαμβάνονται από τις αρχαιολογικές υπηρεσίες ώστε να μπορέσουν να παρουσιάσουν αντικειμενικά τα γεγονότα πίσω από το πάρκο και τους ήρωες του. Αυτή η εξέλιξη του τουρισμού δεν βοηθάει μόνο τους Έλληνες επισκέπτες αλλά και τους ξένους οι οποίοι μαθαίνοντας για την ιστορία μπορούν να παρουσιάσουν την επιθυμία να επισκεφτούν ξανά την όλη περιοχή (Λινάρδου, 2008).

Φυσικά, ανάμεσα στα θετικά του εναλλακτικού τουρισμού στο νομό της Αιτωλοακαρνανίας είναι και η οικονομική ανάπτυξη της περιοχής. Η αύξηση των τουριστικών επιλογών έχει αυξήσει και την εισροή χρημάτων στην περιοχή. Με αυτή την αύξηση των εσόδων η τοπική κοινωνία έχει τη δυνατότητα να βελτιώσει ολόκληρη την υποδομή της. Πιο αναλυτικά ειδικά μεταξύ των μεγάλων πόλεων δημιουργήθηκαν νέοι δρόμοι οι οποίοι βελτίωσαν την μετακίνηση όχι μόνο των τουριστών αλλά και των πολιτών. Φυσικά, και η κρατική πρωτοβουλία να κατασκευάσει αυτοκινητόδρομους υψηλών προδιαγραφών βελτίωσε την όλη κατάσταση αλλά σε κάθε περίπτωση η τουριστική εξέλιξη συνετέλεσε ώστε και η τοπική κοινωνία αναλάβει δράση και να κινητοποιηθεί υπέρ αυτού του σκοπού. Όλο και περισσότερη προσπάθεια για τη βελτίωση των υποδομών έλαβε χώρα ενώ ακόμη και σήμερα

ορεινά χωριά λαμβάνουν δράση ώστε να βελτιώσουν τις υποδομές τους (Bitsani & Kanoura, 2012).

Τέλος ένα θετικό, που παρατηρείται στο νομό Αιτωλοακαρνανίας με την εμφάνιση του εναλλακτικού τουρισμού είναι η μείωση των ποσοστών διαφυγής νέων. Εξηγώντας την παραπάνω δήλωση εννοείται πως όλο και λιγότεροι νέοι επιθυμούν να φύγουν από τον τόπο τους ώστε να αναζητήσουν μία νέα θέση εργασίας. Το γεγονός πως ο τουρισμός στην περιοχή αποτελεί ένα εξελισσόμενο φαινόμενο δίνει στους νέους μία δυνατότητα να ασχοληθούν με τις τουριστικές επιχειρήσεις και κυρίως να βρουν νέες μεθόδους για την προσέλκυση τουριστών. Οι δικές τους ιδέες και η δική τους επιχειρηματικότητα είναι σε θέση να προκαλέσει μία γενικότερη αύξηση ενώ την ίδια στιγμή μειώνεται εκείνη η τάση του νομού να αποτελείται από άτομα με μεγαλύτερη ηλικία χωρίς την πρόθεση να αλλάξουν. Η εξέλιξη είναι κάτι πολύ εφικτό για την περιοχή καθώς η νεανική επιχειρηματικότητα μπορεί να δώσει λύση σε προβλήματα που παρατηρούνται. Εξάλλου δεν πρέπει να λησμονιέται πως έχουν τη δυνατότητα να λαμβάνουν και κρατικά βοηθήματα όπως επιχορηγήσεις ώστε να δημιουργήσουν νέες υποδομές αλλά και επιχειρήσεις γύρω από τον τουρισμό ώστε να βοηθήσουν τόσο τη δική τους οικονομική κατάσταση όσο και να ενισχύσουν το τόπο τους (Φάρσαρη & Σωτηριάδης, 2009).

Την ίδια στιγμή οι νέες ξενοδοχειακές μονάδες που διαμορφώθηκαν βοήθησαν στην μείωση της ανεργίας στην περιοχή. Ακόμη και σε εποχιακό επίπεδο πολλοί κάτοικοι της Αιτωλοακαρνανίας είχαν τη δυνατότητα να εργαστούν σε ξενοδοχειακές μονάδες και εστιατόρια ώστε να καλύψουν μεγάλο μέρος των εσόδων τους. Φυσικά αυτό το μέτρο βοήθησε κυρίως στη μείωση της νεανικής ανεργίας αλλά σε κάθε περίπτωση αυτή η άντληση έχει θετικό αντίκτυπο στη γενικότερη οικονομία (Bitsiani & Kanoura, 2012). Επιπλέον με την αύξηση του εναλλακτικού τουρισμού όλο και περισσότεροι κάτοικοι της Αιτωλοακαρνανίας προσπάθησαν με δική τους ευθύνη να εμπλέκουν την τουριστική ανάπτυξη. Η παραχώρηση δικών τους χώρων για διαμονή τουριστών αύξησε και το προσωπικό τους εισόδημα ενώ διευκόλυνε και την περιβαλλοντική υπόσταση της περιοχής. Δεν χτίστηκαν μεγάλες μονάδες οι οποίες θα δημιουργούσαν επιπρόσθετο βάρος στο περιβάλλον αλλά αντίθετα αξιοποιήθηκαν χώροι οι οποίοι είχαν διαμορφωθεί στην περιοχή (Καλοκάρδου & Κραντονέλλης, 2005).

Οφείλει να σημειωθεί πως στο νομό έλαβαν χώρα διαφορετικές εργασίες ώστε να μπορούν να υπάρχουν οι κατάλληλες συνθήκες διαβίωσης για όλους. Το αποχετευτικό σύστημα αλλά και το σύστημα ύδρευσης βελτιώθηκαν έτσι ώστε όλοι όσοι εισέρχονται στον νομό έχουν τη

δυνατότητα να απολαύσουν κάθε στιγμή της καθημερινότητάς τους. Το καθαρό νερό και η δυνατότητα πρόσβασης σε αυτό ανά πάσα ώρα και στιγμή αποτέλεσε ένα παραπάνω στοιχείο για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων και των τουριστών της Αιτωλοακαρνανίας (Καλοκάρδου & Κραντονέλλης, 2005).

Σε αυτό το σημείο κρίνεται απαραίτητο να ειπωθεί πως εναλλακτικός τουρισμός βοήθησε και στην προστασία του περιβάλλοντος της περιοχής της Αιτωλοακαρνανίας. Συγκεκριμένα το γεγονός πως έχει προσελκύσει ιδιαίτερο ποσοστό οικοτουρισμού έδειξε στους κατοίκους της περιοχής πως πρέπει να φροντίσουν τις τεχνητές λίμνες αλλά και τις φυσικές και την θάλασσες που υπάρχουν σε όλο το νομό. Αυτή η γνωστοποίηση της νέας πεποίθησης γύρω από την ζωή των κατοίκων της Αιτωλοακαρνανίας απέδειξε πως πρέπει να υπάρξουν νέες νομοθεσίες προς διαφύλαξη των φυσικών πόρων (Πριόβολος, 2004). Η προστασία από περιβαλλοντικές επιβαρύνσεις έχει γίνει ιδιαίτερα αυστηρή με πρόστιμα τα οποία πρέπει να δίνονται σε κάθε παραβάτη. Όπως είναι αναμενόμενο, μία τέτοια εξέλιξη έχει βοηθήσει τους πολίτες να γίνουν πιο υπεύθυνοι. Αναγνωρίζουν τη σημασία της προστασίας του περιβάλλοντος αλλά και της φροντίδας του δικού τους τόπου. Δεν δέχονται τίποτα ως δεδομένο και για αυτό φροντίζουν ώστε η καθαριότητα και η προστασία του περιβάλλοντος να αποτελεί βασική μέριμνα όλων (Κομίλης, 2001).

Αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού στην τοπική κοινωνία .

Ο κοινωνικός αντίκτυπος είναι η βασική επίδραση του εναλλακτικού τουρισμού στην περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας. Ο τουρισμός, ως ανθρώπινη δραστηριότητα έχει μεγάλο αντίκτυπο επίσης καθώς επηρεάζει το περιβάλλον, την οικονομία, την κοινωνία και τον πολιτισμό. Η κοινωνική και πολιτισμική επίδραση συνεπάγεται τις κοινωνικές αλλαγές στη ζωή των ατόμων της περιοχής, τις βελτιώσεις στη βάση, τις αλλαγές στον τρόπο ζωής κ.λπ. Ο οικονομικός αντίκτυπος μπορεί να μετρηθεί όσον αφορά τα μειονεκτήματα που σχετίζονται με τα χρήματα και την διαφυγή κερδών εκτός του νομού (Πριόβολος, 2004). Από την άλλη, ο πρώτος αρνητικός αντίκτυπος είναι η ανάρμοστη συμπεριφορά που κάποιων τουριστών στην περιοχή. Πολλοί κάτοικοι της Αιτωλοακαρνανίας ειδικότερα των περιοχών που δεν είχαν συνηθίσει την παρουσία τουριστών στην κοινωνία τους είναι πιθανόν να ενοχληθούν από κάποιες πράξεις τους. Η καθημερινότητα των τουριστών με τις συνήθειές τους μπορεί να βρίσκεται πολύ μακριά από αυτή που είναι συνηθισμένη για την περιοχή με αποτέλεσμα να δημιουργούνται πιο εύκολα εντάσεις. Φυσικά αυτές οι εντάσεις δεν επηρεάζουν μόνο τους πολίτες αλλά και τους τουρίστες οι οποίοι διαμορφώνουν μία αρνητική αντίληψη γύρω από

την κοινωνία της Αιτωλοακαρνανίας. Όπως είναι αναμενόμενο η επιλογή της Αιτωλοακαρνανίας για αυτούς ως ένας τουριστικός προορισμός περιορίζεται με αποτέλεσμα να επηρεάζεται και η οικονομία της περιοχής (Polyzos & Arabatzis, 2006).

Οφείλει να αναφερθεί πως με την αύξηση των τουριστών υπάρχουν πολλές φορές και ξεσπάσματα βίαιων συμπεριφορών. Εδώ δεν γίνεται αναφορά μόνο σε καβγάδες αλλά και δράσεις οι οποίες δεν μπορούν να θεωρηθούν ως νόμιμες. Υπάρχουν άτομα που οδηγούνται σε κλοπές καθώς γνωρίζουν πως οι τουρίστες ερχόμενοι στον νομό φέρνουν μαζί τους χρήματα για να ξοδέψουν. Αυτή η κλοπή δεν έχει μόνο την κλασική της έννοια. Μία είδους κλοπή μπορεί να θεωρηθεί όταν οι ντόπιοι αυξάνουν τις τιμές του σε προϊόντα, αγαθά και υπηρεσίες ώστε να κερδίσουν περισσότερα από τους τουρίστες. Αυτή είναι η μη ηθική συμπεριφορά αυξάνει την εκμετάλλευση των τουριστών ενώ πολλές φορές οι τελευταίοι αντιλαμβανόμενοι τα όσα λαμβάνουν χώρα φεύγουν δυσαρεστημένοι από τον προορισμό. Σε κάθε περίπτωση η διαφήμιση που αυτοί τελικά θα πραγματοποιήσουν δεν θα είναι θετική για τον νομό της Αιτωλοακαρνανίας (Polyzos & Arabatzis, 2006).

Ένα ακόμη αρνητικό συνδέεται με την εποχικότητα της εργασίας. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως πολλές τουριστικές επιχειρήσεις που δημιουργήθηκαν για να καλύψουν τις απαιτήσεις του εναλλακτικού τουρισμού προσλαμβάνουν νέους κατά τους μήνες με υψηλή τουριστική παρουσία στο νομό. Αν και με αυτή την αύξηση των θέσεων εργασίας μειώνεται το επίπεδο της ανεργίας και της φτώχειας πολλές φορές οι μισθοί δεν είναι ικανοποιητικοί. Το εργατικό δυναμικό συνήθως πληρώνεται πολύ λιγότερο από το αναμενόμενο ενώ πολλές φορές δεν δίνονται ούτε και άδειες οι οποίες θεσμικά είναι δικές τους. Παρατηρείται με άλλα λόγια μία εκμετάλλευση των εργαζομένων προς όφελος του κέρδους από τον τουρισμό (Bitsiani & Kavoura, 2012).

Μία ακόμη αρνητική επίπτωση αφορά την αντίληψη πάνω στην ιστορία της περιοχής. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω σε πολλές επιμέρους περιοχές του νομού Αιτωλοακαρνανίας πραγματοποιούνται ξεναγήσεις οι οποίες έρχονται να συνδέσουν τους τουρίστες με την τοπική ιστορία αλλά και την ιστορία του έθνους. Πολλές φορές οι τουρίστες δεν συμμετέχουν σε οργανωμένες ξεναγήσεις με αποτέλεσμα να μην κατανοούν πλήρως τα όσα αντιπροσωπεύουν τα διάφορα μνημεία και οι ιστορικοί χώροι. Αν και με την απλή λογική αυτή η συνέπεια μπορεί να μη θεωρηθεί ιδιαίτερα επιβλαβής δεν πρέπει να λησμονούμε πως η ελλιπής κατανόηση μπορεί να δημιουργήσει παρανοήσεις (Καλοκάρδου & Κραντονέλλης, 2005). Οι τουρίστες δεν αντιλαμβάνονται πλήρως τα όσα είχαν λάβει χώρα

στον εκάστοτε τόπο με αποτέλεσμα να αποκτούν παρανοήσεις γύρω από τα ιστορικά γεγονότα της περιοχής. Οι ντόπιοι κάτοικοι εκ των πραγμάτων δεν είναι ευχαριστημένοι με αυτή τη συνθήκη με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένα αρνητικό κλίμα απέναντι στους τουρίστες ειδικότερα αυτούς που προέρχονται από το εξωτερικό. Η τοπική πρωτοβουλία να απομακρύνει τους ξένους τουρίστες έτσι ώστε να διαφυλάξει την ιστορία του τόπου του αλλά και τον πολιτισμό του. Βέβαια αυτός ο αντίκτυπος δεν έχει άμεση σύνδεση με το θρησκευτικό τουρισμό καθώς τις περισσότερες φορές, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι επισκέπτες των μοναστηριών και των εκκλησιών είναι Έλληνες με κοινή θρησκεία και πεποιθήσεις (Liargovas, Giannias, & Konstandopoulos, 2007).

Ένα στοιχείο αρνητικής επίδρασης του εναλλακτικού τουρισμού στην Αιτωλοακαρνανία έρχεται να συνδεθεί κυρίως με τους Έλληνες τουρίστες. Καθώς πολλοί Έλληνες επηρεάζονται ιδιαίτερα από πολιτικές πεποιθήσεις και κατευθύνσεις που τα κόμματα παρέχουν και είναι πιθανό να προχωρήσουν σε βανδαλισμούς και καταστροφές σε χώρους ιστορικής σημασίας. Αν και τις περισσότερες φορές υπάρχει φύλαξη, έχουν παρατηρηθεί και στο πάρκο των ηρώων καταστροφές όπως η χρήση μπογιάς σε αγάλματα. Επιπλέον δεν λείπουν οι περιπτώσεις κατά τις οποίες άτομα βρίσκονται σε διάφορους ιστορικούς χώρους και πραγματοποιούν μία προπαγάνδα εναντίον των όσων αυτοί χώροι αντιπροσωπεύουν. Αν και για έναν Έλληνα η προπαγάνδα αυτή δεν έχει βάση, οι ξένοι τουρίστες μπορεί να επηρεαστούν και κυρίως να διαμορφώσουν μία αρνητική άποψη για τους Έλληνες και την φροντίδα των τουριστικών και ιστορικών μνημείων που αυτοί παρέχουν. Παρουσιάζεται μία δυσφήμιση των Ελλήνων με αποτέλεσμα ο τουρισμός να λαμβάνει ένα γενικότερο πλήγμα (Liargovas, Giannias, & Konstandopoulos, 2007)

Όσον αφορά τους τοπικούς φυσικούς πόρους, η ανάπτυξη του τουρισμού σπαταλά πολλούς πόρους, και συχνά αφήνει πίσω τις απαιτήσεις του ντόπιου πληθυσμού. Βασικά ο τουρισμός μπορεί να προκαλέσει μεγάλη πίεση στους τοπικούς πόρους όπως για παράδειγμα τη ενέργεια, τα τρόφιμα και άλλες πρώτες ύλες που μπορεί ήδη να είναι σε έλλειψη. Άρα οι τοπικές αρχές υφίστανται αυτές τις πιέσεις από τον τουρισμό. Η μεγαλύτερη εξόρυξη και μεταφορά αυτών των πόρων υποβαθμίζει τις φυσικές επιπτώσεις που συνδέονται με την εκμετάλλευσή τους. Λόγω του εποχικού χαρακτήρα της βιομηχανίας, τίθεται μεγάλη ζήτηση σε αυτούς τους πόρους για να ανταποκριθούν στις υψηλές προσδοκίες που έχουν συχνά οι τουρίστες (Bitsani & Kavoura, 2012).

Από το 2004 και έπειτα είχε παρατηρηθεί πολλές φορές σε επιμέρους περιοχές της Αιτωλοακαρνανίας κυρίως προς Αμφιλοχία ή Ναύπακτο μείωση στην πίεση του νερού. Με άλλα λόγια η ζήτηση νερού ήταν τόσο υψηλή που οι διαθέσιμοι πόροι δεν επαρκούσαν για την κάλυψη αυτών στο έπακρο. Αν και δεν είχε παρατηρηθεί ποτέ μία υπέρμετρη εξάντληση πόρων το γεγονός πως υπάρχουν αυτές οι μειώσεις δημιουργεί ανησυχίες για το μέλλον του εναλλακτικού τουρισμού και της αντοχής στις περιοχές της Αιτωλοακαρνανίας σε σχέση με αυτόν. Ένα θετικό στην όλη κατάσταση είναι πως η παραγωγή τροφίμων στην Αιτωλοακαρνανία είναι αρκετά υψηλή ώστε να μπορεί να καλύψει τις ανάγκες και των τουριστών και των πολιτών της. Βέβαια κατά τη διάρκεια της καλοκαιρινής περιόδου στην οποία παρατηρείται ίσως και μεγαλύτερη συγκέντρωση τουριστών στην περιοχή παρουσιάζονται προβλήματα γύρω από την διάθεση κάποιων φρούτων τα οποία παράγονται στην περιοχή (Liargovas, Giannias, & Konstandopoulos, 2007).

Αρνητικό στοιχείο του εναλλακτικού τουρισμού είναι οι καταστροφές που πραγματοποιούνται σε καλλιέργειες. Η περιέργεια πολλών να εμπλακούν με τον αγροτουρισμό και την καλλιέργεια καπνού ή δημητριακών μπορεί να επιφέρει καταστροφικές συνέπειες σε αυτές. Με τη σειρά τους οι συνέπειες αυτές είναι αναμενόμενες καθώς ένας τουρίστας που έρχεται για πρώτη φορά σε μία περιοχή και δεν έχει ξανά ασχοληθεί μία καλλιέργεια όταν εμπλέκεται με αυτή είναι βέβαιο πως θα πραγματοποιήσει λάθη. Αν και τις περισσότερες φορές αυτά είναι διαχειρίσιμα υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις κατά τις οποίες οι καταστροφές είναι μεγάλες οι οποίες μάλιστα μπορούν να οδηγήσουν και σε ολική μείωση των παραγομένων καπνών η δημητριακών. Σημειώνεται πως ανάλογες καταστροφές παρατηρούνται πολλές φορές και σε άλλες περιοχές όπως έχει συμβεί στη Χίο όπου οι τουρίστες καταστρέφουν τα μαστιχόδεντρα προσπαθώντας να πάρουν μαστίχα από αυτά χωρίς να χρησιμοποιήσουν τα κατάλληλα υλικά αλλά και την τεχνογνωσία που απαιτείται (Κομίλης, 2001).

Όσον αφορά τις επιπτώσεις για το περιβάλλον, η ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού έρχεται έμμεσα σε επαφή με την οικολογική καταστροφή. Υπάρχουν μερικά παραδείγματα. Οι περιοχές που αποτελούν σημεία περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος και προστασίας του Νομού Αιτωλοακαρνανίας επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό. Αυτές αποτελούσαν για χρόνια τόπους απάτητους τους χωρίς την παρουσία ανθρώπων. Με τον ερχομό τουριστών οι περιοχές αυτές επιβαρύνονται τόσο από την μόλυνση όσο από καταστροφές που ενδέχεται να υπάρξουν. Όσο καλή πρόθεση και να έχουν οι τουρίστες, κατά την επίσκεψή τους πολλές φορές η παρουσία τους εκεί διαταράσσει τις ισορροπίες. Παρατηρείται αύξηση των

σκουπιδιών ενώ πολλές φορές και η πανίδα της περιοχής λαμβάνει αρνητικές επιπτώσεις, παραδείγματος χάριν πολλά ζώα αναγκάζονται και αλλάζουν περιβάλλον με αποτέλεσμα να διαταράσσεται ολόκληρο το οικοσύστημα. Όσον αφορά τα ψάρια και τις γαρίδες, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, παρατηρείται μία μείωση του πληθυσμού τους η οποία σε κάθε περίπτωση μπορεί να φέρει προ των πυλών τον κίνδυνο για την εξαφάνιση ειδών (Φάρσαρη & Σωτηριάδης, 2009).

Ένα φαινόμενο που παρατηρείται προς ευχαρίστηση των τουριστών αφορά την υπέρμετρη αλιεία. Πιο αναλυτικά ψαράδες ψαρεύουν υπέρμετρα χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τις προφυλάξεις που πρέπει να υπάρχουν άλλα και τα χρονικά διαστήματα του χρόνου κατά τα οποία πρέπει να μεταβάλλουν ανάλογα τις δράσεις τους. Η συμπεριφορά αυτή έχει ως αποτέλεσμα μεγάλο μέρος των διαθέσιμων ειδών ψαριών και γαρίδες να εξαφανίζονται ενώ η αλλαγή που παρατηρείται στο οικοσύστημα που μπορεί να φέρει καταστροφικές συνέπειες η οποία επηρεάζουν μέχρι και τον άνθρωπο (Κομίλης, 2001).

Από οικονομικής άποψης, παρόλο που ένας από τους κύριους στόχους του οικοτουρισμού επιχειρεί να μεγιστοποιήσει τα οφέλη για τους ντόπιους, ο ισχυρισμός αυτός δεν είναι πάντα εφικτός. Η διαρροή της οικονομίας συνδέεται συχνά με τον αρνητικό αντίκτυπο του οικοτουρισμού λόγω έλλειψης τοπικού κεφαλαίου, τοπικής ιδιοκτησίας, τοπικής απασχόλησης και ανικανότητας των ντόπιων να συνδέσουν τον τουρισμό με τις οικονομικές ευκαιρίες. Επιπλέον, για τον νομό της Αιτωλοακαρνανίας προτείνεται ότι η ευκαιρία για τους ντόπιους να επωφεληθούν από τη συμμετοχή τους και την εξασφάλιση της επιβίωσής τους στην τουριστική βιομηχανία εξαρτάται από διάφορους παράγοντες. Μεταξύ των κυριότερων είναι ο μετασχηματισμός των υφιστάμενων δεξιοτήτων, η ευκαιρία για μάθηση και βελτίωση νέων δεξιοτήτων και η ικανότητα διατήρησης οφελών σε τοπικό επίπεδο. Με άλλα λόγια, αυτό συνεπάγεται ορισμένους παράγοντες που πρέπει να αναπτυχθούν για να μεγιστοποιηθούν τα οφέλη για τους ντόπιους (Polyzos & Arabatzis, 2006).

Τέλος, ένα ακόμη αρνητικό που παρατηρείται εξαιτίας του εναλλακτικού τουρισμού στο νομό Αιτωλοακαρνανίας αφορά τη γενικότερη τουριστική ανάπτυξη του έχει λάβει χώρα. Πιο αναλυτικά τα μικρά ποσοστά εναλλακτικού τουρισμού δεν δίνουν πολλά περιθώρια στην Ελληνική επιχειρηματικότητα να δράσει προς εξέλιξη του. Ναι μεν έχουν λάβει χώρα βελτιώσεις και προσπάθειες για ενίσχυση της τουριστικής ανάπτυξης ενώ την ίδια στιγμή οι νέοι του νομοί μπορεί δραστηριοποιούνται σε άλλους τομείς όπως είναι οι καλλιέργειες χωρίς όμως να υπάρχει προέκταση για δυνατότητα εμπλοκής με τον τουρισμό (Φάρσαρη &

Σωτηριάδης, 2009). Παρατηρείται μία πόλωση εντός του νομού με πολλούς νέους να μην προσπαθούν να βελτιώσουν την τουριστική ανάπτυξη του δημιουργώντας μάλιστα και ένα μη πρόσφορο έδαφος και τους τουρίστες. Δεν προσπαθούν να δημιουργήσουν συνθήκες κατάλληλες για επίσκεψη ειδικά σε μικρές περιοχές της Αιτωλοακαρνανίας με αποτέλεσμα κάποιες από αυτές να αποκλείονται από τον τουρισμό μένοντας περιορισμένη στην τοπική ανάπτυξη και πρωτοβουλία η οποία συνήθως δεν είναι τόσο δυναμική (Bitsani & Kanoura, 2012).

ΜΕΡΟΣ 2ο

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Ο σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας είναι να διερευνηθεί ο βαθμός σύνδεσης της τουριστικής αιφορίας και του εναλλακτικού τουρισμού με την οικονομική ανάπτυξη ενός νομού. Ειδικά η παρούσα έρευνα εστιάζει ως μελέτη περίπτωσης το νομό Αιτωλοακαρνανίας.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που προκύπτουν είναι:

1. Το ηλικιακό προφίλ των ερωτηθέντων αποτελεί βασικό κριτήριο της ανάδειξης της αιφόρου ανάπτυξης στην περιοχή;
2. Η εποχικότητα των τουριστών συνδέεται με τα ξεχωριστά χαρακτηριστικά του νομού;
3. Η τουριστική εκπαίδευση για τον εναλλακτικό τουρισμό υποστηρίζει την οικονομική ευημερία, τον περιβαλλοντικό σεβασμό και την κοινωνική συνοχή του νομού ;

Διευκρινίσεις Ερευνητικών Ερωτημάτων

- Το Ερώτημα 1^ο αποσκοπεί στο να μελετηθούν οι απόψεις των συμμετεχόντων στην έρευνα αναφορικά με την αιφόρο ανάπτυξη του νομού. Κρίνεται σημαντικό να διερευνηθεί εάν η αιφόρος ανάπτυξη αποτελεί προτεραιότητα όλων των ηλικιών ή αποτελεί κυρίως πεδίο στο οποίο εστιάζει κάποια συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα στην πλειοψηφία της .
- Το Ερώτημα 2^ο στοχεύει στην μελέτη της άποψης των συμμετεχόντων αναφορικά με την μοναδικότητα του νομού σε σχέση πάντα με την εποχή μεγαλύτερης επισκεψιμότητας. Για παράδειγμα αν υποθέσουμε ότι η εποχή μέγιστης επισκεψιμότητας φανεί ότι είναι ο χειμώνας, μας δίνεται η δυνατότητα να εξετάσουμε εάν έχει παίξει ρόλο σε αυτό κάποιο από τα ξεχωριστά χαρακτηριστικά που διαθέτει ο τόπος και τη συγκεκριμένη εποχή βοηθάει ιδιαίτερα στην ενίσχυση του τουρισμού .
- Το 3^ο Ερώτημα εξετάζει τις απόψεις των ερωτηθέντων αναφορικά με τους πυλώνες της αιφορίας και τον βαθμό εκπαίδευσης τον οποίο έχουν οι ίδιοι λάβει. Από τον

συσχετισμό αυτό μπορεί να γίνει εμφανής ο βαθμός ενημέρωσης της πλειοψηφίας των ερωτηθέντων για τον εναλλακτικό τουρισμό. Δίνεται έτσι η δυνατότητα επίσης να γίνει κατανοητή η στάση τους απέναντι στον αειφόρο τουρισμό ως μέσο ανάπτυξης. Η άποψη του ατόμου απέναντι σε βασικά θέματα όπως η οικονομία, το περιβάλλον και η κοινωνική ζωή αξίζει να εξεταστούν κάτω από το πρίσμα της αειφόρου τουριστικής εκπαίδευσης ώστε να φανεί αν συνιστούν αποτέλεσμα εκπαίδευσης, εμπειρίας, απλής γνώμης ή εμπειριστατωμένης γνώσης που έχει προέλθει από κάποιο άλλο παράγοντα.

Ερευνητική μέθοδος

Ομάδα Υποκειμένων (Target group) Και Ερευνητική Διαδικασία

Με βάση τους σκοπούς της παρούσας έρευνας, κρίθηκε ως περισσότερο αρμοστή έρευνα η ποσοτική, με σκοπό να συλλεχθούν οι πεποιθήσεις του δείγματος και να διαπλασθεί μια εικόνα η οποία θα αντιπροσωπεύει το ζήτημα που εξετάζεται (Adams, 2014). Οι συμμετέχοντες/ουσες που κλήθηκαν στην συμπλήρωση του ερωτηματολογίου και θεωρήθηκαν ωφέλιμοι ως δείγμα προς την έρευνα είχαν σχέση με τον νομό Αιτωλοακαρνανίας είτε ως Επιχειρηματίες τουρισμού, Εργαζόμενοι- Υπάλληλοι στον τουρισμό, ήταν άτομα από Οργανισμό Τοπικής Αυτοδιοίκησης, είτε ως απλοί Δημότες – Πολίτες ή τουρίστες. Σε κάθε περίπτωση κοινός παρονομαστής των ερωτηθέντων αποτέλεσε ότι είναι άτομα τα οποία έχουν δραστηριοποιηθεί βιωματικά στον τόπο, τον έχουν παρατηρήσει και έχουν διαμορφώσει άποψη σε βασικούς τομείς του τουρισμού. Πιο αναλυτικά, επιστρατεύθηκε η ερευνητική διαδικασία μέσω επισκόπησης, καθώς κρίνεται καταλληλότερη όταν το αντικείμενο της έρευνας σχετίζεται με περιγραφή συμπεριφορών, στάσεων, απόψεων και αντιλήψεων για κάποιο θέμα, όταν διερευνώνται ατομικά χαρακτηριστικά, ανθρώπινες φιλοδοξίες και ο αυτοπροσδιορισμός τους και κεκτημένες γνώσεις που διαθέτουν για ένα ζήτημα και εύλογα σχετίζεται με την εν λόγω ερευνητική διαδικασία (Creswell, 2018). Τα κύρια πλεονεκτήματα της ερευνητικής διαδικασίας επισκόπησης εγκολπώνουν τη διευκόλυνση συνάμα με τη γρηγοράδα με την οποία ενδέχεται να γίνει η διεξαγωγή, καθώς και την ευκολία για συγκέντρωση πολλών πληροφοριών από μεγάλο αριθμό συμμετεχόντων και γενίκευση, χωρίς να απαιτείται ιδιαίτερη εμπειρία από τον ερευνητή ούτε και υψηλό κόστος. Από την άλλη, η έρευνα επισκόπησης ενέχει τον κίνδυνο για σφάλμα δειγματοληψίας, καθώς και για μη επαρκή ανταπόκριση, με συνέπειες

στην αξιοπιστία και την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων (Robson & McCartan, 2016). Εντούτοις, επειδή η ερευνητική διαδικασία με τη μέθοδο της επισκόπησης επιτρέπει να ανευρεθούν κανονικότητες, να προσδιοριστούν συσχετισμοί και ανομοιότητες και να ομαδοποιηθούν οι αιτίες (Neumann, 2013), θεωρήθηκε ότι ήταν το πιο κατάλληλο είδος έρευνας για την παρούσα ερευνητική διαδικασία.

Ερευνητικά εργαλεία- Το ερωτηματολόγιο

Για τους σκοπούς της έρευνας χρησιμοποιήθηκε το πιο ευρέως χρησιμοποιούμενο εργαλείο ποσοτικής έρευνας που είναι το ερωτηματολόγιο. Σύμφωνα με τον Singh (2007), το κύριο πλεονέκτημα που παρέχει το ερωτηματολόγιο είναι η ευκολία με την οποία προσφέρει τόσο την ταχύτητα διανομής και συλλογής δεδομένων όσο και την επιλογή ενός ικανοποιητικού μεγέθους δείγματος σε διαφορετικές περιοχές ταυτόχρονα (Creswell, 2018). Επίσης, ένα πλεονέκτημα που πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι το χαμηλό κόστος που παρέχει η χρήση ερωτηματολογίου. Σημαντικό στοιχείο είναι επίσης η ευκολία με την οποία κωδικοποιούνται και αναλύονται δεδομένα για την εξαγωγή των αποτελεσμάτων (Robson & McCartan, 2016). Το ερωτηματολόγιο που επιλέχθηκε σε αυτή την έρευνα είναι δομημένο. Δηλαδή, ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να απαντήσουν στις ίδιες ερωτήσεις καθώς και με την ίδια σειρά. Αυτό το χαρακτηριστικό έχει αποδειχθεί ότι παρέχει υψηλότερη αξιοπιστία, επειδή εάν χρησιμοποιούνταν διαφορετικές ερωτήσεις, θα υπήρχε δυσκολία στην κωδικοποίηση των απαντήσεων και στην αξιοπιστία της ανάλυσης δεδομένων (Adams, 2014). Επιπλέον, επιλέχθηκε να χρησιμοποιηθούν μόνο ερωτήσεις κλειστού τύπου όπως σύμφωνα με τους Cohen et al. (2007), οι εξαιρετικά δομημένες, κλειστές ερωτήσεις είναι χρήσιμες, καθώς μπορούν να δημιουργήσουν συχνότητες απαντήσεων που είναι κατάλληλες για στατιστικούς χειρισμούς και αναλύσεις. Επιτρέπουν επίσης συγκρίσεις μεταξύ ομάδων δειγμάτων (Creswell, 2018).

Το ερωτηματολόγιο της παρούσας έρευνας αποτελείται από 35 ερωτήσεις. Η πρώτη ενότητα εξετάζει τα γενικά στοιχεία των ερωτηθέντων, και αποτελούνται από 11 ερωτήσεις κλειστού τύπου. Η δεύτερη ενότητα αποτελεί το κύριο μέρος του ερωτηματολογίου από υποκατηγορίες, που εξετάζουν την αειφόρο ανάπτυξη, την μοναδικότητα του νομού, την εκπαίδευση και την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη όπως και τον εναλλακτικό τουρισμό και την οικονομική ανάπτυξη. Όλες οι δηλώσεις απαντώνται με τη βοήθεια της 5/βάθμιας κλίμακας (1: Συμφωνώ απόλυτα – 5: Διαφωνώ).

Δείγμα – Δειγματοληψία

Στην συγκεκριμένη έρευνα για την επιλογή του δείγματος χρησιμοποιήθηκε μη τυχαία δειγματοληψία, η βολική δειγματοληψία ή δειγματοληψία ευκολίας. Ο συγκεκριμένος τύπος δειγματοληψίας χρησιμοποιείται όταν υπάρχει δυσκολία εύρεσης δείγματος σε μικρό χρονικό διάστημα. Ο συγκεκριμένος τύπος δειγματοληψίας έχει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Το πλεονέκτημα της δειγματοληψίας ευκολίας είναι ότι πρόκειται για μια απλή μέθοδο δειγματοληψίας, αφού υπάρχει ευκολία πρόσβασης στο δείγμα της έρευνας. Το μειονέκτημα της δειγματοληψίας ευκολίας είναι ότι υπάρχει αυξημένη πιθανότητα συστηματικών σφαλμάτων επιλογής, αφού το δείγμα το επιλέγει ο ερευνητής, δηλαδή το δείγμα δεν είναι αμερόληπτο. Ακόμη υπάρχει μειωμένη αντιπροσωπευτικότητα δείγματος ως προς τον πληθυσμό στόχο και υπάρχει αδυναμία γενίκευσης των συμπερασμάτων στον πληθυσμό στόχο. Στην έρευνα συμμετείχαν 66 άτομα.

Συλλογή δεδομένων

Για να συγκεντρωθούν δεδομένα, η ερευνήτρια ήρθε σε επαφή με τους συμμετέχοντες. Αφού διασφάλιζε την έγκρισή τους και συμφωνούσαν μέρα και ώρα που ορίζεται η έναρξη της έρευνας, η ερευνήτρια έστειλε τον σύνδεσμο του ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου μαζί με όλους τους συμμετέχοντες, εξηγώντας τους τον σκοπό της έρευνας και ζητώντας τους να συμμετάσχουν. Επίσης τους διευκρινίζει ότι η έρευνα ήταν εθελοντική και ότι μπορούσαν να μην συμμετάσχουν αν δεν το επιθυμούσαν, ενώ τους διαβεβαίωνε για την ανωνυμία και εμπιστευτικότητα των δεδομένων. Ακόμα, η συμπλήρωση πραγματοποιήθηκε σε χρόνο επιλογής των συμμετεχόντων, χωρίς να ενημερώνεται η ερευνήτρια. Η ίδια διεργασία έγινε σε όλους τους οργανισμούς που επισκέφτηκε. Στη συνέχεια, τα ερωτηματολόγια ανακατεύτηκαν και ξεκίνησε η κωδικοποίησή τους στο SPSS, ούτως ώστε να καταστεί δυνατή η στατιστική τους ανάλυση.

Στατιστική ανάλυση και επεξεργασία δεδομένων

Το πλήθος των δεδομένων που συλλέχθηκαν, αναλύθηκαν με το στατιστικό πακέτο SPSS με σκοπό να περιγραφούν οι μεταβλητές και να γίνει εντοπισμός συσχετίσεων και διαφορών. Για να υλοποιηθεί η περιγραφή των μεταβλητών έγινε χρήση των συχνοτήτων και των μέσων όρων, ενώ για τις συσχετίσεις και τις διαφορές επιστρατεύτηκαν οι στατιστικές αναλύσεις ANOVA.

Ηθικές εκτιμήσεις

Η έρευνα ήταν σε πλήρη ταύτιση με τις αρχές της ηθικής ερευνητικής δεοντολογίας. Συνεπώς, πριν γίνει η διανομή των ερωτηματολογίων, πληροφορήθηκαν πλήρως οι

συμμετέχοντες/ουσες σχετικά με τον σκοπό της παρούσας έρευνας, όπως και για το δικαίωμά τους να μην λάβουν μέρος αν δεν τους ενδιέφερε, χωρίς να έχουν επιπτώσεις, προκειμένου να εξασφαλιστεί η συναίνεση και η συμμετοχή των ερωτώμενων να είναι αποκλειστικά εθελοντική. Επιπροσθέτως, η έρευνα ήταν ανώνυμη και εμπιστευτική, αυτό διασφαλίστηκε αφού τα στοιχεία ταυτοποίησης των συμμετεχόντων δεν ζητήθηκαν και δεν αποκαλύφθηκαν με οποιοδήποτε τρόπο καθώς επίσης έγινε χρήση των πληροφοριών μόνο για τους σκοπούς που εξυπηρετούσαν την συγκεκριμένη μελέτη. Τέλος, η ερευνήτρια διακατεχόταν από ειλικρίνεια σε όλη τη διαδικασία της ανάπτυξης και παρουσίασης των πορισμάτων, στα οποία φυσικά δεν υπήρξε αλλοίωση με οποιοδήποτε τρόπο (Robson & McCartan, 2016).

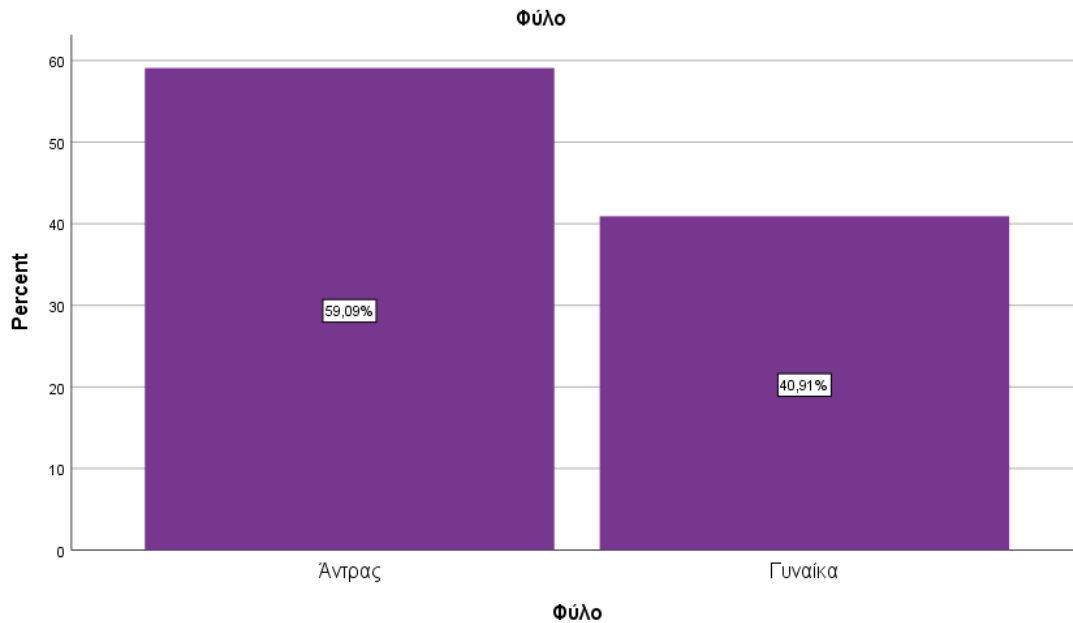
Περιορισμοί πρωτογενούς έρευνας

Καθώς εκπονείται μια έρευνα, υπάρχουν κάποιοι περιορισμοί που μπορεί να υπάρξουν. Ένας από τους πιο σημαντικούς περιορισμούς είναι η ασάφεια των ερωτημάτων ή η λάθος κατανόησή τους από τους ερωτώμενους. Επειδή η μέθοδος που επιστρατεύθηκε ήταν η αυτοσυμπλήρωση, ελλοχεύει κίνδυνος να ερμηνευθούν λανθασμένα τα ερωτήματα. Ωστόσο, αξίζει να επισημανθεί πως με την εν λόγω μέθοδο αποκλείεται το ενδεχόμενο να επέμβει ο ερευνητής στις απαντήσεις των ερωτώμενων. Από την άλλη πλευρά, ενδέχεται να μη γίνουν κατανοητές οι ερωτήσεις. Επιπροσθέτως, στην παρούσα έρευνα ήταν εθελοντική η συμμετοχή, με αποτέλεσμα να υπάρχει η πιθανότητα να μην συγκεντρώθηκε το απαραίτητο μέγεθος δείγματος παρά τις προσπάθειες της ερευνήτριας.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

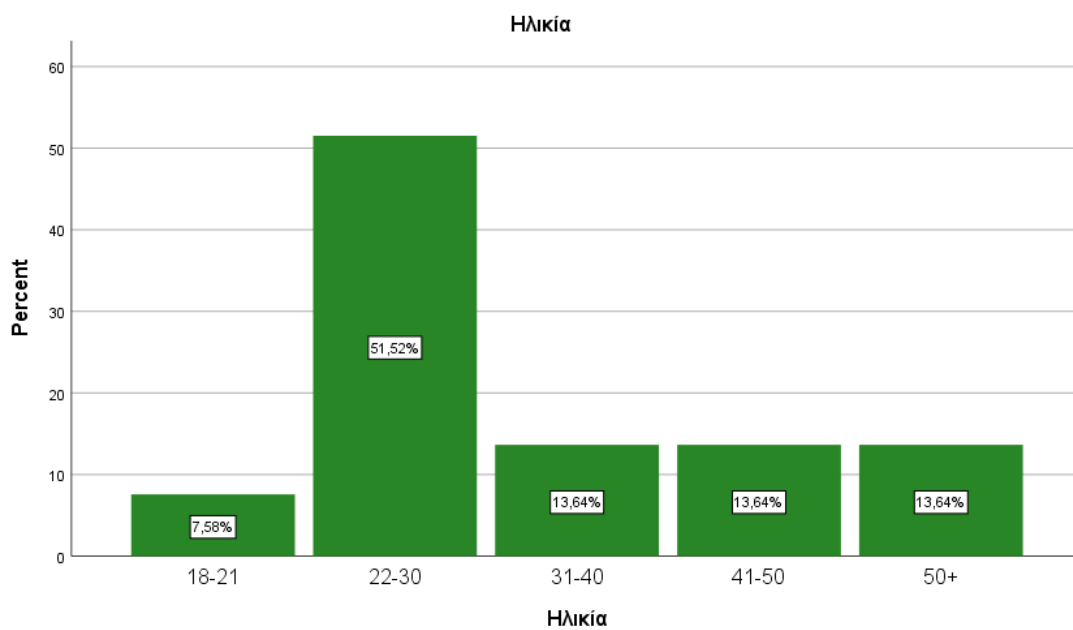
Γενικές πληροφορίες

Σε αυτή την έρευνα συμμετείχαν 66 άτομα, εκ των οποίων οι περισσότεροι ήταν άντρες (N=36, 59.1%) και το 40.9% αυτών ήταν γυναίκες.

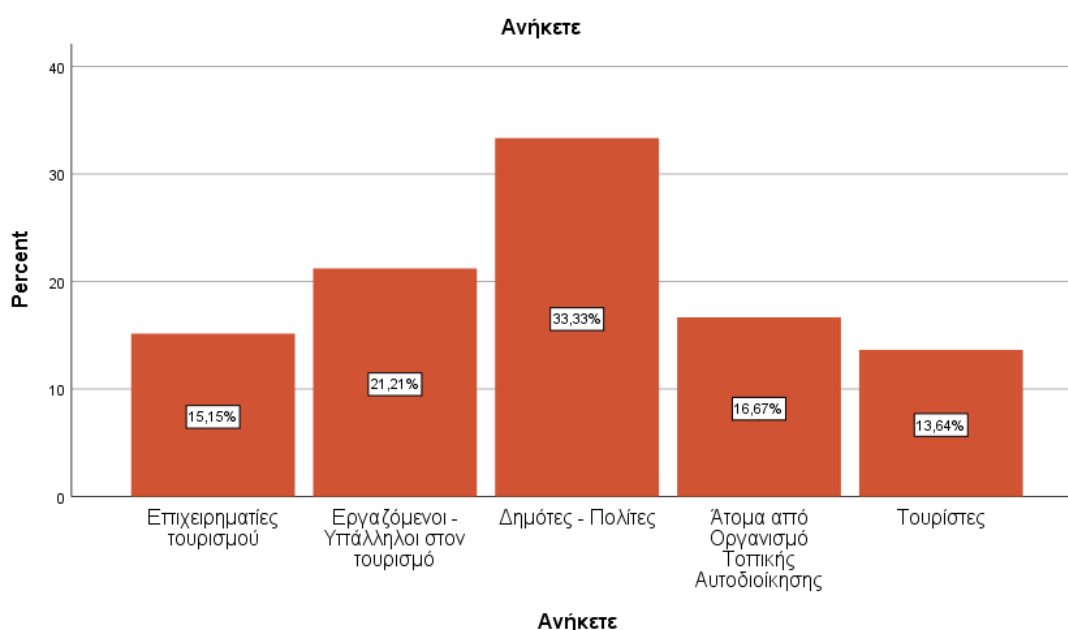
Διάγραμμα 1: Φύλο

Από το διάγραμμα 2 προκύπτει ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες είχαν ηλικία από 22 – 30 ετών (N=34, 51.5%). Το 13.6% των συμμετεχόντων είχαν ηλικία είτε 31 – 40 ετών, είτε 41 – 50 ετών, είτε πάνω από ετών και το 7.6% αυτών είχαν ηλικία από 18 – 21 ετών.

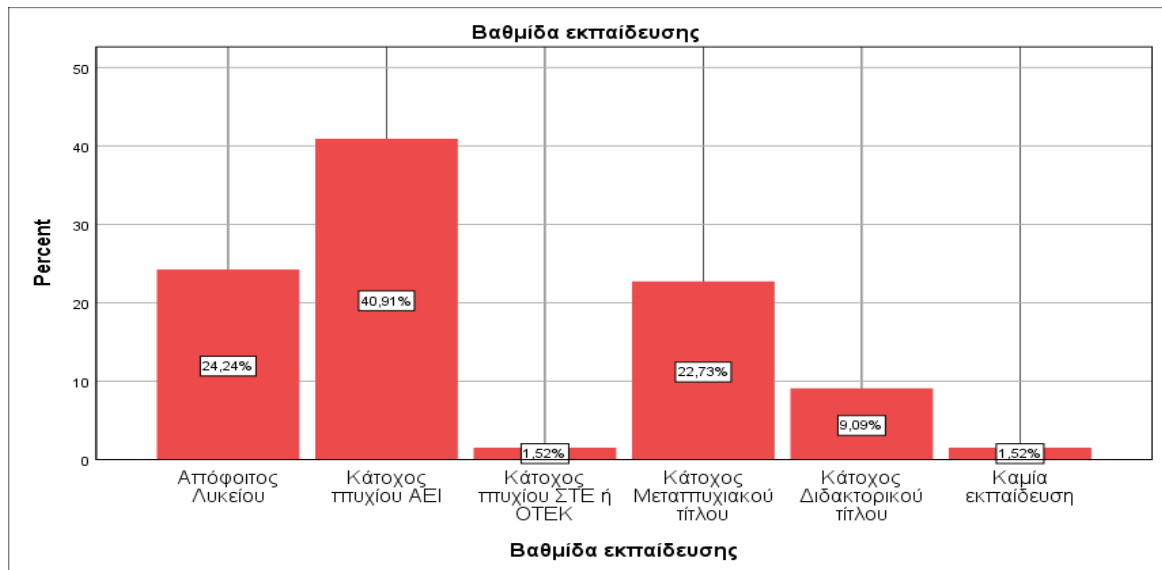
Διάγραμμα 2: Ηλικία

Στο διάγραμμα 3 παρουσιάζεται ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες ήταν δημότες – πολίτες (N=22, 33.3%). Το 21.2% των συμμετεχόντων ήταν εργαζόμενοι – υπάλληλοι στον τουρισμό, το 16.7% αυτών ήταν άτομα από Οργανισμό Τοπικής Αυτοδιοίκησης, το 15.2% αυτών ήταν επιχειρηματίες τουρισμού και το 13.6% αυτών ήταν τουρίστες.

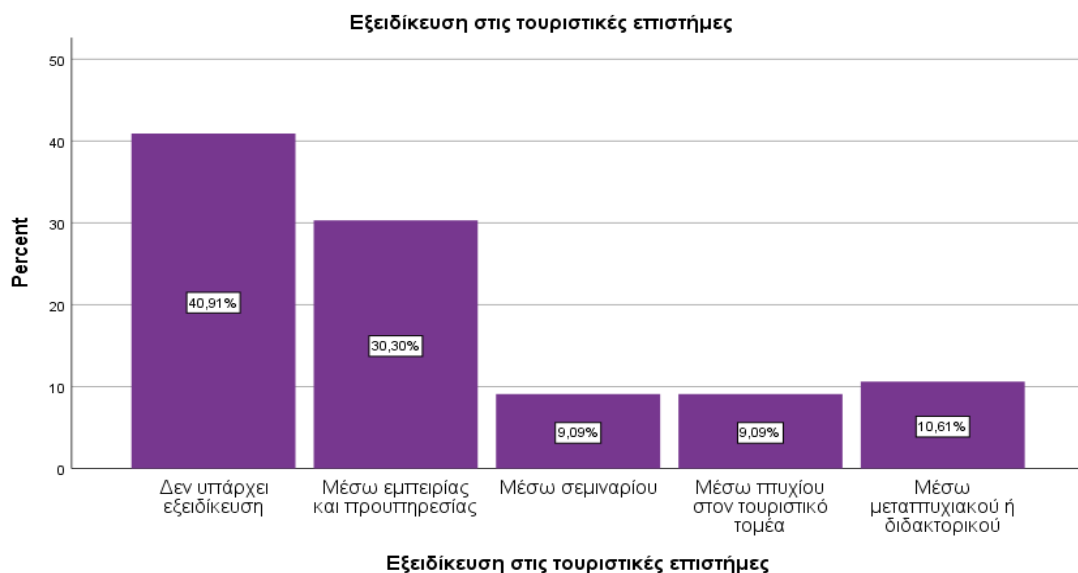
Διάγραμμα 3: Κατηγορία

Από το διάγραμμα 4 προκύπτει ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες ήταν κάτοχοι πτυχίου ΑΕΙ (N=27, 40.9%). Το 24.2% των συμμετεχόντων ήταν απόφοιτοι Λυκείου, το 22.7% αυτών ήταν κάτοχοι Μεταπτυχιακού τίτλου, το 9.1% αυτών ήταν κάτοχοι Διδακτορικού τίτλου και το 1.5% αυτών ήταν κάτοχοι πτυχίου ΣΤΕ ή ΟΤΕΚ, είτε δεν έχουν καμία εκπαίδευση.

Διάγραμμα 4: Βαθμίδα εκπαίδευσης

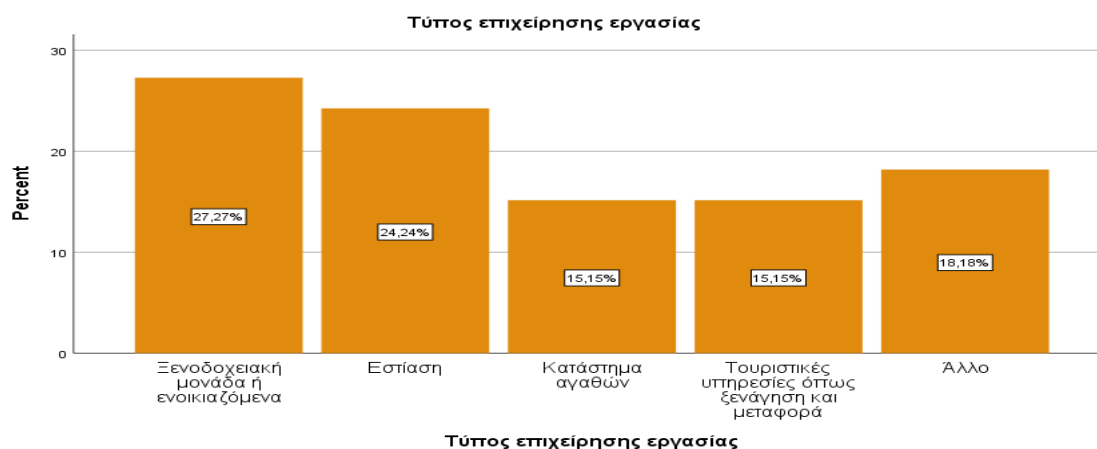
Από το διάγραμμα 5 προκύπτει ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες δεν είχαν καμία εξειδίκευση στις τουριστικές επιστήμες (N=27, 40.9%). Το 30.3% των συμμετεχόντων είχαν εξειδίκευση στις τουριστικές επιστήμες μέσω εμπειρίας και προϋπηρεσίας, το 10.6% αυτών έχουν εξειδίκευση στις τουριστικές επιστήμες μέσω μεταπτυχιακού ή διδακτορικού και το 9.1% των συμμετεχόντων είχαν εξειδίκευση στις τουριστικές επιστήμες είτε μέσω σεμιναρίου, είτε μέσω πτυχίου στον τουριστικό τομέα.

Διάγραμμα 5: Εξειδίκευση στις τουριστικές επιστήμες

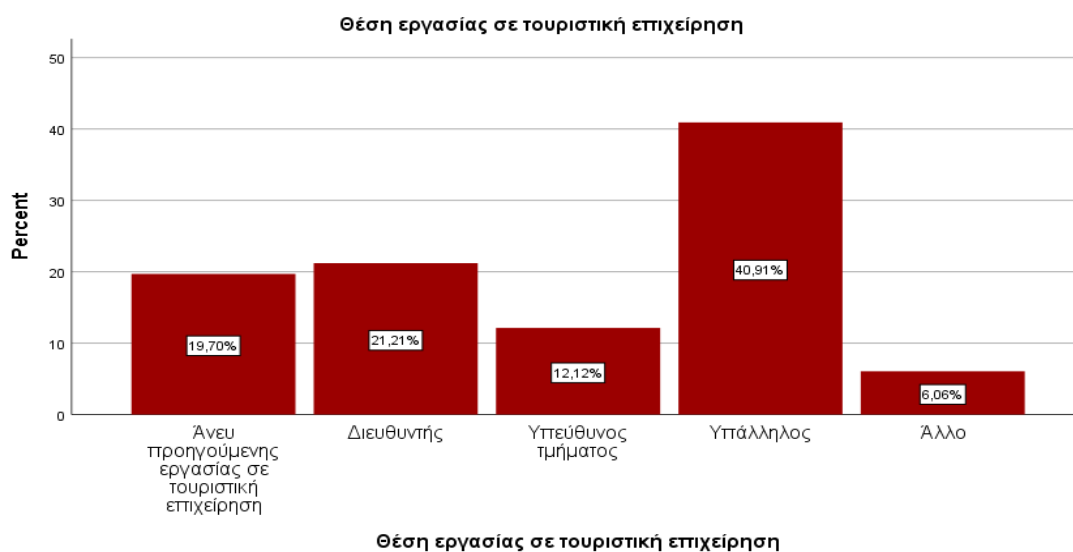
Στο διάγραμμα 6 παρουσιάζεται ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες εργάζονται σε ξενοδοχειακή μονάδα ή ενοικιαζόμενα (N=18, 27.3%). Το 24.2% των συμμετεχόντων εργάζονταν στην εστίαση, το 18.2% αυτών εργάζονταν σε άλλο είδος επιχείρησης και το

15.2% αυτών εργάζονταν είτε σε κατάστημα αγαθών, είτε σε τουριστικές υπηρεσίες, όπως ξενάγηση και μεταφορά.

Διάγραμμα 6: Τύπος επιχείρησης εργασίας

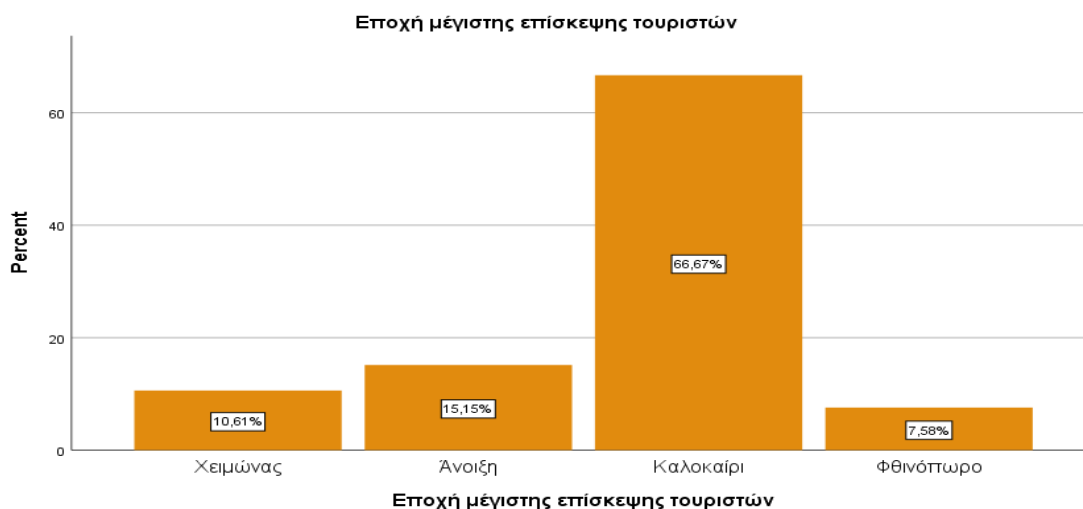
Από το διάγραμμα 7 προκύπτει ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες ήταν υπάλληλοι (N=27, 40.9%). Το 21.2% των συμμετεχόντων ήταν διευθυντές, το 19.7% αυτών δεν έχουν προϋπηρεσία σε τουριστική επιχείρηση, το 12.1% αυτών ήταν υπεύθυνοι τμήματος και το 6.1% αυτών είχαν άλλη θέση εργασίας.

Διάγραμμα 7: Θέση εργασίας σε τουριστική επιχείρηση

Στο διάγραμμα 8 παρουσιάζεται ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες ανέφεραν ότι η εποχή με την μέγιστη επίσκεψη τουριστών ήταν το καλοκαίρι (N=44, 66.7%). Το 15.2% των συμμετεχόντων ανέφεραν ότι η εποχή με την μέγιστη επίσκεψη τουριστών ήταν η άνοιξη, το 10.6% των συμμετεχόντων ανέφεραν ότι η εποχή με την μέγιστη επίσκεψη τουριστών ήταν ο

χειμώνας και το 7.6% των συμμετεχόντων ανέφεραν ότι η εποχή με την μέγιστη επίσκεψη τουριστών ήταν το φθινόπωρο.

Διάγραμμα 8: Εποχή μέγιστης επίσκεψης τουριστών

Από το διάγραμμα 9 προκύπτει ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες ανέφεραν πως το κοινωνικό προφίλ της πλειοψηφίας των τουριστών είναι οικογένειες με παιδιά (N=34, 51.5%). Το 18.2% των συμμετεχόντων ανέφεραν πως το κοινωνικό προφίλ της πλειοψηφίας των τουριστών είναι οργανωμένα γκρουπ τουριστών, το 16.7% των συμμετεχόντων ανέφεραν πως το κοινωνικό προφίλ της πλειοψηφίας των τουριστών είναι ζευγάρια και το 13.6% αυτών ανέφεραν πως το κοινωνικό προφίλ της πλειοψηφίας των τουριστών είναι ατομικοί ταξιδιώτες.

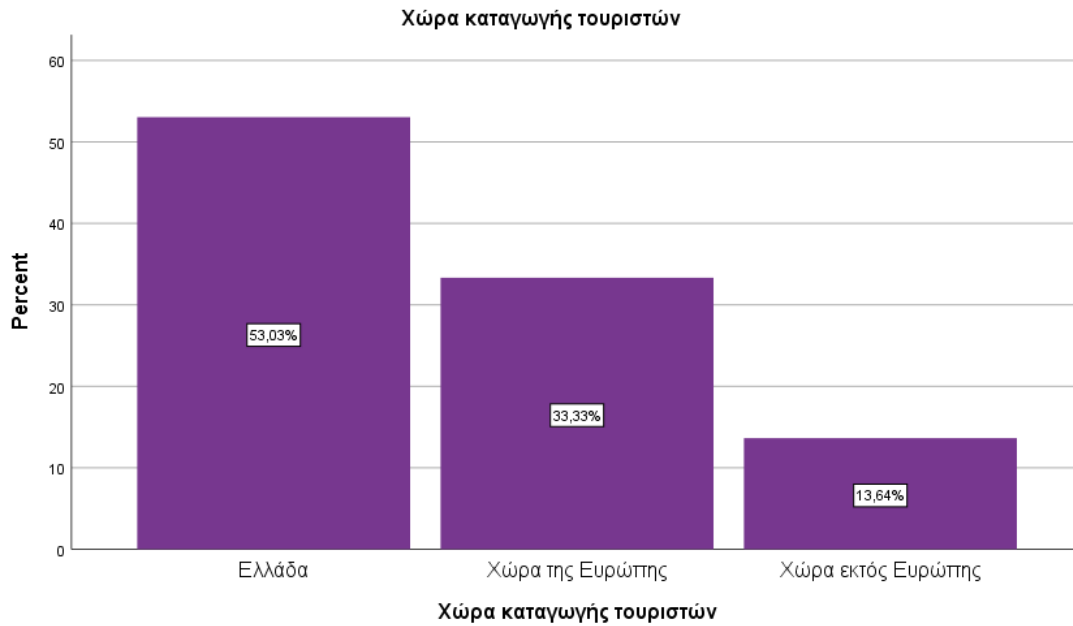
Διάγραμμα 9: Κοινωνικό προφίλ πλειοψηφίας τουριστών

Στο διάγραμμα 10 παρουσιάζεται ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες ανέφεραν πως το ηλικιακό προφίλ της πλειοψηφίας των τουριστών είναι από 36 – 44 ετών (N=32, 48.5%). Το 27.3% των συμμετεχόντων ανέφεραν πως το ηλικιακό προφίλ της πλειοψηφίας των τουριστών είναι από 25 – 35 ετών, το 9.1% των συμμετεχόντων ανέφεραν πως το ηλικιακό προφίλ της πλειοψηφίας των τουριστών είναι είτε από 18 – 35 ετών, είτε πάνω από 50 ετών και το 6.1% των συμμετεχόντων ανέφεραν πως το ηλικιακό προφίλ της πλειοψηφίας των τουριστών είναι από 45 – 50 ετών.

Διάγραμμα 10: Ηλικιακό προφίλ πλειοψηφίας τουριστών

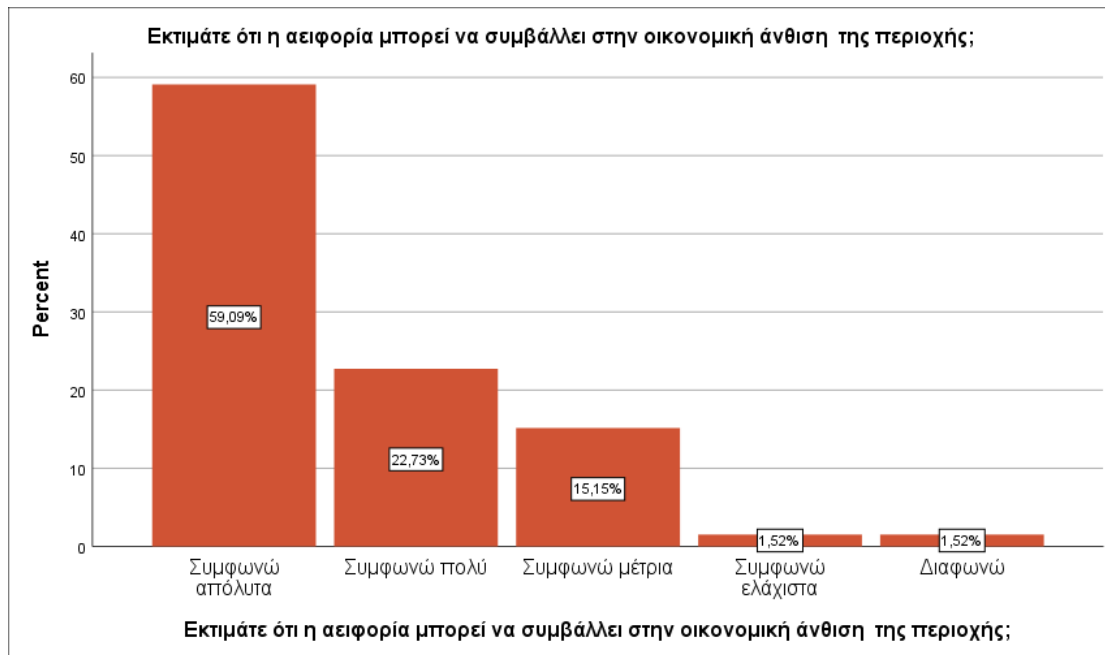
Από το διάγραμμα 11 προκύπτει ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες ανέφεραν πως η χώρα καταγωγής των τουριστών ήταν η Ελλάδα (N=35, 53%). Το 33.3% των συμμετεχόντων ανέφεραν πως η χώρα καταγωγής των τουριστών ήταν κάποια χώρα της Ευρώπης και το 13.6% αυτών ανέφεραν πως η χώρα καταγωγής των τουριστών ήταν κάποια χώρα εκτός της Ευρώπης.

Διάγραμμα 11: Χώρα καταγωγής τουριστών

Αειφόρος ανάπτυξη

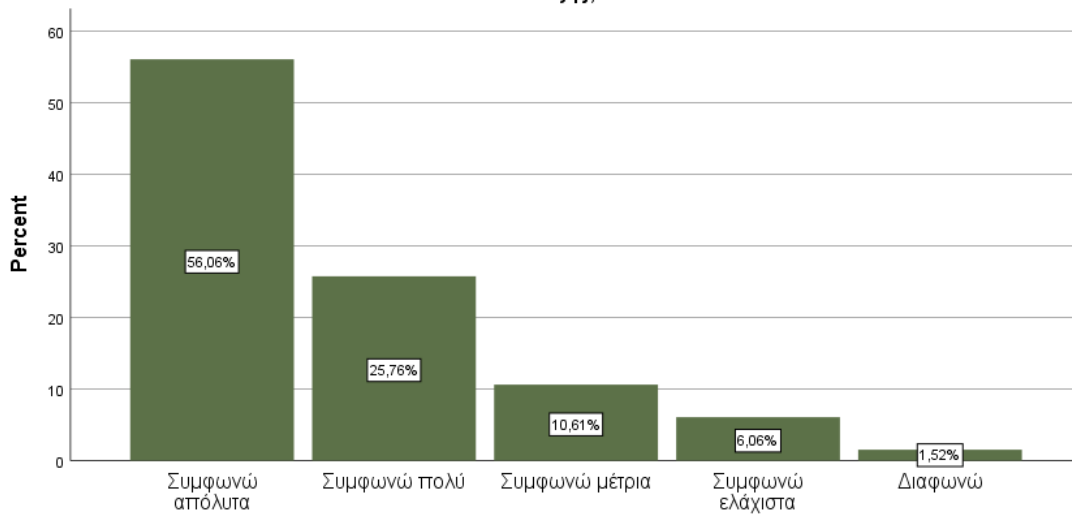
Στο διάγραμμα 12 παρουσιάζεται ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν απόλυτα πως η αειφορία μπορεί να συμβάλει στην οικονομική άνθηση της περιοχής (N=39, 59.1%). Το 22.7% των συμμετεχόντων συμφωνούν πολύ πως η αειφορία μπορεί να συμβάλει στην οικονομική άνθηση της περιοχής, το 15.2% αυτών συμφωνούν μέτρια πως η αειφορία μπορεί να συμβάλει στην οικονομική άνθηση της περιοχής και το 1.5% αυτών είτε συμφωνούν ελάχιστα, είτε διαφωνούν πως η αειφορία μπορεί να συμβάλει στην οικονομική άνθηση της περιοχής.

Διάγραμμα 12: Η αειφορία μπορεί να συμβάλει στην οικονομική άνθηση της περιοχής

Ακόμα από το διάγραμμα 13 προκύπτει ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν απόλυτα πως η αναπτυξιακή πορεία του νομού πρέπει να προσαρμόζεται στις συνθήκες της αειφόρου ανάπτυξης (N=37, 56.1%). Το 25.8% των συμμετεχόντων συμφωνούν πολύ πως η αναπτυξιακή πορεία του νομού πρέπει να προσαρμόζεται στις συνθήκες της αειφόρου ανάπτυξης, το 10.6% των συμμετεχόντων συμφωνούν μέτρια πως η αναπτυξιακή πορεία του νομού πρέπει να προσαρμόζεται στις συνθήκες της αειφόρου ανάπτυξης, το 6.1% των συμμετεχόντων συμφωνούν ελάχιστα πως η αναπτυξιακή πορεία του νομού πρέπει να προσαρμόζεται στις συνθήκες της αειφόρου ανάπτυξης και το 1.5% αυτών διαφωνούν πως η αναπτυξιακή πορεία του νομού πρέπει να προσαρμόζεται στις συνθήκες της αειφόρου ανάπτυξης.

Θεωρείτε πως η αναπτυξιακή πορεία του νομού πρέπει να προσαρμόζεται στις συνθήκες της αιφόρου ανάπτυξης;

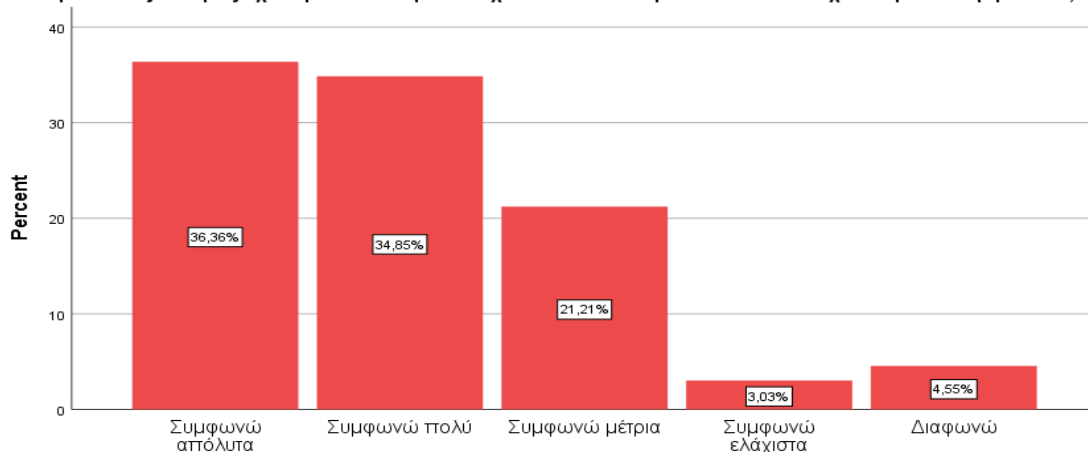

Θεωρείτε πως η αναπτυξιακή πορεία του νομού πρέπει να προσαρμόζεται στις συνθήκες της αιφόρου ανάπτυξης;

Διάγραμμα 13: Η αναπτυξιακή πορεία του νομού πρέπει να προσαρμόζεται στις συνθήκες της αιφόρου ανάπτυξης

Στο διάγραμμα 14 παρουσιάζεται ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν απόλυτα πως ο νομός έχει την δυνατότητα να σχεδιάσει ένα τουριστικό πλαίσιο σχετικά με το περιβάλλον (N=24, 36.4%). Το 34.8% των συμμετεχόντων συμφωνούν πολύ πως ο νομός έχει τη δυνατότητα να σχεδιάσει ένα τουριστικό πλαίσιο σχετικά με το περιβάλλον, το 21.2% των συμμετεχόντων συμφωνούν μέτρια πως ο νομός έχει την δυνατότητα να σχεδιάσει ένα τουριστικό πλαίσιο σχετικά με το περιβάλλον, το 4.5% αυτών διαφωνούν πως ο νομός έχει την δυνατότητα να σχεδιάσει ένα τουριστικό πλαίσιο σχετικά με το περιβάλλον και το 3% αυτών συμφωνούν ελάχιστα πως ο νομός έχει την δυνατότητα να σχεδιάσει ένα τουριστικό πλαίσιο σχετικά με το περιβάλλον.

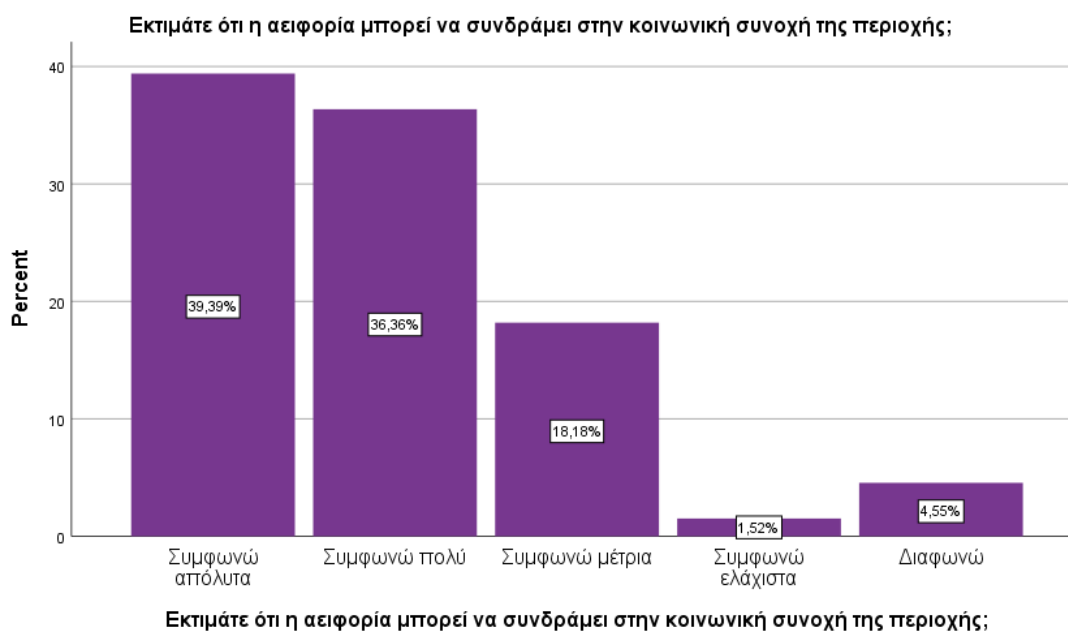
Εκτιμάτε πως ο νομός έχει την δυνατότητα να σχεδιάσει ένα τουριστικό πλαίσιο σχετικά με το περιβάλλον;

Εκτιμάτε πως ο νομός έχει την δυνατότητα να σχεδιάσει ένα τουριστικό πλαίσιο σχετικά με το περιβάλλον;

Διάγραμμα 14: Ο νομός έχει τη δυνατότητα να σχεδιάσει ένα τουριστικό πλαίσιο σχετικά με το περιβάλλον

Από το διάγραμμα 15 προκύπτει ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν απόλυτα πως η αειφορία μπορεί να συνδράμει στην κοινωνική συνοχή της περιοχής (N=26, 39.4%). Το 36.4% των συμμετεχόντων συμφωνούν πολύ πως η αειφορία μπορεί να συνδράμει στην κοινωνική συνοχή της περιοχής, το 18.2% αυτών συμφωνούν μέτρια πως η αειφορία μπορεί να συνδράμει στην κοινωνική συνοχή της περιοχής, το 4.5% αυτών διαφωνούν πως η αειφορία μπορεί να συνδράμει στην κοινωνική συνοχή της περιοχής και το 1.5% αυτών συμφωνούν απόλυτα πως η αειφορία μπορεί να συνδράμει στην κοινωνική συνοχή της περιοχής.

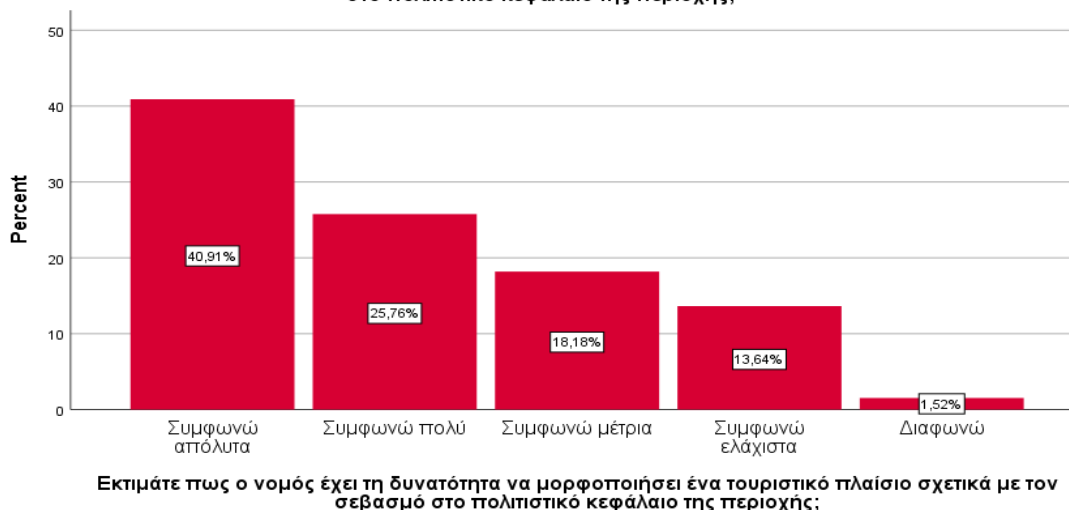

Διάγραμμα 15: Η αειφορία μπορεί να συνδράμει στην κοινωνική συνοχή της περιοχής

Στο διάγραμμα 16 παρουσιάζεται ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν απόλυτα πως ο νομός έχει τη δυνατότητα να μορφοποιήσει ένα τουριστικό πλαίσιο σχετικά με τον σεβασμό στο πολιτιστικό κεφάλαιο της περιοχής (N=27, 40.9%). Το 25.8% των συμμετεχόντων συμφωνούν πολύ πως ο νομός έχει τη δυνατότητα να μορφοποιήσει ένα τουριστικό πλαίσιο σχετικά με τον σεβασμό στο πολιτιστικό κεφάλαιο της περιοχής, το 18.2% των συμμετεχόντων συμφωνούν μέτρια πως ο νομός έχει τη δυνατότητα να μορφοποιήσει ένα τουριστικό πλαίσιο σχετικά με τον σεβασμό στο πολιτιστικό κεφάλαιο της περιοχής, το 13.6% των συμμετεχόντων συμφωνούν ελάχιστα πως ο νομός έχει τη δυνατότητα να μορφοποιήσει ένα τουριστικό πλαίσιο και το 1.5% αυτών διαφωνούν πως ο νομός έχει τη

δυνατότητα να μορφοποιήσει ένα τουριστικό πλαίσιο σχετικά με τον σεβασμό στο πολιτιστικό κεφάλαιο της περιοχής.

Εκτιμάτε πως ο νομός έχει τη δυνατότητα να μορφοποιήσει ένα τουριστικό πλαίσιο σχετικά με τον σεβασμό στο πολιτιστικό κεφάλαιο της περιοχής;

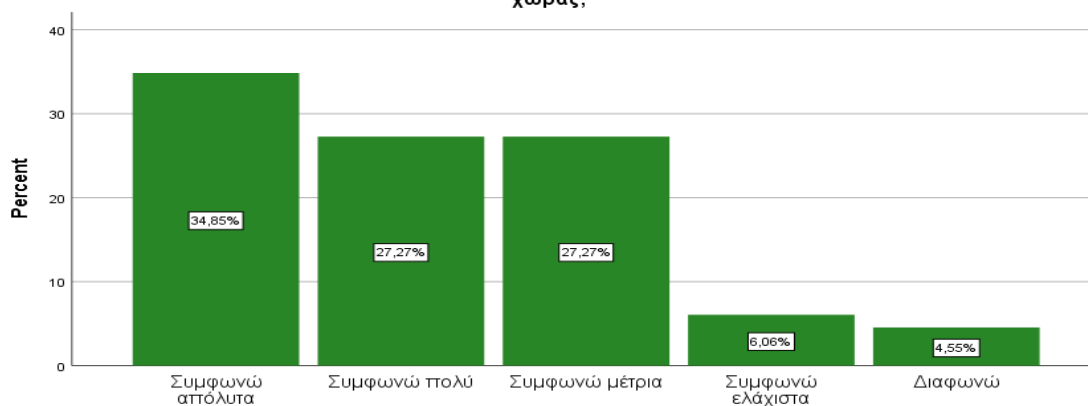

Διάγραμμα 16: Ο νομός έχει την δυνατότητα να μορφοποιήσει ένα τουριστικό πλαίσιο σχετικά με τον σεβασμό στο πολιτιστικό κεφάλαιο της περιοχής

Μοναδικότητα του νομού

Από το διάγραμμα 17 προκύπτει ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν απόλυτα ότι ο νομός έχει μία μοναδική ταυτότητα που τον διαφοροποιεί από τους υπόλοιπους νομούς της χώρας (N=23, 34.8%). Το 27.3% των συμμετεχόντων συμφωνούν είτε μέτρια, είτε πολύ ότι ο νομός έχει μία μοναδική ταυτότητα που τον διαφοροποιεί από τους υπόλοιπους νομούς της χώρας, το 6.1% των συμμετεχόντων συμφωνούν ελάχιστα ότι ο νομός έχει μία μοναδική ταυτότητα που τον διαφοροποιεί από τους υπόλοιπους νομούς της χώρας και το 4.5% αυτών διαφωνούν ότι ο νομός έχει μία μοναδική ταυτότητα που τον διαφοροποιεί από τους υπόλοιπους νομούς της χώρας.

Θεωρείτε πως ο νομός έχει μία μοναδική ταυτότητα που τον διαφοροποιεί από τους υπόλοιπους νομούς της χώρας;

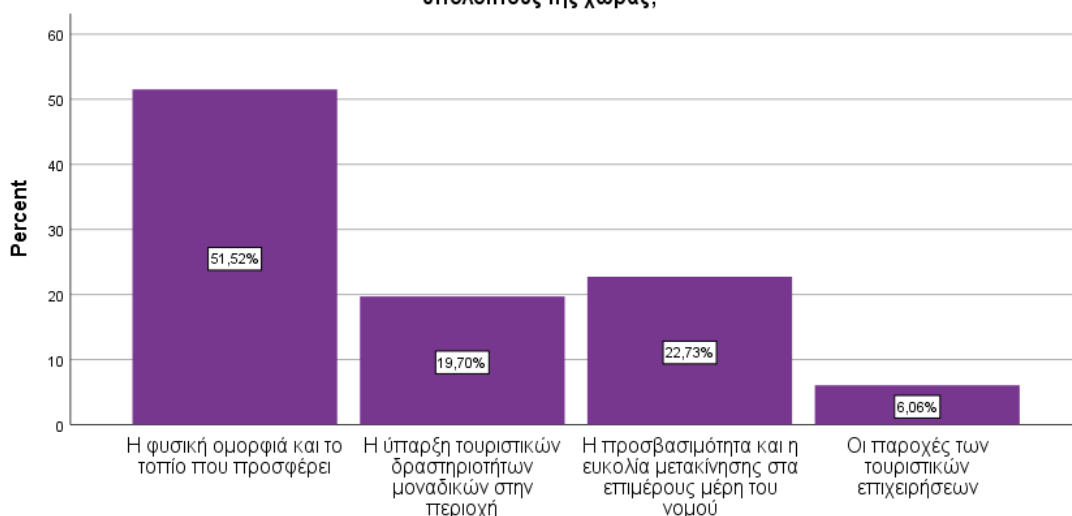

Θεωρείτε πως ο νομός έχει μία μοναδική ταυτότητα που τον διαφοροποιεί από τους υπόλοιπους νομούς της χώρας;

Διάγραμμα 17: Ο νομός έχει μία μοναδική ταυτότητα που τον διαφοροποιεί από τους υπόλοιπους νομούς της χώρας

Στο διάγραμμα 18 παρουσιάζεται ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες θεωρούν πως η μοναδική ταυτότητα του νομού που μπορεί να τον διαφοροποιήσει από τους υπόλοιπους της χώρας είναι η φυσική ομορφιά και το τοπίο που προσφέρει (N=34, 51.5%). Το 22.7% των συμμετεχόντων ανέφεραν πως η μοναδική ταυτότητα του νομού που μπορεί να τον διαφοροποιήσει από τους υπόλοιπους της χώρας είναι η προσβασιμότητα και η ευκολία μετακίνησης στα επιμέρους μέρη του νομού, το 19.7% αυτών ανέφεραν πως η μοναδική ταυτότητα του νομού που μπορεί να τον διαφοροποιήσει από τους υπόλοιπους της χώρας είναι η ύπαρξη τουριστικών δραστηριοτήτων μοναδικών στην περιοχή και το 6.1% αυτών ανέφεραν πως η μοναδική ταυτότητα του νομού που μπορεί να τον διαφοροποιήσει από τους υπόλοιπους της χώρας είναι οι παροχές των τουριστικών επιχειρήσεων.

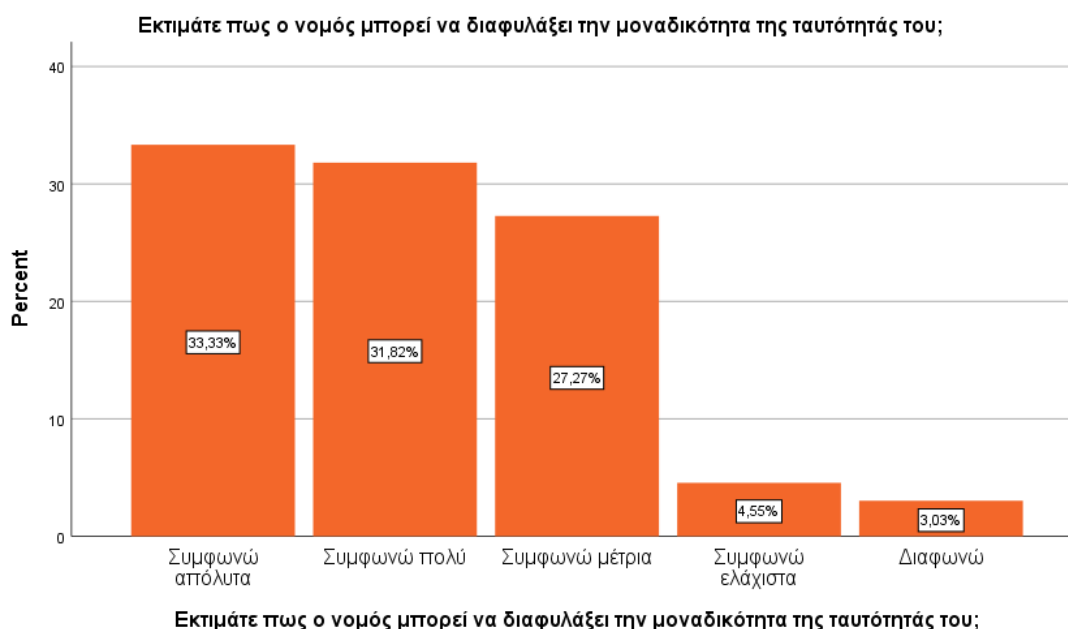
Ποια θεωρείτε πως είναι η μοναδική ταυτότητα του νομού που μπορεί να τον διαφοροποιήσει από τους υπόλοιπους της χώρας;

Ποια θεωρείτε πως είναι η μοναδική ταυτότητα του νομού που μπορεί να τον διαφοροποιήσει από τους υπόλοιπους της χώρας;

Διάγραμμα 18: Η μοναδική ταυτότητα του νομού που μπορεί να τον διαφοροποιήσει από τους υπόλοιπους της χώρας

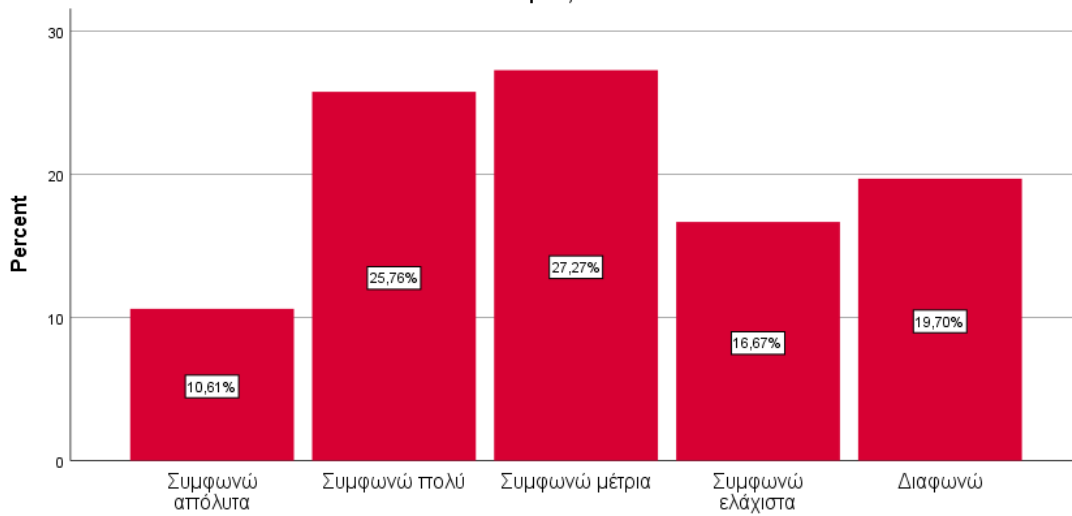
Από το διάγραμμα 19 προκύπτει ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν απόλυτα πως ο νομός μπορεί να διαφυλάξει την μοναδικότητα της ταυτότητάς του (N=22, 33.3%). Το 31.8% των συμμετεχόντων συμφωνούν πολύ πως ο νομός μπορεί να διαφυλάξει την μοναδικότητα της ταυτότητάς του, το 27.3% των συμμετεχόντων συμφωνούν μέτρια πως ο νομός μπορεί να διαφυλάξει την μοναδικότητα της ταυτότητάς του, το 4.5% των συμμετεχόντων συμφωνούν ελάχιστα πως ο νομός μπορεί να διαφυλάξει την μοναδικότητα της ταυτότητάς του και το 3% των συμμετεχόντων διαφωνούν πως ο νομός μπορεί να διαφυλάξει την μοναδικότητα της ταυτότητάς του.

Διάγραμμα 19: Ο νομός μπορεί να διαφυλάξει την μοναδικότητα της ταυτότητάς του

Από το διάγραμμα 20 παρουσιάζεται ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν μέτρια πως ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει συντελεστή αρνητικής επιρροής στην μοναδική ταυτότητα του νομού (N=18, 27.3%). Το 25.8% των συμμετεχόντων συμφωνούν πολύ πως ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει συντελεστή αρνητικής επιρροής στην μοναδική ταυτότητα του νομού, το 19.7% των συμμετεχόντων διαφωνούν πως ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει συντελεστή αρνητικής επιρροής στην μοναδική ταυτότητα του νομού, το 16.7% των συμμετεχόντων συμφωνούν ελάχιστα πως ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει συντελεστή αρνητικής επιρροής στην μοναδική ταυτότητα του νομού και το 10.6% των συμμετεχόντων συμφωνούν απόλυτα πως ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει συντελεστή αρνητικής επιρροής στην μοναδική ταυτότητα του νομού.

Νομίζετε πως ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει συντελεστή αρνητικής επιρροής στην μοναδική ταυτότητα του νομού;

Νομίζετε πως ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει συντελεστή αρνητικής επιρροής στην μοναδική ταυτότητα του νομού;

Διάγραμμα 20: Ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει συντελεστή αρνητικής επιρροής στην μοναδική ταυτότητα του νομού

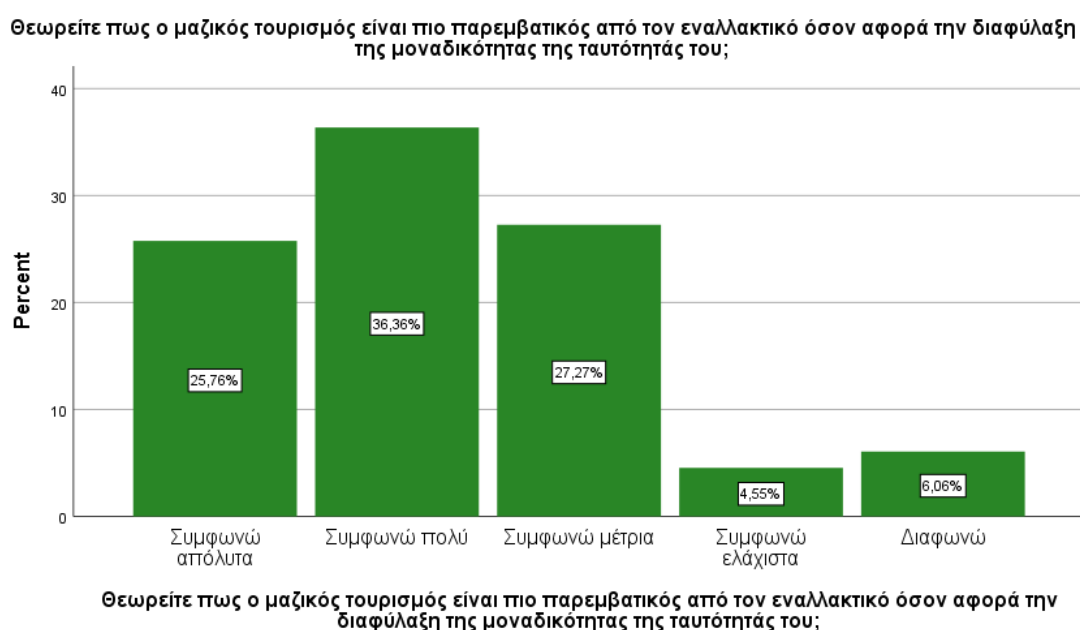
Στο διάγραμμα 21 παρουσιάζεται ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν πολύ πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να προάγει την μοναδικότητα του νομού (N=24, 36.4%). Το 28.8% των συμμετεχόντων συμφωνούν απόλυτα πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να προάγει την μοναδικότητα του νομού, το 22.7% αυτών συμφωνούν μέτρια πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να προάγει την μοναδικότητα του νομού, το 7.6% αυτών διαφωνούν πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να προάγει την μοναδικότητα του νομού και το 4.5% αυτών συμφωνούν ελάχιστα πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να προάγει την μοναδικότητα του νομού.

Θεωρείτε πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να προάγει την μοναδικότητα του νομού;

Διάγραμμα 21: Ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να προάγει την μοναδικότητα του νομού

Από το διάγραμμα 22 προκύπτει ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν πολύ πως ο μαζικός τουρισμός είναι πιο παρεμβατικός από τον εναλλακτικό όσον αφορά την διαφύλαξη της μοναδικότητας της ταυτότητάς του (N=24, 36.4%). Το 27.3% των συμμετεχόντων συμφωνούν μέτρια πως ο μαζικός τουρισμός είναι πιο παρεμβατικός από τον εναλλακτικό όσον αφορά την διαφύλαξη της μοναδικότητας της ταυτότητάς του, το 25.8% αυτών συμφωνούν απόλυτα πως ο μαζικός τουρισμός είναι πιο παρεμβατικός από τον εναλλακτικό όσον αφορά την διαφύλαξη της μοναδικότητας της ταυτότητάς του, το 6.1% αυτών διαφωνούν πως ο μαζικός τουρισμός είναι πιο παρεμβατικός από τον εναλλακτικό όσον αφορά την διαφύλαξη της μοναδικότητας της ταυτότητάς του και το 4.5% αυτών συμφωνούν ελάχιστα πως ο μαζικός τουρισμός είναι πιο παρεμβατικός από τον εναλλακτικό όσον αφορά την διαφύλαξη της μοναδικότητας της ταυτότητάς του.

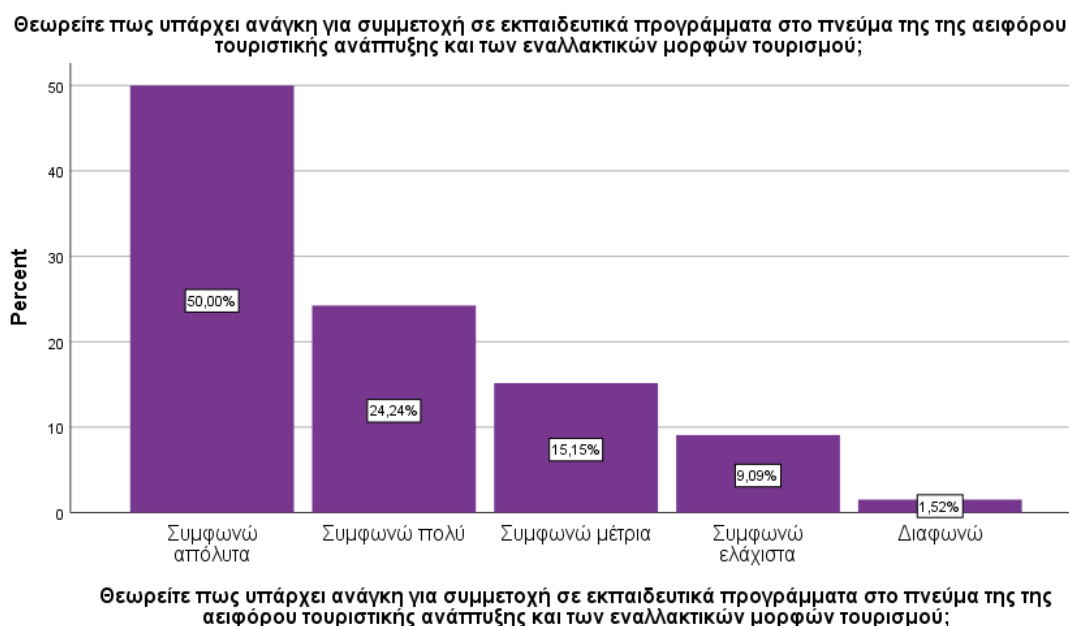

Διάγραμμα 22: Ο μαζικός τουρισμός είναι πιο παρεμβατικός από τον εναλλακτικό όσον αφορά την διαφύλαξη της μοναδικότητας της ταυτότητάς του

Εκπαίδευση και αιεφόρος τουριστική ανάπτυξη

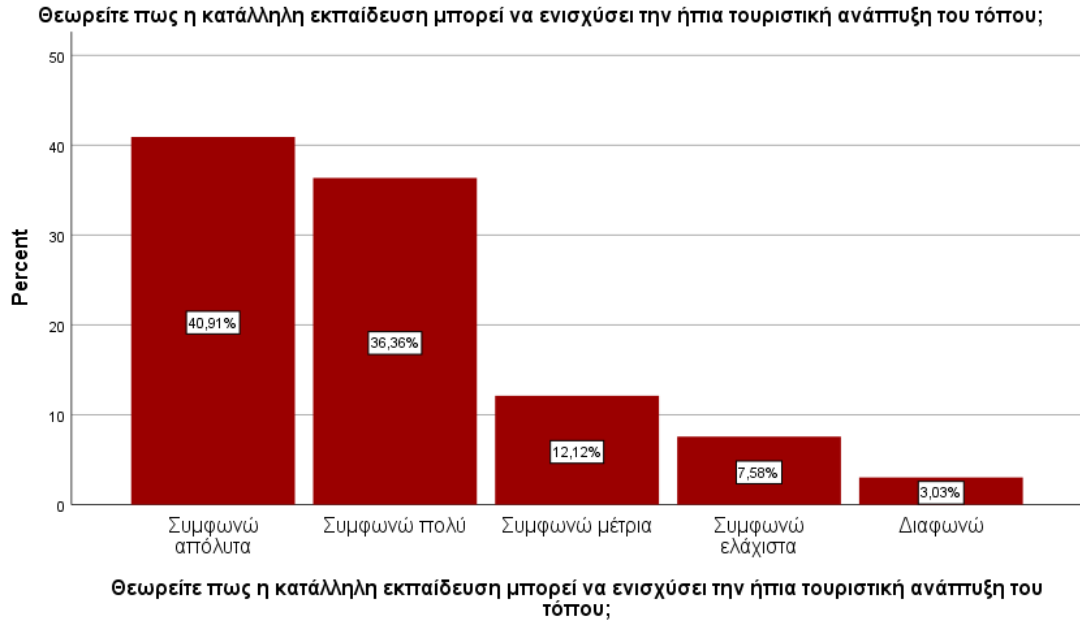
Στο διάγραμμα 23 παρουσιάζεται ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν απόλυτα πως υπάρχει ανάγκη για συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα στο πνεύμα της αιεφόρου τουριστικής ανάπτυξης και των εναλλακτικών μορφών τουρισμού (N=33, 50%). Το 24.2% των συμμετεχόντων συμφωνούν πολύ πως υπάρχει ανάγκη για συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα στο πνεύμα της αιεφόρου τουριστικής ανάπτυξης και των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, το 15.2% των συμμετεχόντων συμφωνούν μέτρια πως υπάρχει ανάγκη για συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα στο πνεύμα της αιεφόρου

τουριστικής ανάπτυξης και των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, το 9.1% των συμμετεχόντων συμφωνούν ελάχιστα πως υπάρχει ανάγκη για συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα στο πνεύμα της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης και των εναλλακτικών μορφών τουρισμού και το 1.5% των συμμετεχόντων διαφωνούν πως υπάρχει ανάγκη για συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα στο πνεύμα της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης και των εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

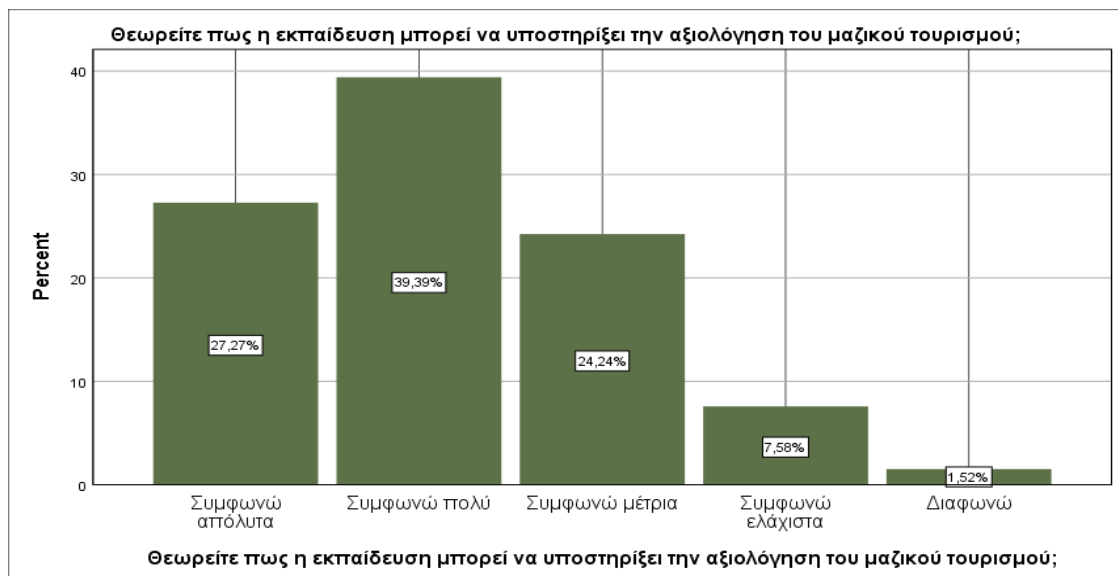
Διάγραμμα 23: Ύπαρξη ανάγκης για συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα στο πνεύμα της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης και των εναλλακτικών μορφών τουρισμού

Από το διάγραμμα 24 παρουσιάζεται ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν απόλυτα πως η κατάλληλη εκπαίδευση μπορεί να ενισχύσει την ήπια τουριστική ανάπτυξη του τόπου (N=27, 40.9%). Το 36.4% των συμμετεχόντων συμφωνούν πολύ πως η κατάλληλη εκπαίδευση μπορεί να ενισχύσει την ήπια τουριστική ανάπτυξη του τόπου, το 12.1% των συμμετεχόντων συμφωνούν μέτρια πως η κατάλληλη εκπαίδευση μπορεί να ενισχύσει την ήπια τουριστική ανάπτυξη του τόπου, το 7.6% των συμμετεχόντων συμφωνούν ελάχιστα πως η κατάλληλη εκπαίδευση μπορεί να ενισχύσει την ήπια τουριστική ανάπτυξη του τόπου και το 3.8% των συμμετεχόντων διαφωνούν πως η κατάλληλη εκπαίδευση μπορεί να ενισχύσει την ήπια τουριστική ανάπτυξη του τόπου.

Διάγραμμα 24: Η κατάλληλη εκπαίδευση μπορεί να ενισχύσει την ήπια τουριστική ανάπτυξη του τόπου

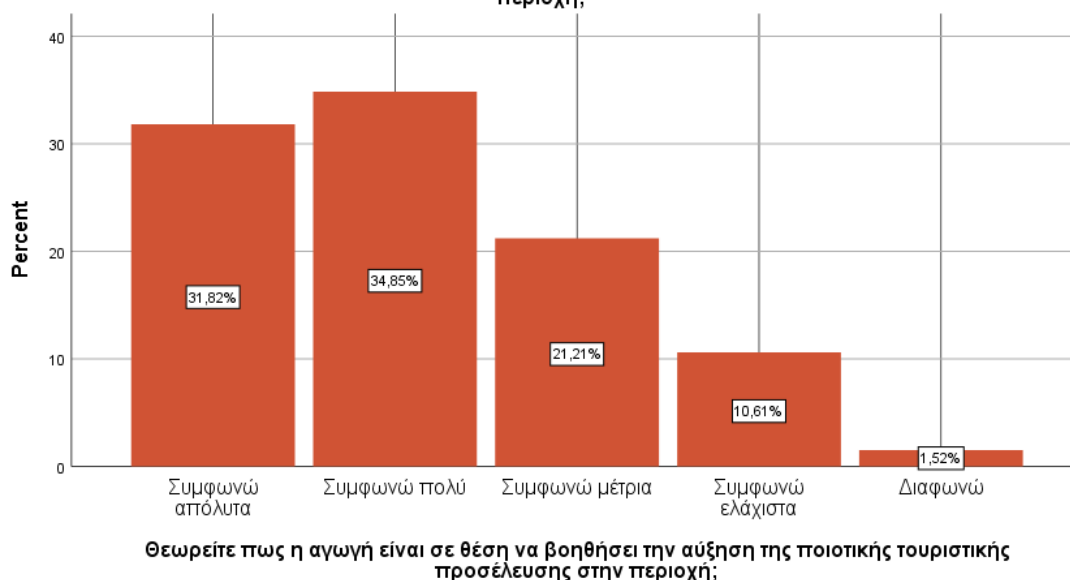
Στο διάγραμμα 25 παρουσιάζεται ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν πολύ πως η εκπαίδευση μπορεί να υποστηρίξει την αξιολόγηση του μαζικού τουρισμού (N=26, 39.4%). Το 27.3% των συμμετεχόντων συμφωνούν απόλυτα πως η εκπαίδευση μπορεί να υποστηρίξει την αξιολόγηση του μαζικού τουρισμού, το 24.2% αυτών συμφωνούν μέτρια πως η εκπαίδευση μπορεί να υποστηρίξει την αξιολόγηση του μαζικού τουρισμού, το 7.6% αυτών συμφωνούν ελάχιστα πως η εκπαίδευση μπορεί να υποστηρίξει την αξιολόγηση του μαζικού τουρισμού και το 1.5% αυτών διαφωνούν πως η εκπαίδευση μπορεί να υποστηρίξει την αξιολόγηση του μαζικού τουρισμού.

Διάγραμμα 25: Η εκπαίδευση μπορεί να υποστηρίξει την αξιολόγηση του μαζικού τουρισμού

Από το διάγραμμα 26 προκύπτει ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν πολύ πως η αγωγή είναι σε θέση να βοηθήσει την αύξηση της ποιοτικής τουριστικής προσέλευσης στην περιοχή (N=23, 34.8%). Το 31.8% των συμμετεχόντων συμφωνούν απόλυτα πως η αγωγή είναι σε θέση να βοηθήσει την αύξηση της ποιοτικής τουριστικής προσέλευσης στην περιοχή, το 21.2% των συμμετεχόντων συμφωνούν μέτρια πως η αγωγή είναι σε θέση να βοηθήσει την αύξηση της ποιοτικής τουριστικής προσέλευσης στην περιοχή, το 10.6% των συμμετεχόντων συμφωνούν ελάχιστα πως η αγωγή είναι σε θέση να βοηθήσει την αύξηση της ποιοτικής τουριστικής προσέλευσης στην περιοχή και το 1.5% των συμμετεχόντων διαφωνούν πως η αγωγή είναι σε θέση να βοηθήσει την αύξηση της ποιοτικής τουριστικής προσέλευσης στην περιοχή.

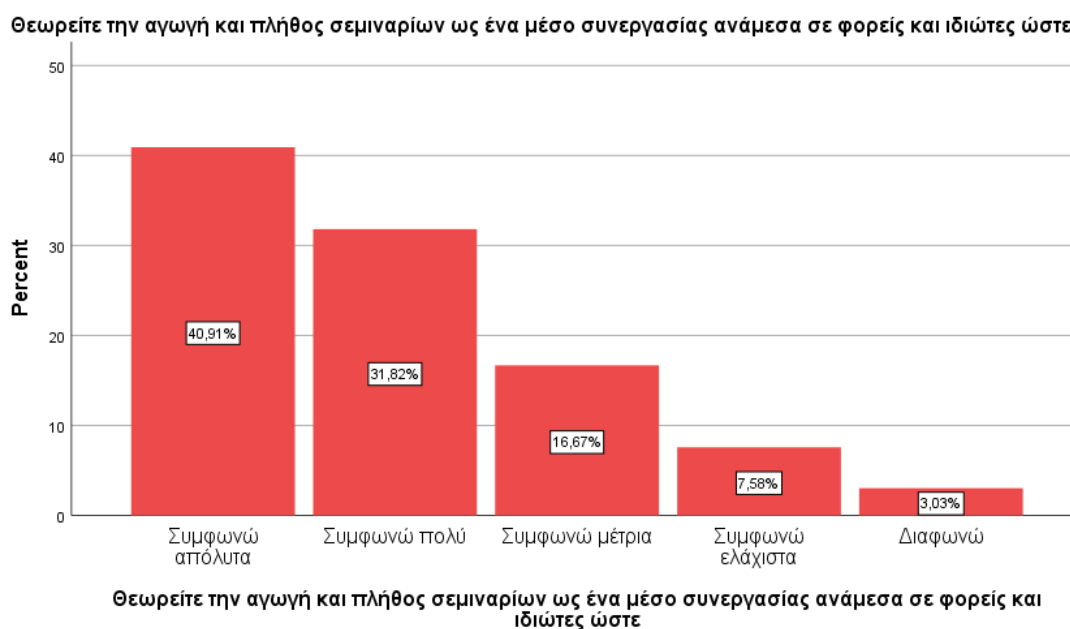
Θεωρείτε πως η αγωγή είναι σε θέση να βοηθήσει την αύξηση της ποιοτικής τουριστικής προσέλευσης στην περιοχή;

Διάγραμμα 26: Η αγωγή είναι σε θέση να βοηθήσει την αύξηση της ποιοτικής τουριστικής προσέλευσης στην περιοχή

Στο διάγραμμα 27 παρουσιάζεται ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν απόλυτα πως η αγωγή και το πλήθος σεμιναρίων ως ένα μέσο συνεργασίας ανάμεσα σε φορείς και ιδιώτες ώστε να δημιουργηθεί μια συνολική αειφόρος ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή (N=27, 40.9%). Το 31.8% των συμμετεχόντων συμφωνούν πολύ πως η αγωγή και το πλήθος σεμιναρίων ως ένα μέσο συνεργασίας ανάμεσα σε φορείς και ιδιώτες ώστε να δημιουργηθεί μια συνολική αειφόρος ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή, το 16.7% των συμμετεχόντων συμφωνούν μέτρια πως η αγωγή και το πλήθος σεμιναρίων ως ένα μέσο συνεργασίας ανάμεσα σε φορείς και ιδιώτες ώστε να δημιουργηθεί μια συνολική αειφόρος ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή, το 7.6% των συμμετεχόντων συμφωνούν ελάχιστα

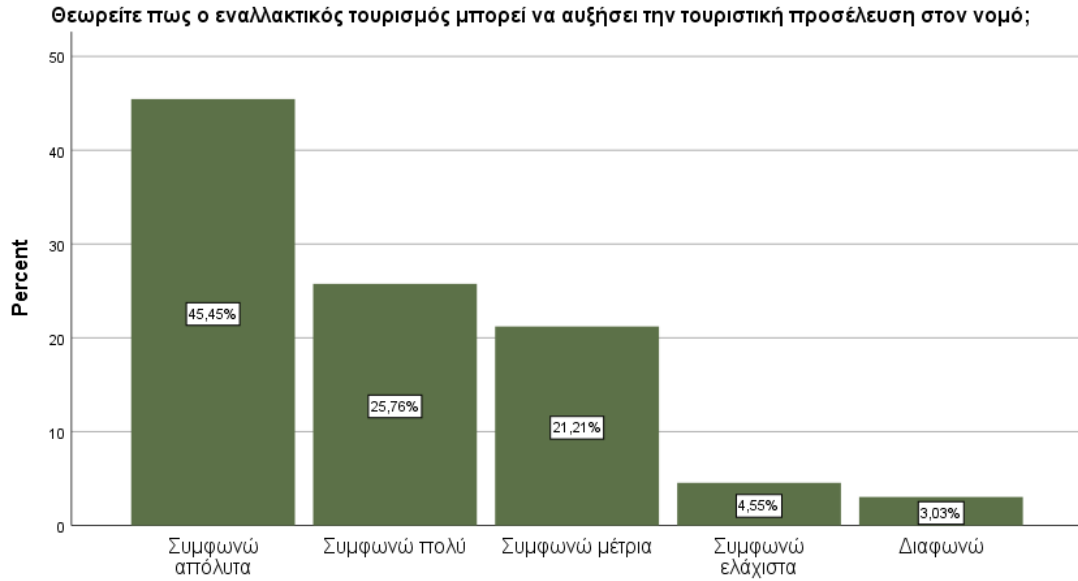
πως η αγωγή και το πλήθος σεμιναρίων ως ένα μέσο συνεργασίας ανάμεσα σε φορείς και ιδιώτες ώστε να δημιουργηθεί μια συνολική αειφόρος ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή και το 3% αυτών διαφωνούν πως η αγωγή και το πλήθος σεμιναρίων ως ένα μέσο συνεργασίας ανάμεσα σε φορείς και ιδιώτες ώστε να δημιουργηθεί μια συνολική αειφόρος ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή.

Διάγραμμα 27: Η αγωγή και το πλήθος σεμιναρίων ως ένα μέσο συνεργασίας ανάμεσα σε φορείς και ιδιώτες ώστε να δημιουργηθεί μια συνολική αειφόρος ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή

Εναλλακτικός τουρισμός και οικονομική ανάπτυξη

Από το διάγραμμα 28 προκύπτει ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν απόλυτα πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να αυξήσει την τουριστική προσέλευση στον νομό (N=30, 45.5%). Το 25.8% των συμμετεχόντων συμφωνούν πολύ πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να αυξήσει την τουριστική προσέλευση στον νομό, το 21.2% των συμμετεχόντων συμφωνούν μέτρια πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να αυξήσει την τουριστική προσέλευση στον νομό, το 4.5% των συμμετεχόντων συμφωνούν ελάχιστα πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να αυξήσει την τουριστική προσέλευση στον νομό και το 3% αυτών διαφωνούν πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να αυξήσει την τουριστική προσέλευση στον νομό.

Θεωρείτε πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να αυξήσει την τουριστική προσέλευση στον νομό;

Διάγραμμα 28: Ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να αυξήσει την τουριστική προσέλευση στον νομό

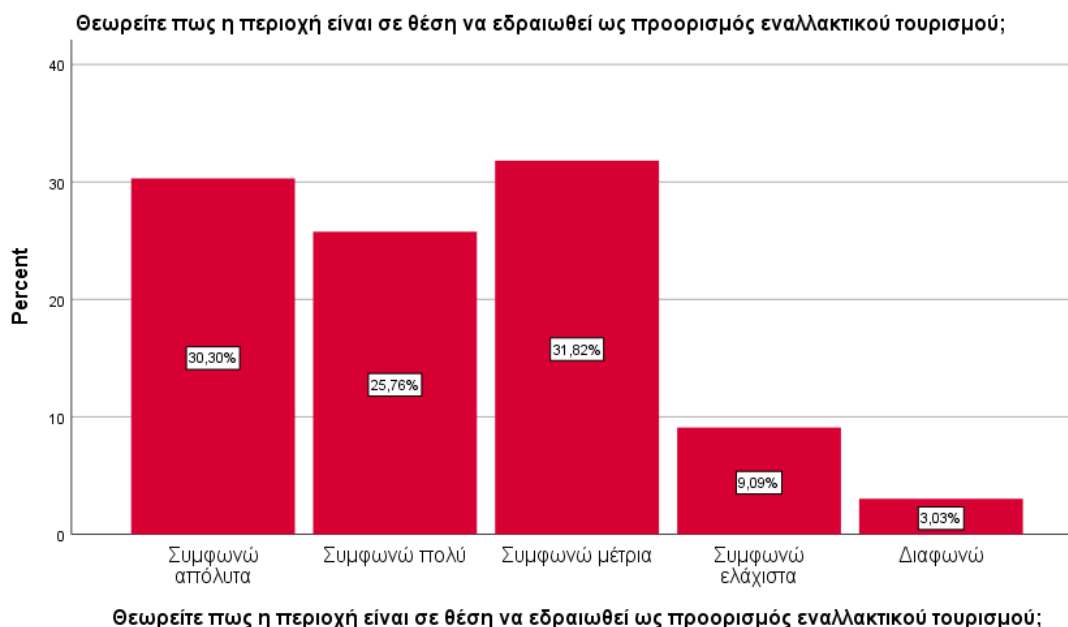
Στο διάγραμμα 29 παρουσιάζεται ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν απόλυτα πως ο εναλλακτικός τουρισμός ως μέσο για την οικονομική πρόοδο της περιοχής (N=26, 39.4%). Το 27.3% των συμμετεχόντων συμφωνούν πολύ πως ο εναλλακτικός τουρισμός ως μέσο για την οικονομική πρόοδο της περιοχής, το 24.2% των συμμετεχόντων συμφωνούν μέτρια πως ο εναλλακτικός τουρισμός ως μέσο για την οικονομική πρόοδο της περιοχής και το 4.5% των συμμετεχόντων είτε συμφωνούν ελάχιστα, είτε διαφωνούν πως ο εναλλακτικός τουρισμός ως μέσο για την οικονομική πρόοδο της περιοχής.

Θεωρείτε τον εναλλακτικό τουρισμό ως μέσο για την οικονομική πρόοδο της περιοχής;

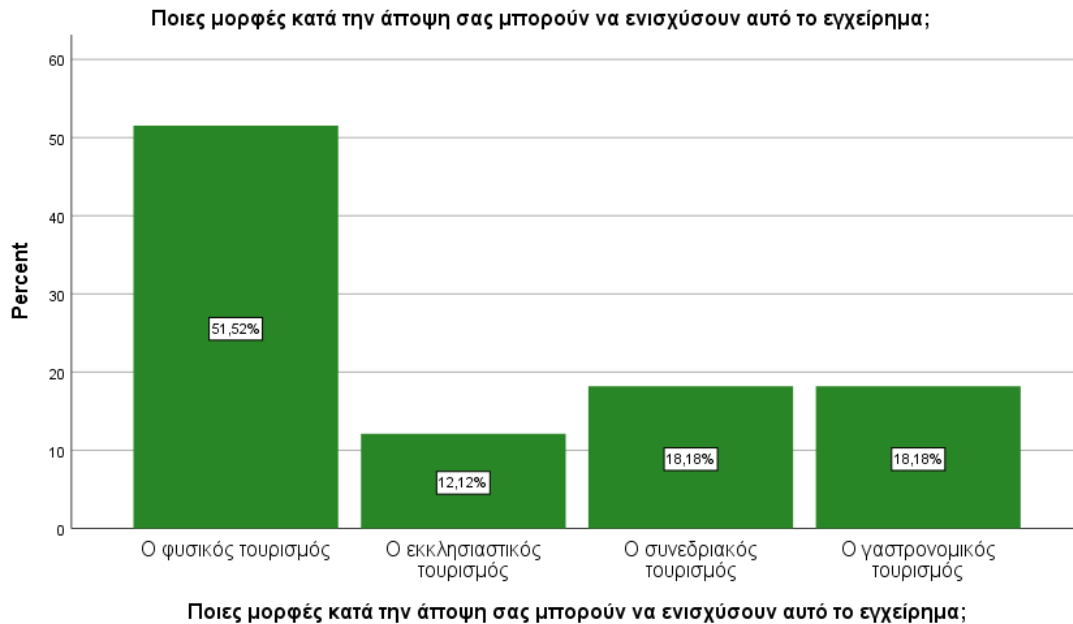
Διάγραμμα 29: Ο εναλλακτικός τουρισμός ως μέσο για την οικονομική πρόοδο της περιοχής

Από το διάγραμμα 30 προκύπτει ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν μέτρια πως η περιοχή είναι σε θέση να εδραιωθεί ως προορισμός εναλλακτικού τουρισμού (N=21, 31.8%). Το 30.3% των συμμετεχόντων συμφωνούν απόλυτα πως η περιοχή είναι σε θέση να εδραιωθεί ως προορισμός εναλλακτικού τουρισμού, το 25.8% αυτών συμφωνούν πολύ πως η περιοχή είναι σε θέση να εδραιωθεί ως προορισμός εναλλακτικού τουρισμού, το 9.1% αυτών συμφωνούν ελάχιστα πως η περιοχή είναι σε θέση να εδραιωθεί ως προορισμός εναλλακτικού τουρισμού και το 3% αυτών διαφωνούν πως η περιοχή είναι σε θέση να εδραιωθεί ως προορισμός εναλλακτικού τουρισμού.

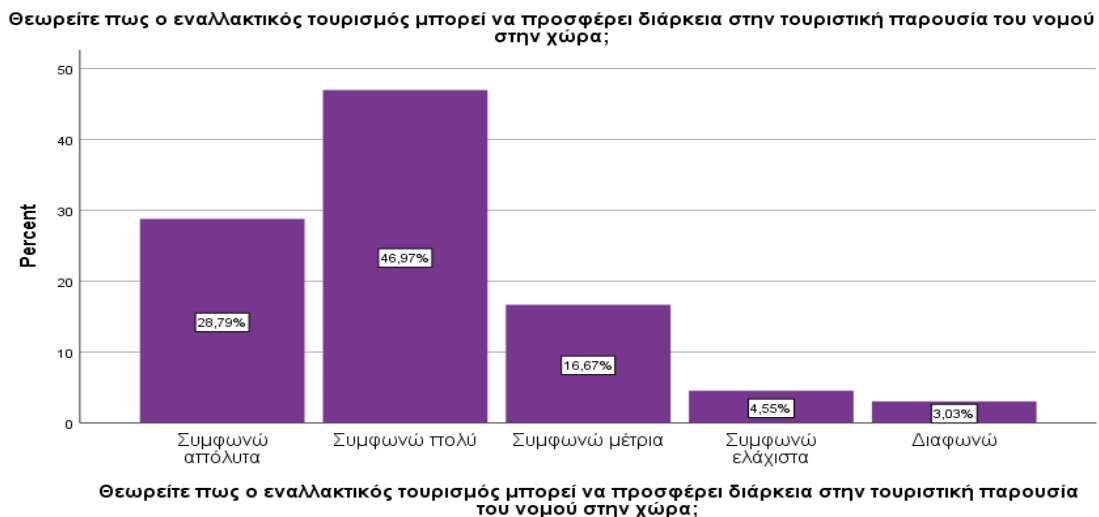
Διάγραμμα 30: Η περιοχή είναι σε θέση να εδραιωθεί ως προορισμός εναλλακτικού τουρισμού

Από το διάγραμμα 31 προκύπτει ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες ανέφεραν πως ο φυσικός τουρισμός μπορεί να ενισχύσει αυτό το εγχείρημα (N=34, 51.5%). Το 18.2% των συμμετεχόντων ανέφεραν πως είτε ο συνεδριακός τουρισμός, είτε ο γαστρονομικός τουρισμός μπορούν να ενισχύσουν αυτό το εγχείρημα και το 12.1% αυτών ανέφεραν πως ο εκκλησιαστικός τουρισμός μπορεί να ενισχύσει αυτό το εγχείρημα.

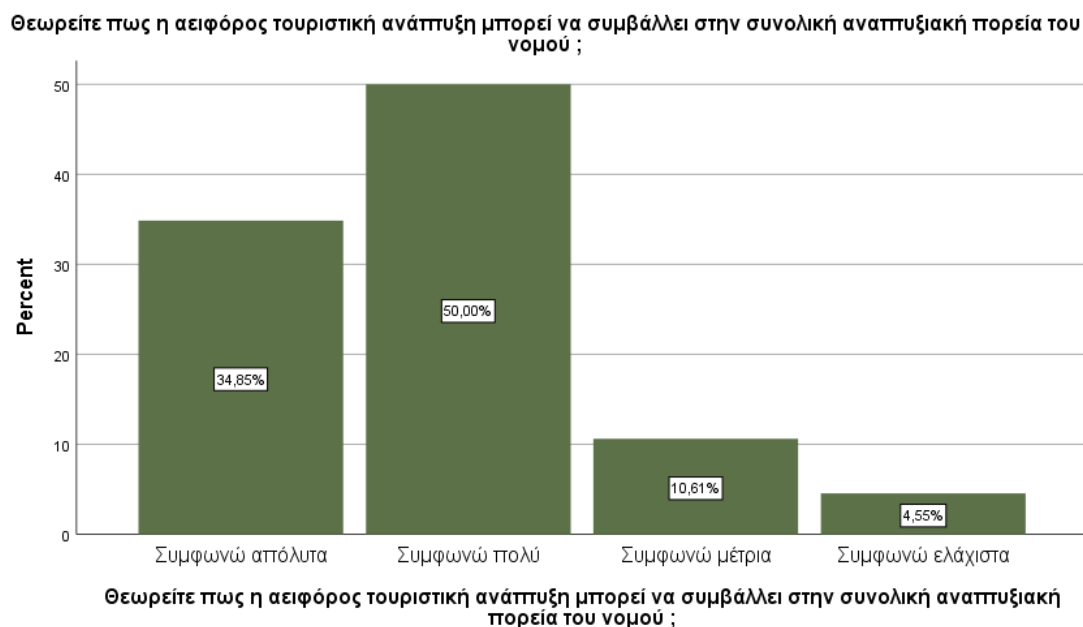
Διάγραμμα 31: Οι μορφές τουρισμού που ενισχύουν τον εναλλακτικό τουρισμό

Στο διάγραμμα 32 παρουσιάζεται ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν πολύ πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να προσφέρει διάρκεια στην τουριστική παρουσία του νομού της χώρας (N=31, 47%). Το 28.8% των συμμετεχόντων συμφωνούν απόλυτα πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να προσφέρει διάρκεια στην τουριστική παρουσία του νομού της χώρας, το 16.7% των συμμετεχόντων συμφωνούν μέτρια πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να προσφέρει διάρκεια στην τουριστική παρουσία του νομού της χώρας, το 4.5% των συμμετεχόντων συμφωνούν ελάχιστα πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να προσφέρει διάρκεια στην τουριστική παρουσία του νομού της χώρας και το 3% των συμμετεχόντων διαφωνούν πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να προσφέρει διάρκεια στην τουριστική παρουσία του νομού της χώρας.

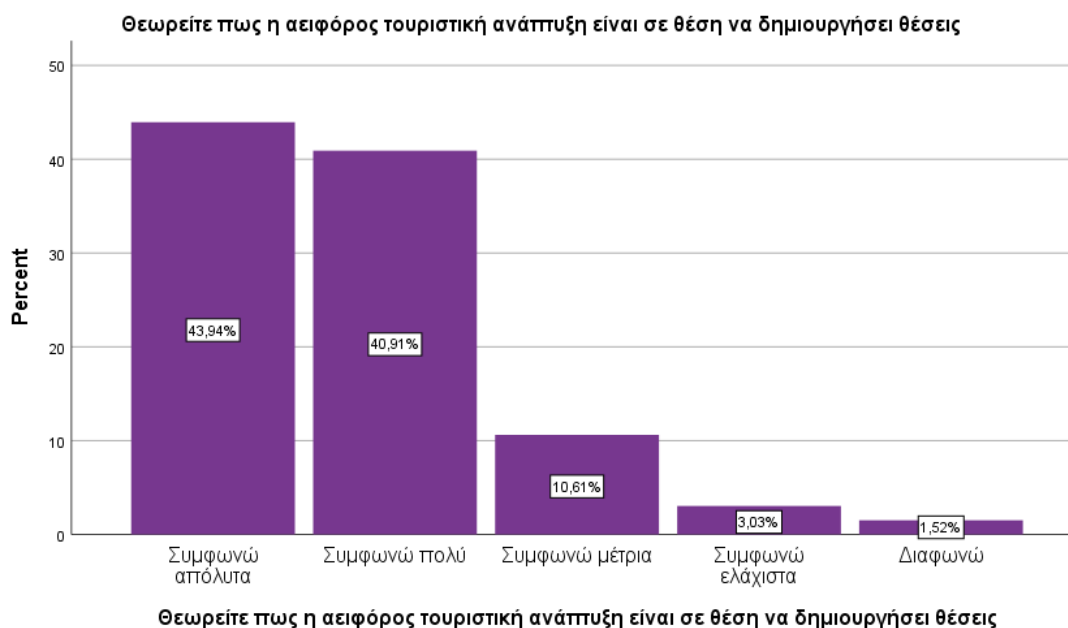
Διάγραμμα 32: Ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να προσφέρει διάρκεια στην τουριστική παρουσία του νομού της χώρας

Από το διάγραμμα 33 προκύπτει ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν πολύ πως η αιφόρος τουριστική ανάπτυξη μπορεί να συμβάλλει στην συνολική αναπτυξιακή πορεία του νομού (N=33, 50%). Το 34.8% των συμμετεχόντων συμφωνούν απόλυτα πως η αιφόρος τουριστική ανάπτυξη μπορεί να συμβάλλει στην συνολική αναπτυξιακή πορεία του νομού, το 10.6% των συμμετεχόντων συμφωνούν μέτρια πως η αιφόρος τουριστική ανάπτυξη μπορεί να συμβάλλει στην συνολική αναπτυξιακή πορεία του νομού και το 4.5% των συμμετεχόντων συμφωνούν ελάχιστα πως η αιφόρος τουριστική ανάπτυξη μπορεί να συμβάλλει στην συνολική αναπτυξιακή πορεία του νομού.

Διάγραμμα 33: Η αιφόρος τουριστική ανάπτυξη μπορεί να συμβάλλει στην συνολική αναπτυξιακή πορεία του νομού

Στο διάγραμμα 34 παρουσιάζεται ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν πολύ πως η αιφόρος τουριστική ανάπτυξη μπορεί να συμβάλλει στην συνολική αναπτυξιακή πορεία του νομού (N=33, 50%). Το 34.8% των συμμετεχόντων συμφωνούν απόλυτα πως η αιφόρος τουριστική ανάπτυξη μπορεί να συμβάλλει στην συνολική αναπτυξιακή πορεία του νομού, το 10.6% αυτών συμφωνούν μέτρια πως η αιφόρος τουριστική ανάπτυξη μπορεί να συμβάλλει στην συνολική αναπτυξιακή πορεία του νομού και το 4.5% αυτών συμφωνούν ελάχιστα πως η αιφόρος τουριστική ανάπτυξη μπορεί να συμβάλλει στην συνολική αναπτυξιακή πορεία του νομού.

Διάγραμμα 34: Θεωρείτε πως η αιφόρος τουριστική ανάπτυξη είναι σε θέση να δημιουργήσει θέσεις εργασίας και να αυξήσει το κατά κεφαλήν εισόδημα;

Από τον πίνακα 1 προκύπτει ότι σχεδόν όλοι οι συμμετέχοντες δεν είχαν να αναφέρουν κάτι επιπρόσθετο και καλύφθηκαν από τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου. Ενώ οι υπόλοιποι τέσσερις συμμετέχοντες ανέφεραν ότι η ποιοτική ανάπτυξη των υπηρεσιών και υποδομών προκειμένου να προσελκύσει ποιοτικούς ταξιδιώτες και όχι 5 που θα υποστηρίξουν τις τοπικές επιχειρήσεις, για την νέα τάση m TOURISM. Επίσης ανέφεραν ότι όταν υπάρχει ενημέρωση ,ευαισθητοποίηση και αγωγή όλα μπορούν να γίνουν για ένα καλύτερο αύριο και την Συμμετοχή Ταξιδιωτικών Γραφείων του Εξωτερικού που πρακτορεύουν τον νομό.

Πίνακας 1: Επιπρόσθετες επισημάνσεις

	Συχνότητα	Ποσοστό
Όχι	62	93%
Αύξηση εναλλακτικού τουρισμού δεν σημαίνει απαραίτητα οικονομική πρόοδο, 1 βασικό θεμέλιο για την ανάπτυξη του τουρισμού σε κάθε περιοχή αποτελεί η ποιοτική ανάπτυξη των υπηρεσιών και υποδομών προκειμένου να προσελκύσει ποιοτικούς ταξιδιώτες και όχι 5 που θα υποστηρίξουν τις τοπικές επιχειρήσεις.		1.5%
Θα μπορούσατε να ρωτήσετε και για τη νέα τάση m TOURISM	1	1.5%
Όταν υπάρχει ενημέρωση ,ευαισθητοποίηση και αγωγή όλα μπορούν να γίνουν για ένα καλύτερο αύριο.	1	1.5%
Συμμετοχή Ταξιδιωτικών Γραφείων του Εξωτερικού που πρακτορεύουν τον νομό	1	1.5%

Στατιστικός έλεγχος ερευνητικών ερωτημάτων

1^ο Ερευνητικό Ερώτημα: Το ηλικιακό προφίλ των ερωτηθέντων αποτελεί βασικό κριτήριο της ανάδειξης της αειφόρου ανάπτυξης στην περιοχή;

Για την απάντηση του πρώτου ερευνητικού ερωτήματος πραγματοποιήθηκε ο έλεγχος ANOVA, σε επίπεδο σημαντικότητας 5%. Από τον ακόλουθο πίνακα προκύπτει ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στην άποψη των συμμετεχόντων για την αειφόρο ανάπτυξη διαφέρει και στο ηλικιακό προφίλ της πλειοψηφίας των τουριστών, αφού το επίπεδο σημαντικότητας είναι μεγαλύτερο του 0.05.

Πίνακας 2: Έλεγχος ANOVA ανάμεσα στην άποψη των συμμετεχόντων για την αειφόρο ανάπτυξη διαφέρει και στο ηλικιακό προφίλ της πλειοψηφίας των τουριστών

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
(Ερωτ.12) Εκτιμάτε ότι η αειφορία μπορεί να συμβάλλει στην οικονομική άνθηση της περιοχής;	Between Groups	,971	4	,243	,283	,888
	Within Groups	52,302	61	,857		
	Total	53,273	65			
(Ερωτ.13) Θεωρείτε πως η αναπτυξιακή πορεία του νομού πρέπει να προσαρμόζεται στις συνθήκες της αειφόρου ανάπτυξης;	Between Groups	,617	4	,154	,150	,962
	Within Groups	62,913	61	1,031		
	Total	63,530	65			
(Ερωτ.14) Εκτιμάτε πως ο νομός έχει την δυνατότητα να σχεδιάσει ένα τουριστικό πλαίσιο σχετικά με το περιβάλλον;	Between Groups	5,534	4	1,383	1,253	,298
	Within Groups	67,330	61	1,104		
	Total	72,864	65			
(Ερωτ.15) Εκτιμάτε ότι η αειφορία μπορεί να συνδράμει στην κοινωνική συνοχή της περιοχής;	Between Groups	4,478	4	1,120	1,061	,384
	Within Groups	64,385	61	1,055		
	Total	68,864	65			
(Ερωτ.16) Εκτιμάτε πως ο νομός έχει τη δυνατότητα να μορφοποιήσει ένα τουριστικό πλαίσιο	Between Groups	1,677	4	,419	,313	,868
	Within Groups	81,778	61	1,341		
	Total	83,455	65			

2^ο Ερευνητικό Ερώτημα: Η εποχικότητα των τουριστών συνδέεται με τα ξεχωριστά χαρακτηριστικά του νομού;

Για την απάντηση του δεύτερου ερευνητικού ερωτήματος πραγματοποιήθηκε ο έλεγχος ANOVA, σε επίπεδο σημαντικότητας 5%. Από τον ακόλουθο πίνακα προκύπτει ότι δεν

υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στην άποψη των συμμετεχόντων για την μοναδικότητα του και στην εποχή της μέγιστης επίσκεψης των τουριστών, αφού το επίπεδο σημαντικότητας είναι μεγαλύτερο του 0.05.

Πίνακας 3: Έλεγχος ANOVA ανάμεσα στην άποψη των συμμετεχόντων για την μοναδικότητα του και στην εποχή της μέγιστης επίσκεψης των τουριστών.

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
(Ερωτ.17) Θεωρείτε πως ο νομός έχει μία μοναδική ταυτότητα που τον διαφοροποιεί από τους υπόλοιπους νομούς της χώρας;	Between Groups	2,258	3	,753	,586	,626
	Within Groups	79,560	62	1,283		
	Total	81,818	65			
(Ερωτ.18) Ποια θεωρείτε πως είναι η μοναδική ταυτότητα του νομού που μπορεί να τον διαφοροποιήσει από τους υπόλοιπους της χώρας;	Between Groups	3,625	3	1,208	1,258	,297
	Within Groups	59,542	62	,960		
	Total	63,167	65			
(Ερωτ.19) Εκτιμάτε πως ο νομός μπορεί να διαφυλάξει την μοναδικότητα της ταυτότητάς του;	Between Groups	3,202	3	1,067	1,005	,397
	Within Groups	65,829	62	1,062		
	Total	69,030	65			
(Ερωτ.20) Νομίζετε πως ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει συντελεστή αρνητικής επιρροής στην μοναδική ταυτότητα του νομού;	Between Groups	3,376	3	1,125	,670	,573
	Within Groups	104,079	62	1,679		
	Total	107,455	65			
(Ερωτ.21) Θεωρείτε πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να προάγει την μοναδικότητα του νομού;	Between Groups	3,465	3	1,155	,861	,466
	Within Groups	83,156	62	1,341		
	Total	86,621	65			
(Ερωτ.22) Θεωρείτε πως ο μαζικός τουρισμός είναι πιο παρεμβατικός από τον εναλλακτικό	Between Groups	1,185	3	,395	,321	,810
	Within Groups	76,345	62	1,231		
	Total	77,530	65			

3^ο Ερευνητικό Ερώτημα: Η τουριστική εκπαίδευση για τον εναλλακτικό τουρισμό υποστηρίζει την οικονομική ευημερία, τον περιβαλλοντικό σεβασμό και την κοινωνική συνοχή του νομού ;

Για την απάντηση του τρίτου ερευνητικού ερωτήματος πραγματοποιήθηκε ο έλεγχος ANOVA, σε επίπεδο σημαντικότητας 5%. Από τον ακόλουθο πίνακα προκύπτει ότι δεν υπάρχει

στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στην άποψη των συμμετεχόντων για τον εναλλακτικό τουρισμό και την οικονομική ανάπτυξη και στην εξειδίκευση στις τουριστικές επιστήμες, αφού το επίπεδο σημαντικότητας είναι μεγαλύτερο του 0.05.

Πίνακας 3: Έλεγχος ANOVA ανάμεσα στην άποψη των συμμετεχόντων για τον εναλλακτικό τουρισμό και την οικονομική ανάπτυξη και στην εξειδίκευση στις τουριστικές επιστήμες

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
(Ερωτ.28) Θεωρείτε πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να αυξήσει την τουριστική προσέλευση στον νομό;	Between Groups	,374	4	,094	,078	,989
	Within Groups	73,383	61	1,203		
	Total	73,758	65			
(Ερωτ.29) Θεωρείτε τον εναλλακτικό τουρισμό ως μέσο για την οικονομική πρόοδο της περιοχής;	Between Groups	2,327	4	,582	,453	,770
	Within Groups	78,294	61	1,284		
	Total	80,621	65			
(Ερωτ.30) Θεωρείτε πως η περιοχή είναι σε θέση να εδραιωθεί ως προορισμός εναλλακτικού τουρισμού;	Between Groups	3,399	4	,850	,699	,595
	Within Groups	74,131	61	1,215		
	Total	77,530	65			
(Ερωτ.31) Ποιες μορφές κατά την άποψη σας μπορούν να ενισχύσουν αυτό το εγχείρημα;	Between Groups	5,201	4	1,300	,894	,473
	Within Groups	88,738	61	1,455		
	Total	93,939	65			
(Ερωτ.32) Θεωρείτε πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να προσφέρει διάρκεια στην τουριστική παρουσία του νομού στην χώρα;	Between Groups	1,083	4	,271	,281	,889
	Within Groups	58,675	61	,962		
	Total	59,758	65			
(Ερωτ.33) Θεωρείτε πως η αιφόρος τουριστική ανάπτυξη μπορεί να συμβάλει στην συνολική αναπτυξιακή πορεία του νομού ;	Between Groups	1,726	4	,431	,679	,609
	Within Groups	38,759	61	,635		
	Total	40,485	65			
(Ερωτ.34) Θεωρείτε πως η αιφόρος τουριστική ανάπτυξη είναι σε θέση να δημιουργήσει θέσεις	Between Groups	1,022	4	,256	,321	,863
	Within Groups	48,569	61	,796		
	Total	49,591	65			

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συμπεράσματα – Σχέση των αποτελεσμάτων με την βιβλιογραφία.

Η παρούσα εργασία έχει ως σκοπό να αναδείξει τη σημασία του εναλλακτικού τουρισμού και της αειφορίας για την ανάπτυξη ενός νομού. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση που πραγματοποιήθηκε οδήγησε στο συμπέρασμα πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να λάβει πολλές μορφές οι οποίες είναι ικανές ώστε να ενισχύσουν τον πολιτισμό και το περιβάλλον μιας περιοχής μέσα από δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα σε αυτή (Bâc, 2014). Οι διαφορετικές μορφές εναλλακτικών επιλογών τουρισμού έρχονται να διαφοροποιηθούν έντονα από τον μαζικό τουρισμό στον οποίο οι τουρίστες μετακινούνται προς δημοφιλείς προορισμούς αποκλειστικά με στόχο τη διασκέδαση. Στον μαζικό τουρισμό δεν παρουσιάζονται επιμέρους τοπικές δραστηριότητες οι οποίες μπορούν να λάβουν χώρα, ενώ αντίθετα στον εναλλακτικό οι τουρίστες μπορούν να εμπλακούν με τον τοπικό πολιτισμό και την κουλτούρα. Είναι επιλογή τους να διαφυλάξουν το περιβάλλον το οποίο επισκέπτονται και να το βελτιώσουν οικονομικά ενισχύοντας τις τοπικές προσπάθειες των ντόπιων (Aall, 2014).

Η συνοπτική παρουσίαση της έννοιας του εναλλακτικού τουρισμού βοηθά στην κατανόηση της πεποίθησης πως αυτός συνδέεται έντονα με την αειφορία. Συγκεκριμένα αυτού του τύπου ο τουρισμός δίνει δυνατότητα για βελτιώσεις οι οποίες δεν είναι μόνο οικονομικές αλλά φέρνουν και ένα κοινωνικό πρόσημο (Xin, Tribe, & Chambers, 2013). Μέσα από τον εναλλακτικό τουρισμό μπορεί να ενισχυθεί η ανάπτυξη επιμέρους περιοχών οι οποίες προηγουμένως έχουν αποκλειστεί από τον μαζικό. Δίνεται ευκαιρία για επιχειρηματικότητα σε επιμέρους περιοχές ενώ την ίδια στιγμή προωθείται η επαφή με πολιτισμούς και κουλτούρες που προηγουμένως έμειναν στην αφάνεια ή ακόμη και εξαφανίζονται. Φυσικά οι οικονομικές ενισχύσεις που μπορούν να παρατηρηθούν από τον εναλλακτικό τουρισμό βοηθούν και στην ενίσχυσή του καθώς η επιχειρηματικότητα που παρουσιάζεται προάγει τη βελτίωση των υποδομών που υπάρχουν (Neto, 2003).

Προκειμένου να γίνει αντιληπτή αυτή η πλούσια σημασία του εναλλακτικού τουρισμού παρουσιάζεται και μία μελέτη περίπτωσης πάνω σε αυτή τη θεματολογία. Ως αντικείμενο αυτής τίθεται ο Νομός Αιτωλοακαρνανίας και οι μορφές εναλλακτικού τουρισμού που πραγματοποιούνται σε αυτόν. Παρουσιάζοντας περιληπτικά τον νομό οφείλει να σημειωθεί πως αυτός αποτελεί το μεγαλύτερο σε έκταση ολόκληρης της Ελλάδας. Πρωτεύουσα του είναι το Μεσολόγγι ενώ η μεγαλύτερη πόλη του με την αντίστοιχη οικονομική ανάπτυξη είναι το Αγρίνιο (Πριόβολος, 2004). Φυσικά το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού συναντάται στην τελευταία πόλη ενώ εντός του νομού μπορούν να βρεθούν και άλλες πολύ σημαντικές στις οποίες υπάρχει τουρισμός αλλά και μεγάλη ιστορία. Η ορεινή Ναυπακτία η Ναύπακτος ο Αστακός το Θέρμο και ιερή πόλη του Μεσολογγίου είναι μόνο μερικές από τις σημαντικές πόλεις ολόκληρου αυτού του νομού (Καλοκάρδου & Κραντονέλλης, 2005).

Η τουριστική συνθήκη του Νομού Αιτωλοακαρνανίας είναι ιδιαίτερα ιδιόμορφη. Σε μία γενικότερη διατύπωση έχουν παρατηρηθεί προσπάθειες για τουριστική ανάπτυξη αλλά ο εν λόγω νομός παραμένει χαμηλά στη ζήτηση τόσο από Έλληνες όσο και από ξένους τουρίστες. Δεν έχει προωθηθεί αρκετά ο μαζικός τουρισμός ενώ πολλές φορές ακόμη και η ύπαρξη λιμένων και αερολιμένων κοντά δεν αφήνει περιθώρια για μεγάλη προσέλκυση τουριστών (Μοροπούλου, Lampropoulos, & Vithoulka, 2021).

Βέβαια από το 2004 και έπειτα έχουν παρουσιαστεί πολλές προσπάθειες βελτίωσης της τουριστικής ανάπτυξης της Αιτωλοακαρνανίας. Περιοχές όπως η Ναύπακτος, η ορεινή Ναυπακτία και το Μεσολόγγι έχουν αποτελέσει πόλεις με αυξημένη προσέλευση τουριστών ενώ την ίδια στιγμή και παραλιακές περιοχές έχουν κεντρίσει το ενδιαφέρον ξένων και Ελλήνων επισκεπτών (Μοροπούλου, Lampropoulos, & Vythoulka, 2021). Οι επικρατούσες συνθήκες υποδομών και μεταφορών έχουν βοηθήσει στην εξέλιξη της τουριστικής ανάπτυξης του Νομού Αιτωλοακαρνανίας. Φυσικά υπάρχουν ακόμα μελανά σημεία τα οποία πρέπει να μελετηθούν και να επιλυθούν. Συγκεκριμένα οι μεταφορές οφείλουν να λάβουν βελτιώσεις ώστε να δίνεται η δυνατότητα σε κάθε τουρίστα να μπορεί να ταξιδεύει και κατά μόνας να επισκεφτεί επιμέρους περιοχές του νομού. Παράλληλα θεωρείται σκόπιμο να συνεχιστεί αυτή η προσπάθεια για βελτίωση των ξενοδοχειακών μονάδων που υπάρχουν στην περιφέρεια της Αιτωλοακαρνανίας ώστε κάθε τουρίστας να νιώθει ευπρόσδεκτος (Polyzos & Arabatzis, 2006).

Το γεγονός πως η Αιτωλοακαρνανία περιλαμβάνει πολλά κάστρα, λίμνες, λιμνοθάλασσες και περιοχές με ιδιαίτερο περιβαλλοντικό και πολιτισμικό ενδιαφέρον έχει αποδείξει πως μπορεί

να αποτελέσει σημείο συνάντησης τουριστών. Όμως για να υπάρξει σωστή προσέλευση αυτών απαιτείται από τους ιθύνοντες του νομού να προσεγγίσουν κατάλληλα τον τουρισμό ώστε κάθε τουρίστας να μαθαίνει για τις ομορφιές που υπάρχουν εντός αυτού. Συνήθως πολλοί δεν γνωρίζουν τη σημασία της Αιτωλοακαρνανίας για την Ελλάδα από πλευράς ιστορίας και τοποθεσίας με αποτέλεσμα να θεωρούν τον νομό απλά ως ένα πέρασμα για τη μετακίνησή τους σε άλλους (Πριόβολος, 2004).

Τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί και σε αυτόν το νομό μία αύξηση του εναλλακτικού τουρισμού. Οι πιο έντονες μορφές αυτού του τουρισμού που παρατηρούνται είναι ο θρησκευτικός, ο πολιτιστικός, ο οικοτουρισμός και ο αγροτουρισμός. Σε κάθε μέρος του νομού παρατηρείται και μία συγκεκριμένη μορφή εναλλακτικού τουρισμού ενώ στις παραθαλάσσιες περιοχές παρατηρείται και ο παραθεριστικός τουρισμός με στόχο τη διασκέδαση και τη συμμετοχή σε σπορ τα οποία περιλαμβάνουν τον άνεμο ως σημείο αναφοράς για την πραγματοποίησή τους (Καλοκάρδου & Κραντονέλλης, 2005). Η πόλη του Μεσολογγίου έχει αποτελέσει σημείο αναφοράς για τον πολιτιστικό τουρισμό ενώ η ορεινή Ναυπακτία και οι λίμνες των ορεινών του Νομού Αιτωλοακαρνανίας έχουν αποτελέσει προορισμούς οικοτουρισμού. Δεν πρέπει να λησμονιέται πως το πλήθος των μοναστηριών και των εκκλησιών που παρατηρείται στο νομό έχουν αυξήσει και τα ποσοστά θρησκευτικού τουρισμού κυρίως όμως από Έλληνες τουρίστες (Bitsani & Kanoura, 2012).

Μέσα από αυτή την παρουσία του εναλλακτικού τουρισμού στο νομό της Αιτωλοακαρνανίας έχουν παρουσιαστεί κάποια θετικά και κάποια αρνητικά στοιχεία.

Ξεκινώντας από τα θετικά έχει παρατηρηθεί μία οικονομική ενίσχυση της περιοχής ενώ την ίδια στιγμή δεν λείπει και η αύξηση της πρωτοβουλίας για συνεχή βελτίωση και εμπλοκή με τις τουριστικές επιχειρήσεις. Υπάρχει μία έντονη πρόθεση να διαφυλαχθεί το περιβάλλον και η φυσική ομορφιά του νομού, ενώ παρατηρήθηκε μία αύξηση της νεανικής επιχειρηματικότητας με επακόλουθη μείωση της ανεργίας και της φτώχειας. Την ίδια στιγμή έχει παρατηρηθεί και μία αύξηση συνεδρίων προς όφελος του συνεδριακού τουρισμού ο οποίος αποτελεί μία διάσταση του εναλλακτικού τουρισμού (Φάρσαρη & Σωτηριάδης, 2009). Βέβαια με αυτή την έντονη εμφάνιση του εναλλακτικού τουρισμού παρατηρείται επηρεασμός της κουλτούρας και του πολιτισμού της Αιτωλοακαρνανίας. Πολλοί τουρίστες δεν εμπλέκονται άμεσα με αυτά τα στοιχεία με αποτέλεσμα να μην κατανοούν την ιστορία του τόπου η οποία μάλιστα συνδέεται άμεσα και με την ιστορία όλης της Ελλάδας. Παράλληλα, πολλές περιοχές ερημώνουν κατά τους χειμερινούς μήνες καθώς η τουριστική

τους εξέλιξη δίνει έναυσμα μόνο για εμπλοκή με αυτούς και προσπάθεια βελτίωσή τους μόνο κατά τους καλοκαιρινούς μήνες (Liargovas, Giannias, & Konstandopoulos, 2007). Η εποχικότητα της εργασίας η οποία συνδέεται με την αύξηση του εναλλακτικού τουρισμού στην Αιτωλοακαρνανία έχει παρουσιάσει μειωμένους μισθούς αλλά και καταπάτηση βασικών εργασιακών δικαιωμάτων. Εργαζόμενοι πέφτουν θύματα εκμετάλλευσης ενώ πολλές φορές η εργοδοσία δεν τους προσφέρει μέχρι και τα απαραίτητα ρεπό τα οποία πρέπει να συνοδεύουν την εργασία τους. Μάλιστα, μπορεί να σημειωθεί πως υπάρχει μία πόλωση εντός του νομού με τους νέους είτε να θέλουν να ασχοληθούν με τον τουρισμό είτε την ίδια στιγμή να επιθυμούν να βρουν και νέες κατευθύνσεις ενασχόλησης με την οικονομία ώστε να μπορέσουν να κατακτήσουν υψηλότερα εισοδήματα και δυνατότητα εξέλιξης (Φάρσαρη & Σωτηριάδης, 2009).

Αποτελέσματα Έρευνας

Συνοψίζοντας ο σκοπός της έρευνας ήταν να εξετάσει τον βαθμό σύνδεσης της τουριστικής αειφορίας και του εναλλακτικού τουρισμού με την οικονομική ανάπτυξη ενός νομού. Ειδικά η παρούσα έρευνα εστιάζει ως μελέτη περίπτωσης στον νομό Αιτωλοακαρνανίας. Στην έρευνα αυτή συμμετείχαν 66 άτομα, όπου οι περισσότεροι ήταν άντρες, είχαν ηλικία από 22 – 30 ετών και ήταν δημότες – πολίτες. Ακόμα από την έρευνα προέκυψε ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες ήταν κάτοχοι πτυχίου ΑΕΙ, υπάλληλοι, ή δεν είχαν καμία εξειδίκευση στις τουριστικές επιστήμες και εργάζονταν σε ξενοδοχειακή μονάδα ή ενοικιαζόμενα. Επίσης οι περισσότεροι συμμετέχοντες ανέφεραν ότι η εποχή με την μέγιστη επίσκεψη τουριστών ήταν το καλοκαίρι, ανέφεραν επίσης πως το κοινωνικό προφίλ της πλειοψηφίας των τουριστών είναι οικογένειες με παιδιά, πως το ηλικιακό προφίλ της πλειοψηφίας των τουριστών είναι από 36 – 44 ετών και πως η χώρα καταγωγής των τουριστών ήταν κυρίως η Ελλάδα.

Σχετικά με την άποψη των συμμετεχόντων για την αειφόρο ανάπτυξη, οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν απόλυτα πως η αειφορία μπορεί να συμβάλει στην οικονομική άνθηση της περιοχής, συμφωνούν απόλυτα πως η αναπτυξιακή πορεία του νομού πρέπει να προσαρμόζεται στις συνθήκες της αειφόρου ανάπτυξης και πως ο νομός έχει τη δυνατότητα να σχεδιάσει ένα τουριστικό πλαίσιο σχετικά με το περιβάλλον. Ακόμα οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν απόλυτα πως η αειφορία μπορεί να συνδράμει στην κοινωνική συνοχή της περιοχής και πως ο νομός έχει τη δυνατότητα να μορφοποιήσει ένα τουριστικό πλαίσιο σχετικά με τον σεβασμό στο πολιτιστικό κεφάλαιο της περιοχής.

Αναφορικά με την άποψη των συμμετεχόντων για την μοναδικότητα του νομού, οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν απόλυτα ότι ο νομός έχει μία μοναδική ταυτότητα που τον διαφοροποιεί από τους υπόλοιπους νομούς της χώρας. Ακόμα οι περισσότεροι συμμετέχοντες θεωρούν πως η μοναδική ταυτότητα του νομού, μπορεί να τον διαφοροποιήσει από τους υπόλοιπους της χώρας είναι η φυσική ομορφιά και το τοπίο που προσφέρει. Επίσης οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν απόλυτα πως ο νομός μπορεί να διαφυλάξει την μοναδικότητα της ταυτότητάς του, οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν μέτρια πως ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει συντελεστή αρνητικής επιρροής στην μοναδική ταυτότητα του νομού, οι περισσότεροι συμμετέχοντες/ουσες συμφωνούν πολύ πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να προάγει την μοναδικότητα του νομού και οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν πολύ πως ο μαζικός τουρισμός είναι πιο παρεμβατικός από τον εναλλακτικό όσον αφορά την διαφύλαξη της μοναδικότητας της ταυτότητάς του.

Στην συνέχεια εξετάστηκε η άποψη των συμμετεχόντων για την εκπαίδευση και την αιεφόρο τουριστική ανάπτυξη. Οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν απόλυτα πως υπάρχει ανάγκη για συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα στο πνεύμα της αιεφόρου τουριστικής ανάπτυξης και των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν απόλυτα πως η κατάλληλη εκπαίδευση μπορεί να ενισχύσει την ήπια τουριστική ανάπτυξη του τόπου και οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν πολύ πως η εκπαίδευση μπορεί να υποστηρίξει την κριτική αξιολόγηση του μαζικού τουρισμού.

Τέλος οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν πολύ πως η αγωγή είναι σε θέση να βοηθήσει την αύξηση της ποιοτικής τουριστικής προσέλευσης στην περιοχή και οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν απόλυτα πως η αγωγή και το πλήθος σεμιναρίων ως ένα μέσο συνεργασίας ανάμεσα σε φορείς και ιδιώτες ώστε να δημιουργηθεί μια συνολική αιεφόρος ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή.

Ύστερα εξετάστηκε η άποψη των συμμετεχόντων για τον εναλλακτικό τουρισμό και την οικονομική ανάπτυξη. Οι περισσότεροι συμμετέχοντες συμφωνούν απόλυτα πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να αυξήσει την τουριστική προσέλευση στον νομό, επίσης, πως ο εναλλακτικός τουρισμός είναι σημαντικό μέσο για την οικονομική πρόοδο της περιοχής και πως η περιοχή είναι σε θέση να εδραιωθεί ως προορισμός εναλλακτικού τουρισμού. Ακόμα, οι περισσότεροι συμμετέχοντες ανέφεραν πως ο φυσικός τουρισμός μπορεί να ενισχύσει αυτό το εγχείρημα, επίσης, συμφωνούν πως ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να

προσφέρει διάρκεια στην τουριστική παρουσία του νομού της χώρας, επιπλέον, πως η αιεφόρος τουριστική ανάπτυξη μπορεί να συμβάλλει στην συνολική αναπτυξιακή πορεία του νομού και τέλος, πως η αιεφόρος τουριστική ανάπτυξη μπορεί να συμβάλει στην συνολική αναπτυξιακή πορεία του νομού.

Συζήτηση αποτελεσμάτων

Εξετάζοντας τα στατιστικά αποτελέσματα από το πρώτο ερευνητικό ερώτημα διαπιστώνουμε ότι η αιεφόρος ανάπτυξη είναι επιθυμητή από όλες τις ηλικίες των ερωτηθέντων που συμμετείχαν στην έρευνα. Οι πλειοψηφία των οποίων μάλιστα εκτιμά πως η αιεφορία θα πρέπει να αποτελεί οδηγό για την προαγωγή και την οικονομική εξέλιξη του νομού από εδώ και στο εξής. Μεγάλο ποσοστό επίσης φαίνεται πως πιστεύει ότι υπάρχουν οι δυνατότητες και οι προοπτικές στον νομό ώστε να λειτουργεί ο τουρισμός σύμφωνα με τις αρχές της αιεφορίας, πράγμα που όμως στην παρούσα χρονική στιγμή δεν συμβαίνει σε ικανοποιητικό βαθμό.

Από το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα προέκυψε ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στην άποψη των συμμετεχόντων για την μοναδικότητα του νομού και την εποχή της μέγιστης επίσκεψης των τουριστών. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων επισήμαναν ως βασικό ξεχωριστό χαρακτηριστικό του νομού τη φυσική ομορφιά που τον διακρίνει και την έθεσαν ως κύριο πόλο έλξης και ενδιαφέροντος στην περιοχή. Αξίζει να σημειωθεί πως επέλεξαν ως κύρια μορφή τουρισμού τον φυσικό τουρισμό παρά το γεγονός ότι ο νομός αποτελεί ένα μέρος με παγκοσμίου φήμης πλούσια ιστορική και γαστρονομική σημασία. Το συντριπτικό ποσοστό παρατήρησε πως η μεγαλύτερη προσέλευση των τουριστών είναι το καλοκαίρι. Εύλογα λοιπόν μπορούμε να εξαγάγουμε το συμπέρασμα πως το μεγαλύτερο κίνητρο προσέλκυσης τουριστών αποτελεί ο συνδυασμός του ορεινού τοπίου με τις καταγάλανες θάλασσες του Ιονίου πελάγους.

Τεράστιο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα αποτελέσματα του τρίτου ερευνητικού ερωτήματος στο οποίο εξετάζεται ο συσχετισμός του επιπέδου εκπαίδευσης των ατόμων που δραστηριοποιούνται τουριστικά στον νομό. Ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό δεν διαθέτει κάποια εξειδίκευση σε θέματα τουρισμού και αντλεί τις γνώσεις και την στάση του απέναντι στα τουριστικά θέματα, είτε βιωματικά είτε από την εμπειρία του στη συνεχή ενασχόληση με τον τουρισμό, παρόλα αυτά το συντριπτικό ποσοστό αυτών θεωρούν απόλυτα σημαντική την εκπαίδευση για την κοινωνική, περιβαλλοντική, οικονομική εξέλιξη και θα επιθυμούσαν να

συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα και να παρακολουθήσουν σεμινάρια σχετικά με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και την αειφόρο ανάπτυξη .

Προτάσεις για μελλοντική μελέτη

Όπως κάθε άλλη ερευνητική προσπάθεια, έτσι και η παρούσα, μπορεί να προσφέρει έναυσμα για νέες εμπειρικές διερευνήσεις. Πιο αναλυτικά, οφείλει να σημειωθεί πως η ενασχόληση με το νομό Αιτωλοακαρνανίας και η παρουσία του εναλλακτικού τουρισμού σε αυτόν μπορεί να αναδείξει νέες ανάγκες για ερευνητική αναζήτηση έτσι ώστε να καλυφθούν τα κενά της διαθέσιμης βιβλιογραφίας.

Μία νέα προέκταση της έρευνας που θα μπορούσε να παρουσιαστεί είναι αυτή που συνδυάζει τον εναλλακτικό τουρισμό στον νομό Αιτωλοακαρνανίας σε σύγκριση με έναν άλλο νομό κοντά σε αυτόν. Αναλυτικά στο επίκεντρο θα μπορούσε να τεθεί ο νομός Ευρυτανίας ή Φωκίδας έτσι ώστε να παρατηρηθεί ποιος νομός φέρει περισσότερες δυνατότητες και επιλογές για εναλλακτικό τουρισμό. Μέσα από αυτή τη συγκριτική μελέτη θα παρουσιαστεί η δυνατότητα να διερευνηθούν εκείνες οι αιτίες για τη μη ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού σε επιμέρους περιοχές και κυρίως η εύρεση πιθανών λύσεων, οι οποίες θα μπορούσαν να ενισχύσουν κάθε προσπάθεια προς αυτή την κατεύθυνση. Επιπλέον η σύγκριση δύο νόμων βοηθά κάθε ενδιαφερόμενο να αντιληφθεί ποιες πρωτοβουλίες πρέπει να λάβουν χώρα έτσι ώστε μία περιοχή να λάβει τουριστική ανάπτυξη χωρίς όμως να δεχθεί τις αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού.

Μία ακόμα πρόταση για μελλοντική μελέτη αφορά τον οικοτουρισμό και τον αγροτουρισμό όπως αυτός παρατηρείται εντός του νομού της Αιτωλοακαρνανίας. Θα μπορούσε να διερευνηθεί μία μελέτη γύρω από τη λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου έτσι ώστε να γίνει αντιληπτός ο τρόπος με τον οποίο η συγκεκριμένη περιβαλλοντική περιοχή θα μπορούσε να αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εναλλακτικού τουρισμού. Μάλιστα, αυτή η λιμνοθάλασσα έχει εκείνες τις προϋποθέσεις που τη βοηθούν να αναπτυχθεί τουριστικά καθώς όχι μόνο βρίσκεται πολύ κοντά σε μία πόλη ιστορικού ενδιαφέροντος αλλά την ίδια στιγμή προσφέρει και ένα ιδιαίτερο φυσικό τοπίο.

Κλείνοντας, μία πιθανή μελλοντική μελέτη θα μπορούσε να ήταν μία σύγκριση του εναλλακτικού τουρισμού όχι με κάποιον άλλο νομό, αλλά αυτή την φορά εντός των διαφόρων εποχών του χρόνου μέσα στον νομό Αιτωλοακαρνανίας. Θα ήταν άκρως ενδιαφέρον να διαφανεί πως ο τουρισμός αυτός διαφοροποιείται κατά τη διάρκεια του χειμώνα, της άνοιξης, του καλοκαιριού και του φθινοπώρου, έτσι ώστε να είναι ξεκάθαρο και

ποιες μορφές αυτού είναι πιο διαδεδομένες εντός της Αιτωλοακαρνανίας ανά περιόδους. Αυτή η γνώση θα μπορούσε να βοηθήσει την ιδιωτική πρωτοβουλία να αναλάβει δράσεις έτσι ώστε να προσελκύσει τουρίστες σε όλη τη διάρκεια του χρόνου χωρίς να δίνει στον τουρισμό ένα χαρακτήρα εποχικότητας. Επιπλέον, αυτή η νέα πληροφόρηση θα μπορούσε να βοηθήσει και τους/τις εργαζόμενους/ες, ώστε να δουλεύουν όλο το χρόνο χωρίς να πέφτουν θύματα εκμετάλλευσης εργοδοτών κατά τη διάρκεια της σεζόν.

Βιβλιογραφία

Ξένη βιβλιογραφία

Aall, C. (2014, April 30). Sustainable Tourism in Practice: Promoting or Perverting the Quest for Sustainable Development? *Sustainability*.

Agaraj, X., & Murati, M. (2009, May). Tourism an Important Sector of Economic Development. *Annals - Economy Series*, σσ. 83-90.

Angelevska-Nadjeska, K., & Rakicevic, G. (2012). Planning of Sustainable Tourism Development. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, σσ. 210-220.

Arshad, M. I., Iqbal, M. A., & Shahbaz, M. (2018, December 5). Pakistan tourism industry and challenges: a review. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, σσ. 121-132.

Bâc, D. P. (2014). The emergence of sustainable tourism – a literature review. *Quaestus multidisciplinary research journal*.

Barros, C. P., & Alves, F. P. (2004). Productivity in the tourism industry. *International Advances in Economic Research*, σσ. 215-225.

Bitsani, E., & Kavoura, A. (2012). Accessibility versus advertising for mountain tourism: the case of nafpaktia. *Tourismos*, 7 (2).

Buckley, R. (2012, April). Sustainable tourism: Research and reality. *Annals of Tourism Research*, σσ. 528-546.

Budeanu, A., Miller, G., Moscardo, G., & Ooi, C.-S. (2016, January 16). Sustainable tourism, progress, challenges and opportunities: an introduction. *Journal of Cleaner Production*, σσ. 285-294.

Cárdenas-García, P. J., Sánchez-Rivero, M., & Pulido-Fernández, J. I. (2013, December 18). Does Tourism Growth Influence Economic Development? *Journal of Travel Research*.

Cole, S. (2006). Information and Empowerment: The Keys to Achieving Sustainable Tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, σσ. 629-644.

Donyadideh, A. (2010). Ethics in Tourism. *European Journal of Social Sciences*.

- Elfimova, y., ivolga, a., & radauskas, t. (2014). Innovative processes in tourism on the basis of the principles of sustainable development. *Young science*, σσ. 35-37.
- Farrell, B. H., & Runyan, D. (1991). Ecology and tourism. *Annals of Tourism Research*, σσ. 26-40.
- Fielding, D., & Shortland, A. (2011, April 1). How do tourists react to political violence? An empirical analysis of tourism in egypt. *Defense and peace economics*, σσ. 217-243.
- Flyvbjerg, B. (2011). Case study. *The Sage handbook of qualitative research*, σσ. 301-344.
- Giampietro, M. (2019, August). On the Circular Bioeconomy and Decoupling: Implications for Sustainable Growth. *Ecological Economics*, σσ. 143-156.
- Gios, G., Goio, I., Notaro, S., & Raffaelli, R. (2006, April 26). The value of natural resources for tourism: a case study of the Italian Alps. *International Journal of Tourism Research*, σσ. 77-85.
- Gkoumas, A. (2019, November). Evaluating a standard for sustainable tourism through the lenses of local industry. *Heliyon* .
- Gupta, M. R., & Dutta, P. B. (2018). Tourism development, environmental pollution, and economic growth: A theoretical analysis. *The Journal of International Trade & Economic Development*, σσ. 125-144.
- Heale, R., & Twycross, A. (2018). What is a case study? *Evidence-based nursing*, 21 (1).
- Higgins-Desbiolles, F., Carnicelli, S., Krolkowski, C., & Wijesinghe, G. (2019, April 22). Degrowing tourism: rethinking tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, σσ. 1926-1944.
- Hinch, T. D., & Higham, J. E. (2001, January 24). Sport tourism: a framework for research. *International Journal of Tourism Research*, σσ. 45-58.
- Hobson, K., & Essex, S. (2010, September 8). Sustainable Tourism: A View from Accommodation Businesses. *The Service Industries Journal*, σσ. 133-146.
- Ivanov, S., & Webster, C. (2016, September 15). Measuring the Impact of Tourism on Economic Growth. *Tourism, Economics*.
- Johnston, R. J., & Tyrrell, T. J. (2016, August 19). A Dynamic Model of Sustainable Tourism. *Journal of Travel Research*.

- Juganaru, I. D., Juganaru, M. C., & Anghel, A. (2008). Sustainable tourism types. *Annals of University of Craiova*, σσ. 1-8.
- Koutras, A., Panagopoulos, A., & Nikas, I. (2016). Predicting Tourism Demand in the Western Greece Region Using Independent Component Analysis. *Tourism and Culture in the Age of Innovation*, σσ. 361-375.
- Krabokoukis, T., & Polysos, S. (2022). Drawing an indicator of tourism competitiveness and examining its relationship with tourism seasonality for the Greek prefectures. *Regional Science Inquiry*, σσ. 55-70.
- Lansing, P., & Vries, P. D. (2006, December 22). Sustainable Tourism: Ethical Alternative or Marketing Ploy? *Journal of Business Ethics*, σσ. 75-85.
- Liargovas, P., Giannias, D., & Konstandopoulos, C. (2007). An assessment of the community support framework (CSF) funding towards the tourist sector: the case of Greece. *Regional and Sectoral Economic Studies*, σσ. 1-20.
- Lockwood, L., & Prombutr, W. (2010, December 29). Sustainable growth and stock returns. *The Journal of Financial Research*.
- Lu, J., & Nepal, S. K. (2009, January 14). Sustainable tourism research: an analysis of papers published in the Journal of Sustainable Tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, σσ. 5-16.
- MacKenzie, N., & Gannon, M. J. (2019, April 4). Exploring the antecedents of sustainable tourism development. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*.
- McGehee, N. G., & Kim, K. (2016, August 19). Motivation for Agri-Tourism Entrepreneurship. *Journal of Travel Research*.
- McIntosh, A. J., & Zahra, A. (2009, January 5). A Cultural Encounter through Volunteer Tourism: Towards the Ideals of Sustainable Tourism? *Journal of Sustainable Tourism*, σσ. 541-556.
- Miller, G., Rathouse, K., Scarles, C., Holmes, K., & Tribe, J. (2010, July). Public understanding of sustainable tourism. *Annals of Tourism Research*, σ.σ. 627-645.
- Moropoulou, A., Lampropoulos, K., & Vithoulka, A. (2021). The Riverside Roads of Culture as a Tool for the Development of Aitoloakarnania. *Heritage*, σ.σ. 12-32.

Muhanna, E. (2006, May 4). Sustainable Tourism Development and Environmental Management for Developing Countries. *Problems and Perspectives in Management*.

Neto, F. (2003, August 14). A new approach to sustainable tourism development: Moving beyond environmental protection. *Natural Resources Forum: A United Nations Sustainable Development Journal*.

Nunkoo, R., Sharma, A., Rana, N. P., Dwivedi, Y. K., & Sunnasse, V. A. (2021, November 17). Advancing sustainable development goals through interdisciplinarity in sustainable tourism research. *Journal of Sustainable Tourism*.

Oriade, A., & Evans, M. (2011). Sustainable and alternative tourism. *Research themes for tourism*.

Panagopoulos, A., & Panagopoulos, A. (2015). A time series method for occupancy forecasting—A case study of West Greece. *Archives of Economic History*, σσ. 67-78.

Pessot, E., Spoladore, D., Zangiacomì, A., & Sacco, M. (2021, March 2). Natural Resources in Health Tourism: A Systematic Literature Review. *Sustainability*.

Polyzos, S., & Arabatzis, G. (2006). A multicriteria approach for the evaluation of tourist resources of Greek prefectures. *Tourism Today*, σσ. 96-190.

Rosselló, J., Becken, S., & Santana-Gallego, M. (2020, August). The effects of natural disasters on international tourism: A global analysis. *Tourism Management*.

Ruhanen, L. (2008, December 19). Progressing the Sustainability Debate: A Knowledge Management Approach to Sustainable Tourism Planning. *Current Issues in Tourism*, σσ. 429-455.

Ruhanen, L., Moyle, C.-I., & Moyle, B. (2019, April 24). New directions in sustainable tourism research. *Tourism Review*, σσ. 138-149.

Salazar, N. B. (2005, July). Tourism and glocalization “Local” Tour Guiding. *Annals of Tourism Research*, σσ. 628-646.

Saranti, F., Gazis, M., & Tsolis, D. (2012). Travelling in time: Virtual Tour to the Monuments of Aitolokarnania and Achaia. *Tourism*.

Sharpley, R. (2010). The Myth of Sustainable Tourism. *CSD Centre for Sustainable Development*

Šimková, E., & Holzner, J. (2014, December 23). Motivation of Tourism Participants. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* , σσ. 660-664.

Sokhanvar, A., Çiftçioğlu, S., & Javid, E. (2018, April). Another look at tourism- economic development nexus. *Tourism Management Perspectives* , σσ. 97-106.

Stefănica, M., & Butnaru, G. I. (2015). Research on Tourists' Perception of the Relationship between Tourism and Environment. *Procedia Economics and Finance* , σσ. 595-600.

Stumpf, T. S., Sandstrom, J., & Swanger, N. (2016, February 25). Bridging the gap: grounded theory method, theory development, and sustainable tourism research. *Journal of Sustainable Tourism* , σσ. 1691-1708.

Thomas, G. (2021). How to do your case study. *The qualitative report* .

Triarchy, E., & Karamanis, K. (2017). The evolution of alternative forms of Tourism: a theoretical background. *Business & Entrepreneurship Journal* , σσ. 1-15.

Vos, J. D., Mokhtarian, P. L., Schwanen, T., Acker, V. V., & Witlox, F. (2015, May 14). Travel mode choice and travel satisfaction: bridging the gap between decision utility and experienced utility. *Transportation* , σσ. 771-796.

Williams, P. W., & F. Ponsford, I. (2009, August). Confronting tourism's environmental paradox: Transitioning for sustainable tourism. *Futures* , σσ. 396-404.

Xin, S., Tribe, J., & Chambers, D. (2013, April). Conceptual research in tourism. *Annals of Tourism Research* , σσ. 66-88.

Yin, R. (2012). *Case study methods*. New York: American Psychological Association.

Zatori, A., Smith, M. K., & Puczko, L. (2018, August). Experience-involvement, memorability and authenticity: The service provider's effect on tourist experience. *Tourism Management* , σσ. 111-126.

Ελληνική βιβλιογραφία

Καλοκάρδου, P., & Κραντονέλλης, K. (2005). Εναλλακτικές μορφές τουρισμού και κρίσιμες χωρητικότητες σε τουριστικές περιοχές της δυτικής Ελλάδας. *Heleco '05* .

Κομίλης, Π. (2001). *Οικοτουρισμός, η εναλλακτική προοπτική αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης*. Αθήνα : Προπομπός.

Λινάρδου, Χ. (2008). *Πολιτιστικός τουρισμός – Εναλλακτικές πηγές τουρισμού*. Αθήνα: Ινστιτούτου Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων.

Παπαβασιλείου, Β. (2015). *Αειφόρος Ανάπτυξη και Εκπαίδευση: Το πολυδιάστατο μιας σχέσης*. Αθήνα: Διάδραση.

Πριόβολος, Ε. (2004). *Η Αιτωλοακαρνανία με τα μάτια των περιηγητών*. Αγρίνιο : Αιτωλοακαρνανικός Τύπος.

Φάρσαρη, Ι., & Σωτηριάδης, μ. (2009). *Εναλλακτικές και ειδικές μορφές τουρισμού*. Αθήνα: Interbooks.